

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**YETİŞKİN SOSYAL MEDYA KULLANICILARINDA ÇEVİRİMİÇİ
TROLLEMENİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Enes GÜNEŞ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SARIKAYA

TOKAT-2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SARIKAYA danışmanlığında hazırlamış olduğum “Yetişkin Sosyal Medya Kullanıcılarında Çevrimiçi Trollemenin İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../...

Muhammet Enes GÜNEŞ

JÜRİ KABUL VE ONAY

Muhammet Enes GÜNEŞ tarafından hazırlanan “**Yetişkin Sosyal Medya Kullanıcılarında Çevrimiçi Trollemenin İncelenmesi**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 25.07.2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan) :

.....

Üye :

.....

Üye:

.....

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgisi ve deneyimleriyle her aşamada bana rehberlik eden, hem akademik hem kişisel gelişimim için sabrı ve anlayışıyla bana destek olarak yolculuğumu kolaylaştıran, tecrübesi ve bilgisiyle bana her zaman örnek olan değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Sarıkaya'ya teşekkür ederim.

Araştırmamın daha iyi hale gelmesi için öneri ve geri bildirimlerde bulunarak destek sunan tez savunma jürisinde yer alan Sayın Doç. Dr. Murat AĞIRKAN ve Sayın Doç. Dr. Faruk Caner YAM'a çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileri, neşeleri ve bitmek bilmeyen enerjileriyle hem akademik gelişimim hem de kişisel gelişimimde desteğini asla esirgemeyerek yolculuğumu kolaylaştıran Sayın Prof. Dr. Özkan ÇIKRIKÇI ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ÇIKRIKÇI hocalarıma hep yanımda oldukları ve yolculuğumu güzelleştirdikleri için teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgi, birikim ve destekleriyle akademik gelişime katkıda bulunan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nın değerli hocalarına en içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince tanışma fırsatı bulduğum, bana yalnızca akademik değil, birlikte geçirdiğimiz zamanlarla hayatımda unutulmaz izler bırakan kıymetli arkadaşlarıma gönülden teşekkür ederim.

Koşulsuz sevgi ve desteklerini hayatımın her anında hissettiğim, hayallerimi gerçekleştirmek için çıktığım bu yolda bana eşlik eden kıymetli annem Fadime GÜNEŞ ve kıymetli babam Doğan GÜNEŞ'e, varlığından neşe ve güç aldığım çok kıymetli abim Eren GÜNEŞ'e yolculuğumu kolaylaştırdıkları için teşekkür ederim.

Ve son olarak henüz kelimelerin ne olduğunu bilmeyen ancak bir gülümsemesiyle bile tüm yorgunluğumu unutturabilen, tez sürecime neşe ve huzur katan, küçük adımlarıyla bana yalnızca akademik değil yaşamsal bir motivasyon da sağlayan canım yeğenim Kerem Alp GÜNEŞ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2025

Muhammet Enes GÜNEŞ

ÖZET

YETİŞKİN SOSYAL MEDYA KULLANICILARINDA ÇEVİRİMİÇİ TROLLEMEİNİN İNCELENMESİ

Güneş, Muhammet Enes

Yüksek Lisans, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Sarıkaya

Ağustos 2025, xiv+ 89 sayfa

İnternet teknolojilerinin yaygınlaşması ve ulaşılabilir olması daha fazla bireyin sosyal platformlarını kullanmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum bireylerin iletişim kurma ve bilgi paylaşma biçimlerini etkilemektedir. Sosyal medya platformları, bireyler için çeşitli faydalar sunmakla birlikte trolleme olarak bilinen olumsuz ve yıkıcı davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çevrimiçi trol davranışlar, kullanıcıları kışkırtmak, küçük düşürmek ya da rahatsız etmek amacıyla gerçekleştirilen olumsuz davranışları kapsayan bir kavramdır. Çevrimiçi trol davranışlar bireylerin sosyal medya kullanımında olumsuz deneyimlere neden olmakla birlikte bireylerin çeşitli psikolojik sorunlar yaşamasına da neden olmaktadır. Bu nedenle çevrimiçi trol davranışların doğasını anlamak önem kazanmıştır. Yapılan araştırmalar çevrimiçi trol davranışların intikam arzusu ile ortaya çıktığına yönelik bulgular sunmasına rağmen intikam ve trol davranışlar arasındaki ilişkinin doğası ve ortaya çıkmasında etkili olan faktörler belirsizdir. Bu nedenle mevcut araştırma çevrimiçi trol davranışlar ile intikam arasındaki ilişkiyi keşfetmek üzere tasarlanmıştır. Bu doğrultuda bu araştırmanın temel amacı, yetişkin sosyal medya kullanıcılarında intikam ve çevrimiçi trol davranışları arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellikğin sıralı aracı rolünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 18-67 yaş aralığında 549 kadın, 193 erkek ve 7 cinsiyetini belirtmek istemeyen katılımcı olmak üzere toplam 749 katılımcı oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Çevrimiçi Trollük Ölçeği, İntikam Ölçeği, Barrat Dürtüsellik Ölçeği, Toronto Empati Ölçeği kullanılmıştır. Değişkenlere ilişkin istatistiksel analizleri gerçekleştirmek için SPSS 27.0 programı kullanılmıştır. Veri setinin analize uygunluğunu değerlendirmek amacıyla uç değer, normallik ve çoklu bağlantılılık analizleri gerçekleştirilmiştir. Mevcut araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson

momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanarak değişkenler arası ilişkiler incelenmiştir. Sıralı aracılık modeli, PROCESS makro eklentisinde bulunan model 6 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre çevrimiçi trol davranışlar ile intikam, dürtüsellik ve empatinin ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan sıralı aracılık analizi sonuçlarına göre intikam ve çevrimiçi trol davranışlar arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellikğin sıralı aracılık rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi Trol Davranışlar, İntikam, Empati, Dürtüsellik

ABSTRACT

EXAMINING ONLINE TROLLING AMONG ADULT SOCIAL MEDIA USERS

Güneş, Muhammet Enes

Master's Thesis, Department Of Guidance And Psychological Counselling

Advisor: Assist. Prof. Yusuf Sarıkaya

August 2025, xiv+ 89 pages

The proliferation and accessibility of internet technologies have enabled more person to participate social media platforms. This situation has influenced the way in which individuals communicate and share information. Social media platforms offer many benefits to individuals, but they have also give rise to negative and destructive behaviors known as trolling. Online trolling behavior is a term that includes negative behaviors aimed at provoking, humiliating, or disturbing users. Online trolling behavior not only causes negative experiences for individuals in their use of social media but also causes them to experience various psychological problems. Therefore, understanding the nature of online trolling behavior has become important. Although studies have indiciate that online trolling behavior can be motivated by a desire for vengeance, the nature of the relationship between vengeance and trolling behavior and the factors that influence its emergence are elucive. Therefore, the current study was designed to explore the relationship between online trolling behavior and vengeance. Hence, the main objective of this study was to examine the serial mediating role of empathy and impulsivity in the relationship between vengeance and online trolling behavior among adult social media users. For this objective, a correlational design was used based on quantitative research approach. The study group consisted of 749 participants, including 549 women, 193 men, and 7 participants who did not wish to identify their gender, aged between 18 and 67. Data was collected using a Personal Information Form, The Online Trolling Scale, The Vengeance Scale, The Barratt Impulsiveness Scale-11, and The Toronto Empathy Questionnaire. Statistical analyses were conducted using SPSS 27.0 software. To examine assumptions of the statistical analyses, outlier, normality, and multicollinearity analyses were performed. In the current study, Pearson product moment correlation coefficient was used to examine the relationship between variables. The serial mediation model was examined using Model 6 in the PROCESS Macro.

According to the results of the correlation analysis, online troll behavior was found to be associated with vengeance, impulsivity, and empathy, significantly. Results of the mediation analysis showed that empathy and impulsivity play a serial mediation role in the relationship between vengeance and online troll behavior. These findings were discussed within the context of the literature, and recommendations were made.

Keywords: Online Trolling Behavior, Vengeance, Empathy, Impulsivity

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK SÖZLEŞME.....	i
JÜRİ KABUL VE ONAY	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Amaç.....	7
Önem.....	8
Araştırma Soruları	10
Sayıtlar.....	11
Sınırlılıklar.....	11
BÖLÜM 2	12
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	12
Çevrimiçi Trol Davranışları.....	12
Çevrimiçi Trollük Türleri.....	13
Trol Davranışların Altında Yatan Nedenler.....	15
Çevrimiçi Trollemenin Etkileri	17
Çevrimiçi Trollemeyi Açıklayan Kuramlar	18
Kimlik Belirsizliğinin Sosyal Benlik Modeli.....	18

Stresle Başa Çıkma Modeli	19
Genel Saldırganlık Modeli	19
İntikam	20
İntikamın Nedenleri	21
İntikamın Sonuçları	23
İntikam ve Çevrimiçi trolleme	24
İntikam ve Dürtüsellik	24
İntikam ve Empati	25
Empati	26
Sosyal Medya ve Empati	28
Empati ve Çevrimiçi Trolleme	29
Empati ve Dürtüsellik	29
Dürtüsellik	30
Dürtüsellüğün Nedenleri	30
Dürtüsellüğün Sonuçları	31
Dürtüsellik ve Çevrimiçi Trol Davranışlar	32
BÖLÜM 3	34
YÖNTEM	34
Araştırma Modeli	34
Çalışma Grubu	34
Veri Toplama Araçları	35
Kişisel Bilgi Formu	35
Çevrimiçi Trollük Ölçeği (ÇTÖ)	36
İntikam Ölçeği (İÖ)	36
Toronto Empati Ölçeği (TEÖ)	37
Barrat Dürtüsellik Ölçeği (BDÖ)	37
Veri Toplama Süreci	38
Verilerin Analizi	38

BÖLÜM 4	40
BULGULAR.....	40
Öncül Analizler.....	40
Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	40
Yol Analizine İlişkin Bulgular.....	41
BÖLÜM 5	44
TARTIŞMA	44
Çevrimiçi Trolleme ve İntikam	44
Çevrimiçi Trolleme ve Empati	46
Çevrimiçi Trolleme ve Dürtüsellik.....	47
İntikam ve Empati.....	48
İntikam ve Dürtüsellik	49
Dürtüsellik ve Empati	50
İntikam ve Çevrimiçi Trolleme Arasındaki İlişkide Empati ve Dürtüsellik Aracı Rolü.....	51
BÖLÜM 6	56
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	56
Sonuçlar	56
Öneriler	56
Araştırmacılar İçin Öneriler	56
Alan Uzmanları ve Çalışanlar İçin Öneriler	57
KAYNAKÇA.....	58
EKLER.....	82
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu	82
Ek 2. Çevrimiçi Trollük Ölçeği	83
Ek 3. İntikam Ölçeği.....	84
Ek 4. Toronto Empati Ölçeği.....	85

Ek 5. Barrat Dürtüsellik Ölçeği	86
Ek 7. Ölçek Kullanım İzinleri.....	88
Ek 8. Özgeçmiş.....	89

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Trollük Türleri	14
Tablo 2. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	35
Tablo 3. Verilerin Normalliğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları	40
Tablo 4. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	41
Tablo 5. Standartlaştırılmamış Katsayılar ve %95 Bootstrap Güven Aralıkları.....	42
Tablo 6. İntikamın Çevrimiçi Trolleme Üzerindeki Dolaylı Etkileri	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Hipotez Model	39
Şekil 2. Yol Analizine İlişkin Standardize Regresyon Katsayıları	41

KISALTMALAR

ÇTÖ: Çevrimiçi Trollük Ölçeği

BDÖ: Barrat Dürtüsellik Ölçeği

İÖ: İntikam Ölçeği

TEÖ: Toronto Empati Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem Durumu

Teknoloji, gelişmesiyle birlikte bireylerin çocukluk yıllarından itibaren oyun, bilgiye ulaşma, sosyalleşme ve insanlarla iletişim gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılabilir hale gelmiştir (Kritzing, Bada ve Nurse, 2017). Ulusal ve uluslararası araştırma merkezleri tarafından 2024 yılında yayımlanan internet kullanım istatistiklerine göre dünya nüfusunun % 66.2'si (DataReportal, 2024) Türkiye nüfusunun ise %88.8'i (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024) interneti aktif bir biçimde kullanmaktadır. İnternet teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan Web 2.0 teknolojileri bireylerin çevrimiçi ortamlarda iletişim kurabilecekleri sosyal medya ortamları oluşturmaktadır (Nadali, Murad, Sharef, Mustapha ve Shojaee, 2013). Sosyal medya platformları, bireylerin iletişim kurma ve bilgi paylaşma biçimlerini de değişime uğratmıştır. Bu doğrultuda sosyal ağlar, kişisel ifade biçimlerinin ve toplulukların oluşmasında yeni olanaklar sunmaktadır (Murray, 2008). Bu durum Türkiye'de de internet kullanımının yaygınlaşmasına ortam hazırlamaktadır. We Are Social'ın 2024 yılı için yayımladığı raporda Türkiye'deki toplam nüfusun %66.8'inin, 18 yaş üstü nüfusun %86.8'inin sosyal medya kullanıcısı olduğu görülmektedir (DataReportal, 2024b). Dünya'da sosyal medya kullanıcıları ortalama 6.8 sosyal medya platformu kullanırken Türkiye'de bu ortalama 7.5'tir. Bu durumla paralel olarak dünya genelinde günlük ortalama 2 saat 19 dakika sosyal medya platformlarına zaman geçirilirken Türkiye'de bu ortalama 2 saat 37 dakika olduğu görülmektedir (DataReportal, 2024b). Bu durum hem Türkiye'de nüfusun büyük bir bölümünün sosyal medya kullanıcısı olduğunu hem de sosyal medya platformlarının toplum içerisindeki iletişimde giderek daha da belirgin hale geldiğini göstermektedir. Ayrıca istatistiki veriler dünya genelinde Türkiye'nin ortalamanın üstünde internet ve sosyal medya kullanımına sahip olduğunu göstermektedir.

Sosyal medya platformları aracılığıyla bireyler farklı kişilerle iletişim kurabilmekte ve sosyal medya platformları üzerinden çeşitli içerikleri paylaşarak bu paylaşımlarını farklı kitlelere ulaştırabilmektedir (Nadali ve diğerleri, 2013). Sosyal medya platformları bireyler için çeşitli avantajlar sunmakla birlikte bireylerin siber tehditlere veya zorbalığa maruz kalmasına neden olabilmektedir. Sosyal medya kullanımını kontrol edememe durumu sosyal ağlarda bireylerin saldırgan davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Hameed ve Irfan, 2020). Yapılan diğer araştırmalar da bireylerin, özellikle sosyal medya kullanımının arttıkça sosyal medya platformları üzerinden antisosyal davranışlar sergileyebileceğini göstermektedir (Barlett, Simmers, Roth ve Gentile, 2021; Duggan, 2017; Kowalski, Giumetti, Schroeder ve Lattanner, 2014). Sosyal medya platformları, çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilen antisosyal davranışların azaltılması amacıyla kullanıcı sözleşmelerinde bu davranışların yasaklanmış olduğunu açıkça belirtmektedir. Buna rağmen sosyal medya platformlarında kullanıcılar, antisosyal davranışlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çevrimiçi zorbalık üzerine yapılan bir araştırmada Amerikalıların %41'inin çevrimiçi ortamlarda tacize uğradığını veya istismara maruz kaldıklarını belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışma, antisosyal davranışlara maruz kalan kişilerin önemli bir kısmının siyasi görüşler, ırk, cinsiyet, din ve cinsel yönelim gibi farklı özelliklerinden dolayı hedef alındıklarını göstermektedir (Vogels, 2021). Çevrimiçi ortamlarda geçirilen zaman özellikle COVID-19 salgınıyla birlikte artmış ve bu durum siber zorbalık gibi çevrimiçi antisosyal davranışların artışı ile bağlantılı olarak görülmektedir (Zanetti, Marinoni ve Pedroni, 2022). COVID-19 öncesinde ve esnasında toplanan verilerle yapılan bir araştırmada siber zorbalık yapma ve siber zorbalık tutumlarında COVID-19 esnasında artış olduğu görülmüştür (Barlett ve diğerleri, 2021). Yapılan çalışmalar doğrultusunda sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen olumlu iletişimlerin yanı sıra bireylere zarar verecek antisosyal davranışların da ortaya çıktığı görülmektedir. Çevrimiçi ortamlarda ortaya çıkabilen antisosyal davranışlardan birisi de çevrimiçi trol davranışlarıdır. Çevrimiçi trol davranışlar, sosyal ağ gibi bireylerin iletişim kurdukları ortamlarda yanıltıcı, yıkıcı ve rahatsız edici davranışları içermektedir. Bu davranışları gerçekleştiren bireylere trol adı verilemektedir. Trollerin amaçları, diğer kullanıcıları kışkırtmak ve onları duygusal olarak rahatsız etmektir (Tsantarliotis, 2016). Bazı ülkeler (Department for Digital, Culture, Media & Sport, 2022) çevrimiçi ortamlarda özellikle ünlü kişiler ve azınlık grupların trol davranışlara maruz kaldığını bu nedenle trol davranışların azaltılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çevrimiçi trol davranışların görülmesi ile birlikte “trolleme” ve “trollük yapma” gibi kavramlar da karşımıza çıkmaktadır (Bishop, 2013). Çevrimiçi trol davranışlar çevrimiçi ortamlarda kasıtlı bir biçimde yapılan düşmanca ve bireyleri kışkırtma amacıyla yapılan davranışların tümüne verilen addır (Griffith, 2014). Trolleme davranışları arasında özellikle sosyal medya paylaşımlarının yorum bölümlerinde agresif tartışmalar başlatmak, kışkırtıcı, kötü niyetli, şok edici, üzücü, yanlış bilgiler yaymak yer almaktadır (Gammon, 2014; Hardaker, 2010). Bu doğrultuda davranışları belirgin bir amacı olmaksızın gerçekleştiren bireyler trol olarak tanımlanmaktadır (Buckels, Trapnell ve Paulhus, 2014). Benzer şekilde Ladanyi ve Doyle-Portillo (2017) trolleme davranışlarını yapan bireylerin, çoğu zaman belli bir amacı olmadan çevrimiçi ortamlarda bireyleri yanıltıcı, rahatsız edici davranışlar gösterdiğini ifade etmektedir. Trol davranışlar nedeniyle çevrimiçi platformlarda karışıklık, görüş zıtlığı, aşırı öfke tepkileri gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır (Coles ve West, 2016; Hardaker, 2010; Hopkinson, 2013; Sest ve March, 2017). Çevrimiçi trol davranışları sergileyen bireyler, genellikle çevrimiçi sosyal ağlarda, çevrimiçi oyunlarda, çevrimiçi yayın yapılan ortamlarda daha etkin bir biçimde görülmektedir (Cook, Schaafsma ve Antheunis, 2018; Hilvert-Bruce ve Neill, 2020; Jacobs, 2023).

Çevrimiçi trol davranışları yeni bir kavram olması sebebiyle bu konuda az sayıda ampirik araştırma yapılmıştır. Bishop (2013), çevrimiçi trollük yapan bireylerle yaptığı görüşmeler sonrasında çevrimiçi trollerin psikopati ve antisosyal kişilik bozukluğu özelliklerine sahip olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak Buckels ve diğerleri (2014) yaptıkları çalışmada trollük ile karanlık dörtlü arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir. Bu çalışmaya göre, psikopati, sadizm ve makyavelizm çevrimiçi trol davranışları ile pozitif ilişkili olarak görülmektedir ek olarak sadizm trollük davranışlarını tahmin etmede en önemli faktör olarak görülmüştür. Çevrimiçi ortamlarda ortaya konan zorbalık, maruz kalan bireylerin akademik başarılarında düşüş, depresyon ve umutsuzluk gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Buna ek olarak çevrimiçi zorbalık gibi antisosyal davranışların, okul fobisi ve intihar düşüncesi gibi ciddi sorunlar ile ilişkili olduğu görülmektedir. (Hinduja ve Patchin, 2010; Kift, Campbell, ve Butler, 2009; Ybarra ve Mitchell, 2004). Bu durum trolleme davranışının hoş olmayan davranışlardan öte bireylere ciddi düzeyde zarar verebilecek bir davranış olduğunu göstermektedir.

Çevrimiçi trol davranışlar dahil olmak üzere pek çok çevrimiçi saldırgan davranışın ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerden birisi de intikamdır (Ding, Lin ve Chen, 2025). Çevrimiçi saldırganlık, sosyal medya platformları ve e-posta aracılığıyla tekrarlayıcı saldırgan davranışları ifade etmektedir (Zhu, Yang, Tian, Huang ve Bai, 2024). İntikam temelli saldırgan davranışlar sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Kimlik Belirsizliğinin Sosyal Benlik modeline göre (Spears, 2017) bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişim, anonimlik dahil olmak üzere çeşitli özellikleri nedeniyle bireye bazı avantajlar sunmaktadır. Sosyal medya platformlarının kendilerine özgü özellikleri bireylerin intikam almaları için uygun bir ortam oluşturmaktadır (Paulin ve Boon, 2021). Yüz yüze etkileşimde gerçekleştirilen saldırganlığın aksine çevrimiçi saldırganlıkta zaman ve mekan kısıtlamasının olmaması, tekrarlayıcı zarar verme potansiyeli ve anonimliğin (Lowry, Moody ve Chatterjee, 2017; Udris, 2014; Wright, Harper ve Wachs, 2019) sağladığı kolaylıklar ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle internet ortamının sağladığı olanaklar (anonimlik, kolay ulaşım ve olumsuz sonuçlarla karşılaşmama düşüncesi vb.) intikam davranışının kolaylıkla ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Hai-Jew, 2014; s.64). Özetle çevrimiçi ortam, anonimlik başta olmak üzere çeşitli özellikleri nedeniyle trol davranışlar gibi saldırgan davranışların ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Benzer şekilde çevrimiçi ortamda geçirilen fazla zaman, dürtü kontrolünü düşürmekte ve intikam arzularının kolaylıkla sergilendiği görülmektedir.

Çevrimiçi trol davranışlarla ilişkili kavramlardan birisi de dürtüselliktir. Yapılan araştırmalar dürtüsellik puanları ile çevrimiçi trol puanlarının pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğunu göstermektedir (Türk-Kurtça ve Demirci, 2023). Dürtüsellik, davranışların sonucunu düşünmeden hızlıca karar verip harekete geçme eğilimi olarak ifade edilmektedir. Dürtüsel bireyler genellikle davranışların sonucunu düşünmek yerine anlık arzularına göre hareket etmektedir (Dickman, 1990). Bu nedenle dürtüsellik antisosyal davranışlar ve saldırgan davranışlarla ilişkilendirilmiştir (Maneiro, Gomez-Fraguela, Cutrin ve Romero, 2017). Bresin (2019) yaptığı meta analiz çalışmasında dürtüsellik saldırganlıkla önemli ölçüde ilişkili olduğu ve bu nedenle bir risk faktörü oluşturduğunu ifade etmiştir. Çevrimiçi ortamda da dürtüsellik, problemlili internet kullanımı ve siber zorbalıkla ilişkilidir. Bununla birlikte dürtüsellik, siber zorbalığın önemli bir öngörücüsüdür (Zych, Kaakinen, Savolainen, Sirola, Paek ve Oksanen, 2023). Ayrıca yapılan çalışmalarda, dürtüsellik ile trolleme arasında ilişki olduğunu ve

bu ilişkiye saldırgan mizahın aracılık ettiği görülmektedir (Türk-Kurtça ve Demirci, 2023). Ek olarak çevrimiçi ortam, anonimlik sayesinde fiziksel sonuçlarla karşı karşıya kalınmayan güvenli bir ortam olarak algılanmaktadır (Irmayanti ve Chusniyah, 2024). Yüz yüze iletişimde bulunan engellemelerin sanal ortamlarda ortadan kalkması bireyin dürtü kontrolünü düşürebilir. Bu doğrultuda siber zorbalık ve çevrimiçi trolleme gibi saldırgan davranışlar için cazip bir ortam hazırlayabilir. Dolayısıyla çevrimiçi ortamlar, trol davranışların kolaylıkla ortaya çıkmasına neden olacak özelliklere sahiptir. Çevrimiçi trol davranışların dürtüsellik ile ilişkili olduğu bilinmesine rağmen bu ilişkinin doğası hakkında çok az bilgi bulunmaktadır.

Çevrimiçi ortamlar, doğası gereği, bireylerin duygusal tepkilerini ortaya koymaları ya da diğerlerinin tepkilerini anlamaları için bazı sınırlılıklar içermektedir. Bu durum bireylerin karşısındaki kişilerin duygularını anlamaları için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bu durum sanal ortamlarda bireylerin empati becerisini yeterli düzeyde kullanmasını engellemektedir (Tavares ve Rein, 2024). Bunun yanı sıra çevrimiçi şiddet içerikli video oyunları ve problemli internet kullanımı bireylerin empati becerilerini olumsuz etkilemektedir (Jiaojiao, Chuang ve Gengfeng, 2017). Empati bireyin, bir başkasının nasıl hissettiğini veya ne düşündüğünü anlamasını sağlamaktadır. Empati başkalarının duygularını deneyimlememizi sağlar bu nedenle bireylerin sosyal dünyada etkili etkileşim kurmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda bireyin yardım etme motivasyonunu artırır ve başkalarına zarar vermesini engellemektedir (Baron-Cohen ve Wheelwright, 2004). Bu nedenle empatinin kişilerarası ilişkide ve saldırgan davranışları önlemede önemli bir rolü bulunmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda gerçekleşen iletişimde empatinin önemini incelediğimizde empati ve öz denetim düzeyi düşük olan bireylerin çevrimiçi ortamlarda saldırgan davranışlar sergileme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ayrıca empatinin, çevrimiçi saldırganlık ve öz denetim arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu görülmektedir (Irmayanti ve Chusniyah, 2024). Benzer şekilde trollerin de empati düzeylerinin daha düşük olduğu bu nedenle başkalarına acı çektirmekten zevk aldıkları görülmektedir (Campbell, 2024). Dolayısıyla empati düzeyinin düşük olması trolleme dahil olmak üzere pek çok çevrimiçi antisosyal davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle empati düzeyinin yüksek olması intikam düşüncesi gibi saldırgan düşüncelerin etkilerini zayıflatabileceği düşünülmektedir. Bu yolla bireyin çevrimiçi trol davranışı gibi çevrimiçi saldırgan davranışlara yönelmesine engel olabileceği değerlendirilmektedir.

Teknolojinin kullanımının yaygınlaşması, bireylerin sanal ortamlarda paylaşımlarının artması ile birlikte çevrimiçi trol davranışlar önemli sorun haline geldiği söylenebilir. Ancak çevrimiçi trol davranışlarının hangi faktörlerle ilişkili olduğu yeterince açık değildir. Türkiye’de çevrimiçi trol davranışlar üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğine çalışmaların çoğunun nitel araştırma yöntemleri ile yapıldığı görülmektedir (Binark, Karataş, Çomu ve Koca, 2015; Doğan, Çınar ve Seferoğlu, 2017; Karataş ve Binark, 2016; Mercimek, Yaman, Kelek ve Odabaşı, 2016; Özsoy, 2015; Türk ve Tugen, 2015). Literatür incelendiğinde Türkiye’de çevrimiçi trol davranışlar üzerine yapılan nicel araştırmaların az olduğu görülmektedir (Hamarta, Aka ve Akbulut, 2023; Manuoğlu ve Öner-Özkan, 2022; Türk Kurtça ve Demirci, 2023). Çevrimiçi trol davranışların incelenmesi ve bu konuda gerçekleştirilecek çalışmalar bireylerin çevrimiçi ortamlarda daha güvenli ve olumlu etkileşimler kurabilmelerine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle çevrimiçi trol davranışlarının ayrıntılı olarak incelenmesi amacıyla araştırmalar yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacını çevrimiçi trol davranışları ile empati, dürtüsellik ve intikam arasındaki ilişkilerin incelenmesi oluşturmaktadır.

İntikam isteği bireylerin yaşanan olumsuz yaşam olayı üzerine tekrar tekrar düşünmelerine neden olmaktadır. Bunun aksine affetme, bireyin öfkesinin azalmasına (Baures, 1996) olumsuz yaşam olayı ve olaya neden olan bireyle ilgili olumsuz duyguları azaltmaktadır (McCullough, Pargament ve Thorsen, 2000, s.9). Dolayısıyla olumsuz yaşam olayı üzerine tekrar tekrar düşünmek bireylerin daha fazla olumsuz düşünce oluşturmalarına ve öfkelenmelerine yol açmaktadır ancak affetme isteği daha baskın olduğunda bireyin olumsuz düşünce ve duygularını azaltmaktadır bu durum da bireyin öfkesinin azalmasına neden olmaktadır. Brown (2004) yaptığı araştırmada intikamın ile narsisizmin ilişkili olduğunu ve affetmenin bu ilişkiyi yumuşattığını ifade etmiştir. Yani yüksek affetme düzeylerinde narsisizm düzeyi düşük olan bireyler daha az intikam isteği taşımaktadır. Bunun aksine empati ve şefkat gibi kavramlar affetme isteğini artırmaktadır ve böylece bireyin intikam isteği azalmaktadır (Elster, 1990). Yapılan araştırmalar bu düşünceyle paralel olarak empati düzeyi yüksek bireylerin daha az intikam arayışında bulunduklarını ifade etmektedir (Giammarco ve Vernon, 2014; Ruggi, Gilli, Stuckless ve Oasi, 2012). Düşük düzeyde empati bireylerin yüksek dürtüsellik düzeyleriyle ilişkilidir (Dodaj, Sesar ve Šimić, 2020; Marzilli, Cerniglia ve Cimino, 2021). Yüksek empati, başkalarına zarar verebilecek dürtüsel davranışlar için

bir tampon görevi görür (Kordnoghi, Moradi, Beiranvand, 2017). Dolayısıyla empatinin azaldığı durumlarda bu engelleyici mekanizma zayıflar ve bireylere zarar verebilecek olumsuz davranışlar kolaylıkla ortaya çıkmaktadır. Son olarak çevrimiçi ortamın özellikleri (anonimlik vb.) nedeniyle dürtüsel eğilimlerin saldırgan ve rahatsız edici çevrimiçi trolleme davranışının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Block, 2024).

Mevcut araştırma çevrimiçi trol davranışlar ile intikam arasındaki ilişkiyi, empati ve dürtüsellik aracılığıyla şekillenen sıralı bir ilişki içerisinde açıklamayı amaçlamaktadır. İntikam duygusunu trol davranışları etkileyen bir faktör olarak değerlendirmekle birlikte trol davranışın ortaya çıkmasında empati ve dürtüsellikğin önemli belirleyiciler olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda düşük empati düzeyinin, bireyin saldırgan davranışlarını engelleyebilecek mekanizmaları zayıflatarak trol davranışın ortaya çıkmasına neden olacak bir risk faktörü olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte çevrimiçi ortamların sunduğu anonimlik ve denetimsizlik gibi özelliklerin dürtüsel eğilimleri tetikleyerek bireylerin saldırgan davranışlar sergilemesini kolaylaştırdığı ve bu yolla trol davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Mevcut araştırma, çevrimiçi trolleme davranışının altında yatan psikolojik süreçleri Genel Saldırganlık Modeli çerçevesinde ele almaktadır. Genel saldırganlık modeli, bireylerin saldırgan davranışlarının ortaya çıkmasında kişisel ve durumsal faktörleri bütüncül bir biçimde ele almaktadır (Anderson ve Bushman, 2002). Bu model doğrultusunda, bireyin sosyal medya ortamlarında karşılaştığı olumsuz durumlar (örn., gönderilerin beğeni almaması, olumsuz yorumlar) ve kişisel özelliklerinin (empati ve dürtüsellik düzeyleri) etkileşimi ile saldırgan davranışların ortaya çıktığı söylenebilir. İntikam motivasyonu bireyin saldırganlığa yönelik eğilim göstermesine neden olurken (Schmid, 2005), empati becerisinin (Cricchio, Musso, Coco, Cassibba ve Liga, 2022) ve dürtü kontrolünün yüksek (Dixon, Tull, Lee, Kimbrel ve Gratz, 2016) olması saldırgan davranışların azalmasında etkili olmaktadır. Bu doğrultuda intikam motivasyonu trol davranışı tetikleyebilecek bir kişisel özellik olarak ele alınmıştır. Empati ve dürtüsellik düzeyleri ise intikam ve trol davranışlar arasındaki süreci etkileyen aracı değişkenler olarak incelenmiştir.

Amaç

Problem durumu göz önüne alındığında çevrimiçi trol davranışları bireylerin yaşamlarını olumsuz etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla çevrimiçi trol davranışın

ilişkili olduğu değişkenlerin incelenmesi ve ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın birinci amacı, yetişkin sosyal medya kullanıcılarında çevrimiçi trolleme, intikam, dürtüsellik ve empati arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir. Araştırmanın ikinci amacı ise intikam ile çevrimiçi trolleme arasında empati ve dürtüsellikğin sıralı aracılık rolünü incelemektir.

Önem

Bireyler iletişim kurmak, bilgi edinmek ve sosyalleşmek amacıyla çeşitli çevrimiçi platformlar kullanmaktadır. Ancak bazı bireyler interneti kötü niyetle kullanabilirler. Yapılan bir araştırmada ortaokul ve lise öğrencilerinin %49.5'inin çevrimiçi zorbalığa uğradığı ve %33.7'sinin çevrimiçi zorbalık yaptığını göstermektedir. Ayrıca çevrimiçi zorbalığa uğrayan bireylerin depresif, üzgün ve öfkeli hissettikleri görülmüştür (Mishna, Cook, Gadalla, Daciuk ve Solomon, 2010). Çevrimiçi ortamlarda bireylerin birbirleri ile olan etkileşimi arttıkça trolleme, taciz ve antisosyal davranışlar da endişe veren bir sorun olarak ortaya çıkmakta ve yaygınlaşmaktadır. Antisosyal davranışlar birçok web sitesindeki kullanıcıların etkinliğinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Vogel, 2021). Anti-sosyal davranışlar, internetin yaygınlaşmasından önce ortaya konmuş bir kavramdır ve diğer bağlamlarda anti-sosyal davranışlar ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır (Reid ve Patterson, 1989). Ancak çevrimiçi platformların kullanımının artması ve bireylerin çevrimiçi platformlar üzerinden etkileşimde bulunması çevrimiçi anti-sosyal davranışların ortaya çıkmasında ve artmasında etkili olmuştur (Hardaker, 2010).

Yapılan araştırmalar sosyal veya sözlü olarak yapılan saldırgan davranışların fiziksel saldırganlık davranışlarının verdiği acıya göre daha uzun etkileri olabileceğini göstermektedir. Ayrıca yapılan araştırmalar, çevrimiçi tacize uğramanın olumsuz psikolojik sonuçlarının yüz yüze taciz ile benzer psikolojik sonuçlarının olabileceğini göstermektedir (Feinstein, Bhatia ve Davila, 2014). Siber zorbalık, siber şiddet gibi internetin kötü kullanımına dayanan davranışlar arasında çevrimiçi trol davranışlar da yer almaktadır (Hamarta, Akat ve Deniz, 2021; Nadali ve diğerleri, 2013). Çevrimiçi trol davranışında bulunan bireylerin kendine has kişilik özellikleri ve çeşitli motivasyon kaynakları (zarar verme, kıskırtma vb.) ile bu davranışlar ortaya çıkmaktadır (Buckels ve diğerleri, 2014). Yapılan diğer araştırmalar ise bu davranışların çevre etkisi ile ortaya çıkabileceğini öne sürmektedir (Cheng, Bernstein, Danescu-Niculescu-Mizil ve

Leskovec, 2017). Bu nedenle çevrimiçi ortamlarda yapılan trol davranışlarının belirleyicilerinin araştırılmaya devam edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Geçmişte çevrimiçi trol davranışlar ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde trol davranışları gerçekleştiren bireylerin kişilik özellikleri (Buckels ve diğerleri, 2014; Sest ve March, 2017), mizah tarzları (Türk-Kurtça ve Demirci, 2023; Volkmer, Gaube, Raue ve Lerner, 2023) ve hangi motivasyonlarla (Cheng ve diğerleri, 2017; Fichman ve Sanfilippo, 2016; Shachaf ve Hara, 2010) ortaya çıktığı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de trol davranışlar üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise ağırlıklı olarak nitel araştırmaların bulunduğu ve nicel araştırmaların empati (Hamarta, Akat ve Akbulut., 2023), kara mizah (Türk-Kurtça ve Demirci, 2023), kişilik özellikleri (Hamarta, Akat ve Akbulut., 2023) üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla çevrimiçi trol davranışlarla ilişkili olan farklı değişkenlerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Çevrimiçi antisosyal davranışlar günlük yaşamdaki antisosyal davranışların çevrimiçi ortamdaki bir uzantısı olarak görülmekte ve bu davranışlar saldırganlık, taciz, zorbalık gibi eylemleri içermektedir. Çevrimiçi antisosyal davranışlar bireylerin öfke ve üzüntü duygularını artırmakla birlikte ergenlerde sosyal ve duygusal gelişimi olumsuz olarak tehdit etmektedir. Çevrimiçi platformlar sağladığı olanaklar (anonimlik, kolay ulaşım ve olumsuz sonuçlarla karşılaşmama düşüncesi vb.) intikam davranışının kolaylıkla ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Marinoni, Rizzo ve Zanetti, 2024; Nitschinsk, Tobin ve Vanman, 2022). Bununla birlikte empati düzeyi yüksek bireyler çevrimiçi trol davranışları daha az (Hamarta ve diğerleri, 2023; Sest ve March, 2017) gerçekleştirirken dürtüsellik düzeyi yüksek bireyler çevrimiçi trol davranışları daha fazla gerçekleştirmektedir (March, Grieve, Marrington ve Jonason, 2017; Türk-Kurtça ve Demirci, 2023).

İntikam ve çevrimiçi trol davranışlar, maruz kalan bireyler üzerinde olumsuz sonuçlara yol açan önemli sorunlardır. Bu nedenle mevcut araştırmanın, intikam ve trol davranışlar arasındaki ilişkinin doğasının anlaşılmasına, trol davranışın engellenmesinde etkili olacak müdahale programlarının oluşturulmasına ve trol davranış gerçekleştiren bireylerde bulunan özelliklerin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra aracı değişkenler arasında yer alan empati ve dürtüsellik değişkenleri bireylerin yaşamlarında önemli etkileri olan değişkenlerdir. Bu

nedenle intikam ve trolleme arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellikğin aracı rolünün incelenmesi çevrimiçi trol davranışların engellenmesi amacıyla yapılacak önleme çalışmalarına ve müdahale çalışmalarına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, araştırma sosyal medya kullanıcılarına trol davranış sergileyen bireylerin profillerine ilişkin bilgiler sağlayabilir. Bu bilgiler bireylerin trol davranış sergileyebilecek bireyleri tanıyabilmelerine ve bu sayede bu bireylerin oluşturabilecekleri zararlardan kendilerini korumalarına fayda sağlayabilir. Ayrıca okul ortamlarında çevrimiçi trol davranışları hakkında yürütülecek farkındalık çalışmalarında, trollerin özelliklerine dair bilgi aktarımında araştırma sonuçları fayda sağlayabilir. Psikolojik destek veren uzmanlar, çevrimçi trol davranışa maruz kalmış bireylerle yürütecekleri çalışmalarda trollerin özelliklerine yönelik bilgi aktarımında araştırma sonuçlarından yararlanabilir. Ek olarak çevrimiçi trol davranışını azaltmaya çalışan bireylerle yürütecekleri çalışmalarda, araştırma bulgularından yararlanabilir. Kişilerarası çevrimiçi etkileşimi mümkün kılan sosyal medya platformları ve mesajlaşma uygulamalarının kullanıcıların güvenliğini artırmaya, olumsuz etkileşimleri sınırlandırmaya ve dijital ortamda sağlıklı iletişime teşvik etmeye yönelik yürütecekleri çalışmalarda (Örn., kullanım sözleşmesi, algoritmalar, bildirim mekanizmaları vb.) araştırma sonuçları fayda sağlayabilir.

Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Çevrimiçi trol davranışları ile dürtüsellik arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Çevrimiçi trol davranışları ile intikam arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Çevrimiçi trol davranışları ile empati arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Çevrimiçi trol davranışlar ile intikam arasındaki ilişkide empati aracılık rolü üstlenmekte midir?
5. Çevrimiçi trol davranışlar ile intikam arasındaki ilişkide dürtüsellik aracılık rolü üstlenmekte midir?
6. Çevrimiçi trol davranışlar ile intikam arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellik sıralı aracılık rolü üstlenmekte midir?

Sayıtlar

1.Araştırmaya katılan katılımcıların ölçme araçlarını içten ve doğru bir şekilde yanıtladıkları varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri uygulanan örneklem grubu ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri Çevrimiçi Trollük Ölçeği, Barrat Dürtüsellik Ölçeği, İntikam Ölçeği ve Toronto Empati Ölçeklerinin ölçeceği nitelikler ile sınırlıdır.
3. Araştırma grubunun çoğunluğu kadın katılımcılardan oluşmaktadır.

Tanımlar

Çevrimiçi Trol Davranışlar: Çevrimiçi trol davranışlar, bireylere veya gruplara yönelik, yıkıcı ve sapkın davranışlardır (Fichman ve Sanfilippo, 2016, s.6).

İntikam: İntikam, yaşanan olumsuz yaşam olayına karşılık olarak cezalandırma ya da zarar verme eylemleridir (McCullough, Bellah, Kilpatrick ve Johnson, 2001).

Empati: Empati, başka bir kişinin duygusal durumunu ve fikirlerini algılama, deneyimleme ve tepki verme eğilimidir (Batson, Ahmad, Lishner ve Tsang 2015, s.486)

Dürtüsellik: Dürtüsellik, bireyin dürtü kontrolünde zorlanması ve gerçekleştireceği eylemlerin sonuçlarını değerlendirmeden harekete geçmesidir (Stahl ve diğerleri, 2014)

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde çevrimiçi trol davranışlar, dürtüsellik, intikam ve empati kavramları literatürde yer alan kuramsal temeller ve tanımlar doğrultusunda sunulmuştur. Bununla birlikte ilgili değişkenlerle ilgili literatürde çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen araştırmalara yer verilmiştir.

Çevrimiçi Trol Davranışları

Teknolojik gelişmelerin artması ve internet kullanımının yaygınlaşması sosyal medya platformlarının hızla çoğalmasına ve çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum sosyal medya kullanımının da artmasına neden olmuştur. Sosyal medya kullanımı, bireyler arası iletişim dahil olmak üzere pek çok yaşam alanında değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişimlerle birlikte çevrimiçi sosyal platformların sağladığı anonimlik ve etkileşim kolaylığı bireylerin sosyal platformlar üzerinde daha cesur ve saldırgan davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Antoniadou ve Kokkinos, 2015). İnternet hizmetlerinin yaygınlaşması ile birlikte iletişimi bozma, provoke etme yoluyla başkalarına zarar vermek isteyen kullanıcılar ortaya çıkmıştır. Bu kullanıcılara “internet trolleri” bu tür davranışlara ise “trollük” adı verilmektedir (Kopecký, 2016). Fichman ve Sanfilippo’ya (2016, s.6) göre çevrimiçi trollük, bireylere veya gruplara yönelik tekrarlayan, yıkıcı, çevrimiçi sapkın bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yıkıcı ve sapkın bir davranış olarak ifade edilen çevrimiçi trollük, saldırgan doğası nedeniyle çevrimiçi ortamlarda zaman geçiren bireylerin üzerinde olumsuz etkiler oluşmasına neden olmaktadır.

Trolleme, çevrimiçi saldırganlık ve taciz davranışlarının bir biçimi olması sebebiyle siber zorbalığa benzer bir eylem olarak görülmektedir (Zezulka ve Seigfried-Spellar, 2016). Bu nedenle bazı araştırmacılar çevrimiçi trol davranışları, siber zorbalığın bir alt türü olarak ele almaktadır (Nadali ve diğerleri, 2013). Bu iki kavram davranış özellikleri bakımından birbirleriyle benzerlik taşırsalar da siber zorbalığın aksine troller, kurbanlarını gerçek yaşamda tanımazlar (Fichman ve Sanfilippo, 2016, s.9-10). Bununla birlikte troller gerçek dünyadaki kimlikleri ile sanal kimlikleri arasındaki bir bağlantı bulundurmaz kendilerini sanal dünyada gizli tutmaktadırlar.

İnternet ortamındaki kimliği gizleme kolaylığı trol davranışların daha fazla ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Nitschinsk ve diğerleri, 2022). Çevrimiçi trolleme kavramı birden fazla farklı tanımı bulunan bir kavramdır. İlk olarak Donath (1999, s.43) trollüğün, bireylere bilinçli olarak kötü tavsiyelerde bulunmak, haber gruplarında tartışmaları bozma ve güven duygusunu zedeleme davranışlarıyla karakterize olan kimlik aldatmacası ile ilgili bir oyun olduğunu ifade etmektedir. Daha sonraki yapılan araştırmalar trollemenin tartışma forumlarında bireyleri anlamsız ve zaman alıcı faaliyetlere yönlendirilmesi olarak tanımlanmıştır (Herring, Job-Sluder, Scheckler ve Barab, 2002). Bishop (2014) trolleme davranışının ilk ortaya çıktığı yıllarda eğlence amaçlı olarak ortaya çıkan bir davranış olduğunu ancak zamanla eğlence için başka bireyleri istismar etme türü bir davranışa dönüştüğünü ifade etmektedir. Hardaker (2010) yaptığı çalışmada, trollerin aktif bir şekilde zarar verme, sorun çıkarma veya sıkıntı oluşturmaya amaçladığını ifade etmektedir.

Trolleme davranışının antisosyal yönü sıklıkla bireyleri taciz etme davranışı ile birlikte ifade edilmiştir ve trolleme bir bireyin kurbanına kışkırtıcı, tahrik edici veya tehdit edici mesajlar, yorumlar göndermesi yoluyla rahatsızlık verme girişimi olarak tanımlanmaktadır (Buckels ve diğerleri, 2014). Trolleme genellikle bilinçli bir biçimde yanlış bir bilgiyi aşırı tartışmacı olmayan bir şekilde mesaj olarak gönderme ile başlar ve daha sonrasında bu mesajlaşma hakaret içeren uzun tartışmalara dönüşebilmektedir (Herring ve diğerleri, 2002). Trollerin asıl amacı, eğlenmek amacıyla diğer bireylerin duygusal tepkiler göstereceği şekilde onları provoke etmek, aşağılamak, rahatsızlık verecek davranışlar sergilemektir (Rafferty ve VandeVen, 2014). Yapılan diğer araştırmalar trollemenin, şirketler, hükümetler veya belli bir grup hakkında yanlış bilgiler oluşturmak ve insanların düşüncelerini yanlış bilgilerle manipüle etmeyi amaçlamaktadır (Mihaylov, Georgiev ve Nakov, 2015). Yapılan araştırmalar incelendiğinde trolleme davranışının, bireylerin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkilediği ve çevrimiçi topluluklarda bireylerin huzursuzluk yaşanmasına neden olduğu görülmektedir.

Çevrimiçi Trollük Türleri

Literatürde trollemeye ilişkin görüşler çeşitli ideolojik amaçları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir ve çeşitli araştırmacılar trollemeye ilişkin farklı kategoriler sunmuştur. Fichman ve Sanfilippo'ya (2016, s.12) göre trollemenin, “Yas-RIP,

İdeolojik, LOL, İdeolojik olmayan, Din ve Siyasi” olmak üzere altı türü bulunmaktadır. Bu trol türleri ve tanımlamaları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Trollük Türleri

Trol türleri	Tanımlar
Yas-RIP	Hem ölen insanlar hem de kitlesel facialar üzerinden eğlenmeyi amaçlayan trol türüdür.
İdeolojik	Belirli bir ideolojik görüşü yansıtmak ve bir hedefe ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen trol türüdür.
LOL	Genellikle ironi ve iğneleme yoluyla eğlence ve mizah arama amacıyla gerçekleştirilen trol türüdür.
İdeolojik olmayan	İdeolojik bir görüş ile ilişkili olmayan, mizahi olmayan, can sıkıntısı nedeniyle ortaya çıkan ve belirli bir amacı olmayan trol türüdür.
Din	Dini kuruluşları ve paydaşlarını hafife alarak hedef alan, belirli bir inanç sistemine katılmayan trol türüdür.
Siyasi	Çeşitli siyasi görüşlere karşı alaycı bir şekilde yaklaşan trol türüdür.

(Fichman ve Sanfilippo 2016, s.12)

Veszelszki (2017) ise trolleri iletişim biçimlerine göre saldırgan ve kışkırtıcı olmak üzere iki türde ele almıştır. Saldırgan troller, kullanıcılara hakaret eder ve kullanıcıların gönderdikleri mesajları bilinçli olarak çarpıtır. Kışkırtıcı troller ise ya kullanıcıları sinirlendirecek bir yorum yapar ya da konunun akışını bozacak şekilde iletişim kurar.

Bishop (2014) trolleri nefret trolleri, alaycı troller, geveze troller, dikizci troller olmak üzere dört ana grupta ele alınan on iki alt kategoride sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre nefret trolleri, başkalarına faydası olmayan konuyu alevlendirmeyi amaçlamaktadır. Alaycı troller, dikkatleri üzerine çekmek için başka insanları kışkırtıcı davranışlar gerçekleştirir. Geveze troller, konu hakkına bir katkısının olup olmadığına bakmaksızın sohbete dahil olmaya çalışmaktadır. Dikizci troller ise provokatif bir mesaj yayınlamak için uygun anı bekleyerek diğer kullanıcıları izlemektedir.

Son olarak yakın zamanda yapılan bir araştırmada çevrimiçi trolleme davranışının reaktif ve proaktif olmak üzere iki faktörlü bir yapıdan oluştuğu ileri sürülmüştür. Bu araştırmaya göre reaktif trolleme, kasıtlı ve amaçlı olabilmekle birlikte genellikle öfke gibi yoğun duygusal bir uyarılma sonrası dürtüsel bir biçimde ortaya çıkabilmektedir. Proaktif trolleme ise genellikle kasıtlı ve bilinçli olarak ortaya konan başkaları tarafından kışkırılmaya ihtiyaç duymadan ortaya çıkabilmektedir (Mao ve Xu ve Kim, 2023).

Trol Davranışların Altında Yatan Nedenler

Troller belli bir grubun parçası olmayı ister ve bu doğrultuda bir kimlik oluşturur. Oluşturdukları kimlikleri ile grubun talebine yönelik davranışlar gerçekleştirerek bu grubun içerisinde bulunmayı amaçlamaktadır (Hardaker, 2010). Yapılan bazı araştırmalar ise çevrimiçi trolleme davranışının, can sıkıntısı, ilgi çekme ve intikam (Shachaf ve Hara, 2010) yalnızlık (Masui, 2019) ve kötü niyet (Fichman ve Sanfilippo, 2016, s.24) gibi motivasyonlarla ortaya çıktığını göstermektedir. Lee (2025) yaptığı araştırmada can sıkıntısının çevrimiçi trol davranışlarının ortaya çıkmasında önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Dahası trol davranışların ortaya çıkmasında belirli ideolojik görüşlerin bulunduğu belirtilmektedir (Özsoy, 2015). Petykó'ya (2017) göre trollük, kamuoyunu manipüle edebilmek için bir araç olarak kullanılabilir. Bu nedenle siyasi aidiyet kazanma ve siyasi kurum tarafından istihdam edilmek de trolleme davranışının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

Hardaker'a (2010) göre trolleme davranışı, kaba davranışlarla benzer olarak dört farklı şekilde sonuçlanabilmektedir;

- Hayal kırıklığına uğrama: Kullanıcılar trolleme niyetini doğru yorumlar ancak yanıt vermeye kışkırtılmazlar.
- Engellenme: Kullanıcılar, trolleme niyetini doğru yorumlar ancak karşı atak yaparak trolün başarısını engelleyebilir ya da etkisini azaltabilirler.
- Başarısız: Kullanıcılar, trolleme niyetini doğru yorumlamazlar ve trol tarafından kışkırtılmazlar.
- Başarılı: Kullanıcılar, trolün sözde niyetine inanır ve içtenlikle yanıt vermeye kışkırtılır.

Trolleme yapan bireyler, tartışma konuları üzerinde tartışırken ciddi katılımcıları hedef alırlar ve onları utandırmaya veya güçlü olumsuz tepki vermelerini sağlamaya çalışmaktadır (Buckels ve diğerleri, 2014). Trolleme davranışı gösteren bireyler, mağdurları rahatsız eden davranışları gerçekleştirmekten haz almakta ve bireyleri rahatsız edebildikleri, kışkırtabildikleri durumda kendilerini başarılı hissedip mutlu olmaktadır (Hardaker, 2010). Kişilik özellikleri üzerine yapılan diğer araştırmalar da trol davranışları sergileyen bireylerin rahatsızlık vermekten haz duymalarını doğrular nitelikte olup bu durumun sadizm ve psikopati düzeyleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle trol davranışların ortaya çıkmasında sadizmin ve psikopati gibi olumsuz kişilik özelliklerinin etkisinin olabileceği ifade edilmektedir (Sest ve March, 2017). Başka bir çalışma ise trollüğün sadizm, psikopati ve Makyavelizm ile pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak sadizmin trollük davranışlarını tahmin etmede en önemli faktör olduğu görülmektedir (Buckels ve diğerleri, 2014). Bu nedenle araştırmacılar trollerin, trolleme davranışının sonucunda başkasına verdiği rahatsızlığın onları beslediğini ifade etmektedir (Hardaker, 2010). Diğer yandan Cook ve diğerleri (2018) göre trollemeyi başlatan en önemli faktörlerden birisi geçmişte trollenmiş olmaktır. Başka bir ifadeyle geçmişte trollenen birey kendisinin yaşadığı bu durumu başkasına yaşatmak istemektedir. Bu düşünceye paralel şekilde, Wilson ve Seigfried-Spellar (2023) yaptığı araştırmada trollemenin genel gerilim teorisi ile uyumlu olarak siber zorbalık ya da trolleme mağduriyeti ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Trolleme ile narsisizm arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada trolleme ile narsisizmin ilişkili olduğunu ve öz saygının bu ilişkide aracı rol üstlendiğini belirtilmiştir (Rohmann, Winkler, Ozimek ve Bierhoff, 2024). Hamarta ve diğerleri (2023) trolleme ile karanlık kişilik özellikleri arasındaki ilişkide empatinin aracı rolünün olduğunu ifade etmektedir.

Çevrimiçi trolleme davranışı gösteren bireylerin bu davranışı gerçekleştirme yollarından birisi de mizahı kullanmaktır. Araştırmalar, saldırgan mizah ve kendini küçük düşürücü mizahın çevrimiçi trol davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Volkmer ve diğerleri, 2023). Bunun yanı sıra kara mizahın da çevrimiçi trol davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (Türk-Kurtça ve Demirci, 2023). Çevrimiçi trolleme davranışı, bu davranışı gerçekleştiren bireyler tarafından sosyal bir ödül olarak sosyal kargaşa oluşturma motivasyonu ile

gerçekleştirilmektedir (Craker ve March, 2016). Bu durum çevrimiçi trolleme davranışı ile olumsuz sosyal etkinin ilişkili olduğunu göstermektedir (March, 2019).

Literatürün büyük bir çoğunluğu trollemenin düşmanca doğasını ortaya koyarak troll davranışların düşmanca nedenlerle ortaya çıktığını ifade etmektedir (Buckels ve diğerleri, 2014; Herring ve diğerleri, 2002; Shachaf ve Hara, 2010). Buna karşın bazı araştırmacılar trollemenin her zaman düşmanca bir nedenle ortaya çıkmadığını ifade etmektedir (Bishop, 2014; Cook ve diğerleri, 2018). Bishop'a (2014) göre trolleme, ilk olarak eğlence amaçlı ortaya çıkan bir davranış türüdür. Ancak zamanla kendi eğlencesi için başkalarını istismar etme anlamına gelmiştir. Bu nedenle trollemede temel ayrımı yapabilmek amacıyla klasik ve anonim trolleme olmak üzere iki kavram sunmaktadır. Klasik trolleme, karşılıklı eğlence için yapılan bir davranış iken anonim trolleme, başkalarını istismar etme anlamına gelmektedir.

Çevrimiçi Trollemenin Etkileri

Çevrimiçi trollemenin mağdurlar üzerindeki etkisine ilişkin bugüne kadar çok az niceliksel kanıt bulunmaktadır. Bunun yerine nitel çalışmalar üzerinden mağdurların kendi bildirimleri ile elde edilmiş bilgiler mevcuttur. Bu durum trolleme davranışının birey üzerindeki etkisini incelemede yarar sağlamasının yanı sıra bu etkilerin toplum içerisindeki yaygınlığını ve genelleştirilebilir olup olmadığını anlamak adına yeterli değildir. Çevrimiçi trol davranışların birey üzerindeki etkisini değerlendirirken ortaya çıkan zorluklardan biri literatürün çoğunda siber zorbalık ve trolleme arasında bir ayrım yapılmamasıdır.

Çevrimiçi trolleme, mağdurlar üzerinde taciz davranışına benzer etkilere neden olmaktadır (Park, Na ve Kim, 2014) ancak çevrimiçi davranışın çevrimdışı davranıştan daha uzun süreli ve daha yaygın bir etkiye sahip olabileceği ifade edilmektedir. Bu durumun nedenlerinden birisi trollerin anonim olma eğilimindeyken eylemlerini herkese açık ve geniş kitlelere yayma çabasıdır. Dolayısıyla çevrimiçi ortamda troller, daha çok kişiye ulaşmakta ve daha fazla kişiyi olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Trol davranışlara maruz kalan bireyler psikolojik, duygusal ve davranışsal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Trol davranışlara maruz kalmak bireylerin depresyon ve aşağılık duygusu (Hong ve Cheng, 2018) gibi sorunlar yaşamasına ve bazı durumlarda bireylerin intihara meyilli hale gelmelerine neden olmaktadır (Phillips, 2011). Bununla birlikte

trollemeye ilk kez maruz kalan bireyler, incindiklerini ve kendilerini kötü hissettiklerini bildirmiştir (Das ve Prasad, 2025). Akhtar ve Morrison (2019) siyasetçilerle yaptıkları çalışmada trollemeye maruz erkek siyasetçilerin itibarlarının zedelenmesinden kaygı duyduklarını kadın siyasetçilerin ise güvelik, aile ve sosyal yaşamlarında risk algıladıkları bu nedenle kaygı duyduklarını ifade etmiştir. Ayrıca trol davranışa maruz kalan bireyler kendilerini ciddi bir biçimde izole hissetmelerine ve öz değerlerinden şüphe duymalarına neden olmaktadır. Trol davranışlar bireylerin güçsüzlük hissi yaşamalarına da neden olmaktadır (Das ve Prasad, 2025). Tian ve Yerbury (2022) yaptıkları çalışmada çevrimiçi trollemeye maruz kalan bireylerin kendilerini tehdit altında hissettiklerini ve bu durumun bireyde ciddi rahatsızlık oluşturduğunu ifade etmiştir. Duggan (2017) trollemeye maruz kalan bireylerin duygusal olarak zarar gördüğünü, güvenliklerini ve itibarlarını tehdit altında hissettiklerini ifade etmiştir. Amerikalıların %27'sinin taciz ve istismar durumlarıyla karşı karşıya kaldıktan sonra paylaşım yapmama kararı aldığını ve %13'ünün çevrimiçi hizmetleri kullanmayı bıraktığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla trol davranışlar bireylerin kaygı, yalnızlık hissi, depresyon ve aşağılık duygusu gibi olumsuz hisler yaşamasına neden olmaktadır. Bireylerin olumsuz duygularla başa çıkamadığı durumlarda ise çevrimiçi ortamdan uzaklaşma davranışı gerçekleştirebileceği düşünülmektedir.

Çevrimiçi Trollemeyi Açıklayan Kuramlar

Çevrimiçi trollemeyi açıklamaya yönelik olarak Kimlik Belirsizliğinin Sosyal Benlik Modeli, Stresle Başa Çıkma Modeli ve Genel Saldırganlık Modeline çalışma kapsamında yer verilmiştir.

Kimlik Belirsizliğinin Sosyal Benlik Modeli

Kimlik Belirsizliğinin Sosyal Benlik Modeline göre (Social Identity Model of Deindividuation; SIDE), sosyal ipuçlarının azaldığı ve bireyin kimliğinin tanımlanamaması gibi faktörler, sosyal ve öznel benlik arasında değişim yaşanmasına neden olmaktadır. Kimlik Belirsizliğinin Sosyal Benlik Modeline göre bireysellikten çıkmayı teşvik edici ortamlar, grup normlarına uyumu artırırken bireysel normları azaltmaktadır (Reicher, Spears ve Postmes, 1995). Bu nedenle bireysellikten çıkmayı teşvik eden ortamlarda grup normlarına uyma olasılığı daha yüksektir. Bu durum çevrimiçi ortamlarda bireylerin grup davranışını benimseyerek bu davranışı devam ettirmesine neden olmaktadır (Gaudette, Scrivens, Davis ve Frank, 2021). Taciz

davranışı, ahlaki kopuklukla bağlantılıdır ve çevrimiçi ortamdayken bireylerin ahlaki kopukluk düzeyleri daha yüksektir (Zhao ve Yu, 2021). Bunun yanı sıra çevrimiçi ortamda olmak faillerin davranışlarının mağduru nasıl etkilediğini gözlemlmelerini de imkansız hale getirir (Kowalski ve diğerleri, 2014).

Stresle Başa Çıkma Modeli

Stresle Başa Çıkma Modeline göre birey, stresli durumların üstesinden gelebilmek için bilişsel ya da davranışsal yöntemler geliştirir (Folkman ve Lazarus, 1988). Bireyin problem veya duygu odaklı olmak üzere iki çeşit yöntem geliştirebileceği ifade edilmektedir. Problem odaklı başa çıkma yöntemleri stres yaratan durumu ortadan kaldırmaya ya da etkisini azaltmaya yönelik yöntemleri kapsarken, duygu odaklı başa çıkma yöntemleri stres yaratan durum ile ilgili düşünceleri paylaşma gibi yöntemleri içermektedir (Lazarus, 1991).

Sosyal medyanın aşırı kullanımı bireylerde sosyal medya yorgunluğunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sosyal medya yorgunluğu, sosyal medya kullanıcısının kişisel, sosyal ya da sosyal medya platformunun etkileri nedeniyle bitkinlik, can sıkıntısı ve bezginlik hissini ifade eder (Bright, Kleiser, Grau 2015). Sosyal medya yorgunluğu, olumsuz duygulara ve strese yol açmaktadır. Bu durumda sosyal medya yorgunluğu nedeniyle ortaya çıkan stresle başa çıkmanın uyumlu bir yolunu bulamayan birey, uyumsuz bir yol olarak çevrimiçi trol davranış sergileyebileceği düşünülmektedir. Sosyal medya kullanıcıları kendilerini yorgun, sıkılmış ya da stresli hissettiklerinde anlık psikolojik tatmin elde etmek için olumsuz duygularını dışa vurmaya meyilli olabilir. Bu nedenle kullanıcıların çevrimiçi trolleme davranışı sergileme ihtimali artar. Huang, Chen ve Ma (2025) yaptıkları çalışma da sosyal medya yorgunluğunun çevrimiçi trolleme ile pozitif ilişkili olduğunu ortaya koyarak bu düşüncüyü desteklemektedir.

Genel Saldırganlık Modeli

Çevrimiçi trol davranışı bireylere zarar vermeyi amaçlaması nedeniyle doğası gereği saldırgan bir davranıştır. Buckels ve diğerleri (2014) göre çevrimiçi trol davranışı internette kasıtlı olarak saldırgan, kışkırtıcı veya nefret dolu yorumlar yayınlamak olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çevrimiçi trol davranışının saldırgan doğasını açıkça göstermektedir.

Genel saldırganlık modeli, bireyin saldırgan davranışlarını anlamak adına saldırgan davranışların sosyal, bilişsel, kişilik, gelişimsel ve biyolojik faktörlerini ele alan bütünleştirici bir modeldir (Allen, Anderson ve Bushman, 2018). Genel saldırganlık modeli, saldırgan davranışı yakın ve uzak süreçler olmak üzere iki ana bölümde incelemektedir. Yakın süreçler, kişi ve durum faktörlerinin agresif düşünceleri, öfkeli duyguları ve bireyin uyarılma düzeyinin saldırganlık davranışına etkisini, uzak süreçler ise biyolojik ve çevresel faktörlerin etkilerini ifade etmektedir. Anderson ve Bushman'a (2002) göre, antisosyal içeriklere maruz kalmak gibi durumsal faktörler bireylerin saldırgan bilişlerini harekete geçirerek saldırgan davranışların ortaya konmasına neden olmaktadır.

Genel saldırganlık modeline göre şiddet içerikli video oyunlara maruz kalmak, çocuklarda saldırganlık düzeyini ve saldırgan bilişi artırırken empati ve toplum yanlısı davranışları azaltmaktadır (Anderson ve diğerleri, 2010). Bununla birlikte trolleme davranışı sadece sosyal medya platformları üzerinden değil aynı zamana online oyunlarda da görülen bir davranıştır (Cook ve diğerleri, 2018).

İntikam

İnsanlar, sosyal bir canlı olması nedeniyle başka insanlarla sosyal ilişkiler kurma ihtiyacı hissetmektedir. Ancak bireyler, sosyal yaşantılarında her zaman sağlıklı ilişki kuramayabilir ve etkileşim içerisinde girdikleri bireylerle anlaşmazlık yaşayabilmektedir. Bu durum sonucunda kimi bireyler birbirlerine karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir. Bazı bireyler anlaşmazlık ve tartışma sonucu yaşadıkları rahatsız edici duygu durumlarını hafifletmeyi amaçlamaktadır. Bu durum bireylerin intikam alma arzusunu harekete geçirmektedir (McCullough ve diğerleri, 2001). Bu doğrultuda intikam, haksızlık olarak algılanan bir duruma karşı olarak cezalandırma ya da zarar verme eylemleri olarak tanımlanmaktadır (Stuckless, Ford ve Vitelli, 1995). İntikam bir bireyi neden olduğu olumsuz yaşam olayından dolayı cezalandırmak amacıyla ortaya çıkan bir arzudur. Aranılan bu arzu, eşitliği sağlamaktan ziyade intikam alan kişiye rahatlama sağlamak içindir (Ho, ForsterLee, ForsterLee ve Crofts, 2002). Birey rahatlama sağlamak için intikam davranışı göstermesine rağmen intikamın, riskli olması ve faydasızlığı (Elster, 1990), aniden kızgınlıkla harekete geçirilen bir davranış olduğuna (Cloke, 1993) vurgu yapılmıştır.

McCullough ve diğerlerine göre, (2001) intikam aramaya yönelik gerçekleştirilen davranışların bazılarının spotan veya dürtüsel bir biçimde ortaya çıkmasına rağmen intikam arayan bireylerin motivasyonları sıklıkla yaşanan olumsuz yaşam olayı hakkında uzun süre düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan araştırmalara bakıldığında intikam davranışı, düşünce ve planlama gibi süreçlerle ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bazı araştırmacılar uyarılma sonucu aniden ortaya çıkabilen bir davranış olduğunu da ifade etmiştir (Chester ve DeWall, 2018). İntikam alma isteği bireyin olay ve olaya neden olan bireyi sürekli olarak düşünmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum bireyin öfke ve kaygı gibi duygular yaşamasına neden olabilmektedir (Bushman, 2002). İntikam alma düşüncesinin belirginleşmesiyle birlikte birey, intikam alacağı yolu belirler ve aniden harekete geçerek intikam almayı amaçlar (Berry, Worthington Jr, O'Connor, Parrott III ve Wade, 2005). Bireyin uzun süre boyunca intikam duygusunu beslemesi de gerçekleştirilen intikam davranışının saldırıya maruz kalan bireyi oldukça olumsuz etkileyecek yıkıcı etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Baumeister, 1997). Çevrimiçi ortamlardaki iletişimde yüz yüze etkileşime göre anlık olarak karşılık verme zorunluluğu yoktur. Bu durum intikam arzusu taşıyan bireyin düşünme ve planlama evresi için gerekli süreyi sağlayabilmektedir. Bununla birlikte çevrimiçi ortamlarda etkileşime girmek için aynı ortamda bulunmaya da gerek yoktur. Bu durumun ise düşünce ve planlama aşamasından sonra kişiye anında harekete geçme imkanı vererek intikam davranışının gerçekleştirilmesini kolaylaştırabileceği düşünülmektedir. Ayrıca çevrimiçi ortamın sağladığı anonimlik bireyin intikam davranışını sergilemesinde etkili olmaktadır.

İntikamın Nedenleri

İntikam karşılıklılık ilkesinin temel ifadesi olarak görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle zarara karşı zarar verme eğilimi olarak ifade edilmektedir (Gouldner, 1960). İntikam davranışının temel olarak üç yan hedefi bulunmaktadır (McCullough ve diğerleri, 2001).

1. Terazinin kefelerini dengelemek

İntikam bireyin algıladığı eşitsizliği terazinin kefelerini eşitlemeye benzer şekilde “eşitlik sağlama” veya “birebir karşılığını verme” amacıyla ortaya konan bir davranıştır.

2. Ahlak eğitimi

İntikam olumsuz yaşam olayına neden olan bir kişiye “ders verme” isteği olarak ortaya çıkabilir. Bu durumda intikam, olumsuz yaşam olayındaki davranışın hoş görülmediğinin veya cezasız kalmayacağını belirtmek amacıyla tasarlanan sembolik bir davranıştır.

3. *İtibarı korumak*

Bireyler itibarını kurtarmak amacıyla intikam davranışı ortaya çıkmaktadır.

Bireyler algıladıkları haksızlık sonucunda eşitlik dengesinin bozulduğu düşüncesine kapılabilir ve bu durumda intikam arayışı içerisine girebilir (Stillwell, Baumeister ve Del Priore, 2008). Deveau’ya (2005) göre haksızlığa uğrayan bireyler güç kaybettiğini düşünür ve gücü geri kazanmak adına intikam arayışına girebilirler. İntikamın ortaya çıkmasındaki en kritik faktörlerden birisi öz kimliğin kaybedilmesidir (Bechwati ve Morrin, 2007). Haksızlığa uğrayan birey eğer intikam almazsa benzer yaşantıları tekrar yaşayacağını düşünür ve bu nedenle benzer yaşantılarla karşılaşmamak amacıyla intikam arayışı içerisine girer (Cota-Mckinley, Woody ve Bell, 2001). Wilson’a (1983) göre intikam davranışı, kendisine yapılan davranışın cezasız kalmayacağını ifade etme biçimidir.

İntikam davranışının yaş, cinsiyet ve bireyler arası yakınlık gibi belirleyicileri bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara bakıldığında erkeklerin kadınlara göre intikam düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Satıcı, Can ve Akın, 2015; Stuckless ve Goranson, 1992). Erkekler haksızlığa uğradıkları durumlarda daha çok savaş ya da kaç yöntemini kullanırken kadınlar daha çok arkadaşça başa çıkma eğilimi taşımaktadır bu nedenle erkeklerin kadınlara göre daha fazla intikam arzusu taşıdığı görülmektedir (Miller, Worthington ve McDaniel, 2008). Ayrıca kadınlar daha çok duygusal başa çıkma tarzını kullanmaları sebebiyle daha sık affetme eğiliminde olduğu görülmektedir (Matud, 2004). Erkekler kadınlara göre daha fazla saldırganlığa başvurmaktadır (Björkqvist, 2018). Sonuç olarak erkeklerin kadınlara göre daha fazla saldırgan davranışlara başvurduğu görülmektedir. Bu nedenle erkeklerin kadınlara göre daha fazla intikam alma davranışında bulundukları düşünülmektedir.

İntikam duygusu yüksek olan kişilerin kişilik özelliklerine bakıldığında karanlık üçlü kişilik özelliklerinden makyavelizm ve psikopati ile ilişkili olduğu görülmektedir (Giammarco ve Vernon, 2014). Farklı kişilik özellikleri doğrultusunda yapılan

araştırmalar intikamın, büyük beşli kişilik özelliklerinden uyumluluk ile negatif, nevrotiklik ile pozitif ilişkili olduğu görölmektedir (McCullough ve diğerleri, 2001). İntikam arzusunun yaş ile ilişkisi incelendiğinde, yaşlı bireylerin intikam alma arzusu genç bireylere göre daha düşük olduğu görölmektedir. Buna ek olarak intikam davranışının belirleyicilerinden biri olumsuz yaşam olayına neden olan birey ve mağdur arasındaki ilişki olarak görölmektedir. Buna göre mağdur ile mağduriyete neden olan davranışı gerçekleştiren birey arasındaki yakınlık arttıkça intikam alma arzusu azalmaktadır (Cota-McKinley ve diğerleri, 2001). Bu durumun sebebi bireylerin yaşlarının artması sonucu deneyimlerinin de artması ve olgunlaşmaları olarak görölebilir. Olgun bireyler, yaşam deneyimleri sebebiyle intikam davranışının faydasızlığının olumsuz etkilerini daha iyi değerlendirmektedir. Bu nedenle intikam alma arzusu daha düşük olmaktadır. Bu doğrultuda intikam davranışının haksızlığa uğrayan birey tarafından haksızlığa neden olan kişinin acı çekmesi için gerçekleştirildiği dikkate alındığında, bireyler arasındaki ilişkinin de intikam davranışının ortaya çıkmasında etkili bir faktör olduğu düşünölmektedir.

İntikamın Sonuçları

Bireyler kendilerine zarar veren kişileri cezalandırdıkları zaman kendilerini daha iyi hissedeceklerini düşünöbilir. Bu nedenle bireyler kendilerini daha iyi hissetmek amacıyla intikam davranışına başvurabilir. Ancak beklenenin aksine intikam arzusu sonucu cezalandırıcı bir davranışın ardından bireyler yaşanan olumsuz olay hakkında ruminasyon yapmaya devam etmektedirler. (Carlsmith, Wilson ve Gilbert, 2008). Bireylerin intikam duygusunu, kendilerine rahatlama sağlamak için aramasına karşın araştırmalar intikam duygusunun bireylerin yaşam doyumlarını azalttığını (Ysseldyk, Matheson ve Anisman, 2007), bireylerin tartışma ile ilgili daha fazla ruminasyon, daha fazla olumsuz duygusallık ve daha düşük yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğunu göstermektedir (McCullough ve diğerleri, 2001). Benzer şekilde yapılan başka bir araştırma da affedici davranan bireylerin, yaşanan olumsuz yaşam olayı ve olaya neden olan birey hakkında daha az ruminasyonu yaptığını göstermektedir (McCullough ve diğerleri, 2001). Ayrıca diğer araştırmacılar intikamın riskli bir davranış olduğu ve yararsız bir davranış olduğuna vurgu yapmıştır (Elster, 1990). Özetle bireyler, haksızlık ya da zararlı bir davranış ile karşı karşıya kaldıklarında kendilerini daha iyi hissetmek amacıyla intikam arayışına girebilmektedir. Ancak intikam davranışının bireye faydasızlığı ve riskli olması sebebiyle bireye yarar sağlamamaktadır. Bununla birlikte

intikam arzusu bireyin sürekli olarak yaşanan olumsuz yaşam olayı ve olaya neden olan birey hakkında düşünmesine neden olarak bireyin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Literatür incelendiğinde intikamın mağdurlar üzerinde de olumsuz etkileri olduğu intikamın mağdurlarda, kin ve kırgınlık hislerini oluşturduğu görülmektedir (Cloke, 1993). Ayrıca mağdurlar intikam nedeniyle hem davranışsal açıdan zarar görebilir hem de duygusal açıdan zararlar görebilir (Kim ve Smith, 1993). Son olarak intikamın bireyler üzerinde fizyolojik olarak olumsuz etkileri olmakla beraber aynı zamanda affetmenin bireylerin fizyolojisi üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmektedir (McCullough ve diğerleri, 2000; VanOyen Witvliet, 2001). Dolayısıyla intikam arzusunun hem intikam almak isteyen bireylerin hem de mağdurun ruh sağlığını olumsuz etkilediği görülmektedir.

İntikam ve Çevrimiçi Trolleme

Literatür incelendiğinde trolleme davranışının kaynaklarından birinin intikam olduğu görülmektedir (Shachaf ve Hara, 2010). İntikam davranışının, doğası gereği saldırgan bir yönü bulunmaktadır. Bu durumla paralel olarak literatürün büyük çoğunluğu, troll davranışların saldırgan doğasına vurgu yaparak trollemenin düşmanca nedenlerle ortaya çıktığını ifade etmektedir (Buckels ve diğerleri, 2014; Herring ve diğerleri, 2002). Trolleme davranışının ortaya çıkmasına neden olan durumlardan birisi de geçmişte trolleme mağduru olmak olarak görülmektedir (Cook ve diğerleri, 2018). Geçmişte trollenen birey kendi itibarını korumak ya da kendisine mağduriyet yaşatan bireye ders verme amacıyla trolleme davranışına başvurabilir. Benzer olarak Mao ve Hu (2025) yaptıkları araştırmada çevrimiçi trolleme mağduriyeti ve çevrimiçi tepkisel trollemenin ilişkili olduğunu ve bu ilişkide intikam ve sosyal tanınma motivasyonlarının aracı rolü olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla çevrimiçi trollemeden mağdur olan bireyler de intikam alma ve sosyal olarak tanınma amacıyla başka bireyleri trolleme eğiliminde olabileceği düşünülmektedir.

İntikam ve Dürtüsellik

İntikam arzusu dürtüsellik ile pozitif ilişkili bir kavramdır (Young, 2010). İntikam davranışı, yaşanan olumsuz yaşam olayının sıklıkla düşünülmesiyle ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı intikam davranışları ise dürtüsel bir şekilde ortaya çıkmaktadır (McCullough ve diğerleri, 2001). Literatür incelendiğinde intikam davranışının hem

sıcak (dürtüsel biçimde) hem de soğuk (planlamış biçimde) olduğunu göstermektedir (Chester ve De Wall, 2018). Bununla birlikte bazı bireylerin gelecekte daha büyük bir intikam için intikam davranışını ertelerken bazı bireylerin anında ancak daha küçük bir intikamı tercih etmektedir (West, Lasko, Hall, Khan ve Chester, 2022).

İntikam davranışı yapısı gereği saldırgan bir davranış olarak ifade edilmektedir (Aqeel, Rohail, Ahsan, Ahmed ve Saad, 2017). Dürtüsellik ise bireylerin saldırgan dürtülerini erteleyememelerine neden olarak bireylerin saldırgan davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Chester ve DeWall, 2018). Genel saldırganlık modeline göre saldırgan davranışların ortaya çıkmasında biyolojik, psikolojik, sosyolojik süreçler etkili olabilmektedir (Anderson ve Bushman, 2002). Dolayısıyla dürtüsel bireylerin karşılaştıkları olumsuz yaşam olayları sonrası öfke, saldırganlık gibi duygusal süreçleri yoğun bir biçimde hissedebilecekleri ve bunlara karşılık verme eğiliminde olabilecekleri söylenebilir. Bu durum aniden ortaya çıkan intikam eylemlerine zemin hazırlamaktadır. Bu doğrultuda dürtüsel bireyler anlık tatmin arayışı içine girerek intikam eylemlerinin olumsuz sonuçlarını değerlendirmeden hemen harekete geçebilmektedir.

İntikam ve Empati

Bağışlama teorisine göre (Brus, McGee, Cavanagh ve Woodward, 2001) bağışlama, geçmişte bireyi yaralayan ya da adaletsiz olarak görülen olumsuz bir yaşam olayıyla ilgili olumsuz duygu ve düşüncelerin kabul edildiği, yerlerine daha olumlularının getirildiği ve aynı zamanda bireyin, olumsuz yaşam olayından sorumlu olanlara karşı cezalandırma arzusundan kurtulduğu bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bireylerin kendilerini ve durumları affetmesinin depresyon, kaygı ve stres semptomlarıyla negatif ilişkili olduğu görülmektedir (Gençoğlu, Şahin ve Topkaya, 2018). Ayrıca yapılan boylamsal araştırmalar da affetmenin bireyin stresini azalttığı ve sağlıkları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Toussaint, Sheilds ve Slavich, 2016). Bu durumun aksine affedememe bireyin psikolojik gerginliğini artırır ve kişiler arası iletişimde işlevsel olmayan intikam veya kaçınma gibi davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Bağışlama teorilerine göre bağışlamada en önemli belirleyicilerden birisi empatidir (Enright, Freedman ve Rique, 1998, s.25). Enright ve diğerlerine göre, (1998, s.21) bağışlama dört aşamalı bir süreç içermektedir. Buna göre açığa çıkarma aşamasında, haksızlığa uğrayan birey haksızlık sonucu yaşanan duygusal acının farkına

varır ve olumsuz duygular yaşar. Karar aşamasında, birey normalleşmesi gerektiğinin farkına varır ve affetme kararlılığı gösterir. Çalışma aşamasında haksızlığın kabullenilmesi, empati ve şefkatin ortaya çıkması ile birey, haksızlık ve haksızlığa neden olan kişi hakkında yeni bakış açısıyla düşünmeye başlar. Son olarak derinleşme aşamasında birey duygusal rahatlama elde eder.

Bağışlama teorileri ile uyumlu olarak empati seviyesi yüksek olan bireylerin düşük olanlara göre daha kolay affettikleri görülmüştür (Macaskill, Maltby ve Day, 2002). Ruggi ve diğerleri (2012) yaptıkları çalışmada empati, öfke ve duygusal istikrarın intikamın yordayıcıları olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla bireyler kendilerine karşı yapılan kötü davranışlar ya da olumsuz yaşam olayları sonrası intikam alma arzusu ile hareket edebileceği düşünülmektedir. Buna karşılık olarak bazı bireyler intikam alma arzusu yerine bağışlama yoluna başvurmaktadır. Literatürde bağışlamanın en önemli belirleyicilerinden birisinin empati becerisi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla intikam alma arzusundan vazgeçip bağışlama yolunu tercih etmenin önemli belirleyicilerinden birisinin de empati olduğu düşünülmektedir.

Empati

Empati kavramı felsefi düşüncelerin varlığından bu yana var olan bir kavram olabilir (Stotland, Matthews, Sherman, Hansson ve Richardson, 1978, s.11). Bu nedenle de pek çok araştırmacı empati kavramını tanımlamıştır (Decety ve Jackson, 2004). Empati kavramının birçok farklı tanımının olması kavramın anlaşılması ve araştırma sonuçlarının yorumlanmasını zorlaştırabilmektedir (Cuff, Brown, Taylor ve Howat, 2016). Bu tanımlara örnek olarak Barker'a (2008, s.104) göre empati, başka bir kişinin duygusal durumunu ve fikirlerini anlama, algılama, deneyimleme ve bunlara tepki verme eğilimi olarak ifade edilmektedir. Batson ve diğerleri (2015, S.486) ise başka birinin algılanan refahı ile ortaya çıkan ve durumla uyumlu olan başkasına yönelik duygusal tepki olarak ifade edilmektedir. Eisenberg ve Strayer (1987) ise başkalarının duygusal durumlarını, bağlamlarını anlama ve paylaşma yeteneği olarak ifade edilmektedir. Empati becerisi kime, hangi durumlarda yardım edeceğimizi belirlemede önemli bir faktördür (Aronson, 1995, s.53).

Empati kavramı ile ilgili belki de en çok tartışılan yönlerden birisi de empatinin bilişsel mi yoksa duygusal bir kavram mı olduğudur. Bazı araştırmacılar bilişsel bileşenlerle (Barker, 2008; Batson ve diğerleri, 2015, S.488; Cohen ve Strayer, 1996)

tanımlama yaparken bazı araştırmacılar duygusal bileşenlerle (Decety ve Lamm 2006; Goldman, 1993; Stocks, Lishner, Waits ve Downum, 2011) empati kavramını tanımlamışlardır. Bilişsel empati, başka bir kişinin yaşadığı duyguları anlama yeteneği (Barker, 2008) iken duygusal empati ise duygusal uyaran ile ortaya çıkan duygu deneyimidir (Goldman, 1993). Buna karşın bazı tanımlar ise hem bilişsel bileşenlerle hem de duygusal bileşenlerle birlikte tanımlama yapmışlardır. Bazı araştırmacılar empatinin duygusal ve bilişsel bileşenlerinin iki farklı yapıyı yansıttığını ifade etmektedir. Örneğin Baron-Cohen ve Wheelwright (2004) yaptıkları araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin bilişsel empati eksikliğine sahip olmalarına rağmen ortalama düzeyde duygusal empatiye sahip olduklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde nörolojik araştırmalar da bilişsel ve duygusal empatiye bileşenlerinin farklı beyin bölgelerde meydana geldiği görülmektedir (Shamay-Tsoory, Aharon-Peretz ve Perry, 2009; Zaki, Weber, Bolger ve Ochsner, 2009).

Empati bireylerin etkili sosyal etkileşimler kurması açısından önemli bir kavram olarak görülmektedir. Örneğin Hoffman'ın (1987, s.48-51) gelişimsel teorisine göre bireylerin empati yetenekleri, sosyal etkileşim ve kişisel deneyim gibi çeşitli faktörlerle birlikte zaman içerisinde gelişen ve değişebilen bir kavramdır. McMahon, Wernsman ve Parnes (2006), empati becerisi yüksek ergenlerin daha fazla olumlu sosyal davranışlarda bulunduğunu ifade etmiştir. Bu durum empatinin olumlu sosyal davranışların gelişmesinde önemli bir kavram olduğunu göstermektedir. Bu durum empatinin beş faktör kişilik özelliklerinden uyumlulukla ilişkili olması ile desteklenmektedir (Melchers ve diğerleri, 2016). Kalliopuska ve Titinen (1991) okul öncesi çocuklar ile yapılan çalışmada empati beceri eğitimi alan öğrencilerin daha fazla olumlu sosyal davranışlar gösterdiğini ifade etmiştir. Miller ve Eisenberg (1988) yaptıkları meta analiz çalışmasında empatinin saldırgan davranışları azalttığını ifade etmektedir. Literatürde problemli internet kullanıcısı olan bireylerin empati düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir (Lachmann ve diğerleri, 2018; Melchers, Li, Chen, Zhang ve Montag, 2015; Jiao, Wang, Peng ve Cui, 2017). Ek olarak klinik olmayan psikopati ve sadizmi yüksek olan kişiler, genellikle düşük empati seviyelerine ve aldatıcı kişiler arası ilişki tarzlarına sahiptirler (March ve Steele, 2020). Bu durum, başkalarına zarar vermekten keyif alma eğilimleri (March, 2019) ve trollük yapma konusundaki artışla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu durumu destekler nitelikte olarak Sest ve March (2017) çevrimiçi

trol davranışlarını gerçekleştiren bireylerin daha düşük duygusal empati düzeyine sahip olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal Medya ve Empati

Duygusal empati, bilinçli düşünce olmadan hızlı bir şekilde gerçekleşmekte ve karşıdaki bireyin durumunu anlamayı sağlamaktadır. Duygusal empati bu yönüyle grup etkileşimlerini kolaylaştırmakta ve bireylerin prososyal davranışlarını artırmalarına neden olmaktadır (DeWaal ve Preston, 2017). Yüz ifadeleri ve ses tonu gibi çeşitli sosyal ipuçları, yüz yüze olan etkileşimlerde empatinin ortaya çıkmasında etkili faktörler olarak ifade edilmektedir. Bu ipuçlarının bireylerin empati ile ilgili beyin bölgelerini harekete geçirdiği görülmektedir (Chan ve diğerleri, 2016). Ancak sosyal medya gibi sanal ortamda kurulan iletişimde sosyal ipuçlarını tespit etmek çok zorlaşmaktadır. Bu nedenle sanal ortamlarda kurulan iletişimin bireylerin empati yeteneklerini olumsuz şekilde etkileyebileceği düşünülmektedir. Video gibi bireylerin ses tonu ve yüz ifadelerinin görülebildiği içerikler de sosyal medya iletişimi içerisinde yer almaktadır. Ancak yapılan araştırmalar empatinin canlı etkileşimde daha güçlü bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir (Koike, Sumiya, Nakagawa, Okazaki ve Sadato, 2019). Özetle yapılan araştırmalar sosyal medya ipuçlarının zayıf olması ve sosyal medyadaki iletişimin eş zamanlı olmaması nedeniyle empati ile ilgili beyin bölümlerinin daha zayıf çalıştığını göstermektedir. Fotoğraf ve video benzeri ses tonu veya yüz ifadelerinin görülebildiği içerikler empatinin sağlanmasını kolaylaştırmasına rağmen yüz yüze iletişime göre yetersiz kaldığını göstermektedir.

Biyolojik kanıtların yanı sıra yapılan diğer araştırmalar da çevrimiçi etkileşimlerde yüz yüze göre bireylerin düşük düzeyde empatik eğilim gösterdiğini ifade etmektedir (Carrier, Spradlin, Bunce ve Rosen, 2015). Ayrıca sanal etkileşim ve yüz yüze etkileşim arasındaki farkları araştıran çalışmalar çevrimiçi disinhibisyon etkisi olarak adlandırılan faktörlerin çevrimiçi ortamdaki iletişimi olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Suler, 2004). Bu nedenle çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilen iletişimde daha kaba bir dil kullanıldığı ve düşmanlık içeren davranışların daha yaygın olabileceği düşünülmektedir (Joinson, 1998; Suler, 2004). Çevrimiçi ortamlarda gerçekleşen siyasi tartışmalar da yüz yüze göre daha düşmanca gerçekleşmektedir (Bor ve Petersen, 2022). Bununla birlikte çevrimiçi ortamlarda bireylerin daha fazla tartışmaya girme eğiliminde oldukları görülmektedir (Ho ve McLeod, 2008).

Empati ve Çevrimiçi Trolleme

Literatür incelendiğinde empati ve trolleme arasında negatif yönde bir ilişki olduğuna dair çalışmalar görülmektedir. Ergen gruplar incelendiğinde hem bilişsel hem de duygusal empati düzeyi düşük bireylerin trolleme düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Marrington ve diğerleri, 2023). Bunun aksine yetişkin gruplarda daha çok duygusal empatinin trolleme ile ilişkili olduğu görülmektedir. Sest ve March (2017) yaptıkları araştırmada hem duygusal hem de bilişsel empatinin trollemeyi yordadığını ifade etmektedir. Bilişsel empati düzeyi yüksek olan bireylerin özellikle psikopati gibi kişilik özelliklerinin etkisiyle trolleme davranışını daha fazla gösterecekleri tahmin edilmektedir (Sest ve March, 2017). Trolleme ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında empatinin aracı olduğu görülmektedir (Hamarta ve diğerleri, 2023; Sest ve March, 2017). Karanlık üçlü kişilik özellikleri (Makyavelizm, sadizm ve psikopati) doğası gereği saldırgan davranışlardır ve empati eksikliği ile karakterize bozukluklardır. Ayrıca yapılan araştırmalar sosyal baskınlık yönelimi ile trolleme arasındaki ilişkide empatinin aracı olduğunu da göstermektedir (Bentley ve Cowan, 2021). Bu nedenle trollerin, sosyal medya ortamındaki sosyal hiyerarşide bireysel ya da grup olarak üstünlük kurma çabası içerisinde olduğu söylenebilir. Sonuç olarak empati, hem bireylerin kişilik özellikleri üzerinden hem de sosyal etkenler nedeniyle trolleme üzerinde etkili bir kavram olarak görülmektedir.

Empati ve Dürtüsellik

Empati genellikle başkalarının duygularını anlama ve paylaşma yeteneği olarak ifade edilmektedir (Oliveira Silva ve diğerleri, 2018). Empati eksikliği bireylerin antisosyal davranışlar sergilemesi için önemli bir risk faktörü olarak görülmektedir (Van Langen, Wissink, Van Vugt, Van der Stouwe ve Stams, 2014). Dürtüsellik bireyin dürtülerini kontrol etmekte zorlanması ve eylemlerinin sonuçlarını düşünmeden harekete geçmesine anlamına gelmektedir (Stahl ve diğerleri, 2014). Yapılan araştırmalar dürtüsellik de antisosyal davranışlar için bir risk faktörü olduğunu göstermektedir (Jones, Miller ve Lynam 2011). Yapılan bir araştırmada antisosyal arkadaşlıklarla antisosyal davranış arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellik dolaylı yoldan ilişkili olduğunu belirtilmiştir (Álvarez-García, González-Castro, Núñez, Rodríguez ve Cerezo, 2019). Dolayısıyla empati eksikliği ve dürtüsellik yüksek olması bireylerin antisosyal davranışlar göstermesi yönünden risk taşıdığı söylenebilir.

Özellikle empati eksikliği ve yüksek dürtüsellik bir arada bulunması pek çok olumsuz davranışın ortaya çıkmasında risk faktörü olarak görülebileceği düşünülmektedir. Örneğin empati eksikliği olan birey başkalarının duygularını anlama ve paylaşmada güçlük yaşasa da dürtü kontrolü sayesinde başkalarına zarar vermekten kaçınabilir. Benzer şekilde dürtü kontrolü düşük olan ancak empati düzeyi yüksek bireyler başkalarına zarar vermekten kaçınabilir.

Dürtüsellik

Dürtüsellik, bireyin harekete geçmeden önce kendisi ile benzer yeteneklere sahip insanlara göre daha az düşünerek davranışlarını gerçekleştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Evenden, 1999). Bu durum bireyin aşırı riskli bir durumda kalmasına veya durumla uyumsuz ve istenmeyen sonuçlara yol açmaktadır (Daruna ve Barnes, 1993). Bireyin öz kontrolü, verdiği kararlar üzerinde ve hedeflere ulaşmada olumlu etkilere neden olmaktadır (Duckworth ve Kern, 2011). Bu nedenle dürtüsellik gibi bireyin öz kontrolünü düşürücü faktörler bireyi olumsuz etkilemektedir (Frankenhuis, Panchatan ve Nettle, 2016). Dickman (1990) dürtüsellik işlevsel ve işlevsel olmayan dürtüsellik olmak üzere iki kategoride incelenmektedir. İşlevsel olmayan dürtüsellik, eşit yeteneğe sahip bireylerin çoğuna göre daha az öngörü ile hareket etmek eğilimi zorluğa ve zarara sürüklerken işlevsel dürtüsellik, daha az öngörü ile hareket etme eğilimi zorluğa ve zarara sürüklemeyi aksine bazen bireye fayda sağlayabilir. Örneğin çok kısa sürede alınması gereken kararlarda dürtüsellik bireylerin daha hızlı karar almalarını sağlayabilir. Ancak genellikle davranışların sonuçlarını düşünmemek olumsuz sonuçların yaşanmasına neden olmaktadır. Sanchez ve Bangasser (2022) ise dürtüsellik, dürtüsel seçim ve dürtüsel eylem olmak üzere iki yapıdan oluştuğunu ifade etmektedir. Dürtüsel seçim uzun vadeli büyük ödüller yerine kısa vadeli küçük ödülleri tercih etme eğilimi iken dürtüsel eylem aceleci ve aniden ortaya çıkan davranışları engelleyememe olarak ifade etmektedir.

Dürtüsellik Nedenleri

Literatür incelendiğinde dürtüsellik ile kişilik özellikleri arasında da ilişkiler olduğu görülmektedir. Örneğin karanlık üçlü kişilik özelliklerine bakıldığında dürtüsellik, hem narsisizm hem de psikopati ile pozitif ilişkili olduğu ancak makyavelizm ile ilişkili olmadığı görülmektedir (Jones ve Paulhus, 2011). Büyük beşli kişilik özellikleri ile dürtüsellik arasındaki ilişki incelendiğinde nevrotiklik ile

dürtüselliğin pozitif ilişkili olduğu deneyime açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük ve uyumluluk ile dürtüsellik arasında negatif ilişki olduğu görülmektedir (Mao ve diğerleri, 2018). Kişilik ile ilgili çalışmalar incelendiğinde dürtüselliğin daha çok olumsuz olarak görülen kişilik özellikleri ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durum dürtüselliğin nedenlerinden birinin olumsuz kişilik özellikleri olabileceğini göstermektedir.

Dürtüsellik fizyolojik olarak dopamin sistemindeki değişiklikler tarafından yönetilmektedir. Yüksek dürtüsellik genellikle dopamin düzeyleri ile ilişkili olarak görülmektedir (Ashok ve diğerleri, 2017; Pettorruso ve diğerleri, 2019). Aynı zamanda genetik faktörler de dopamin üzerinden bireylerin dürtüsel davranışlarını etkilemektedir (Dalley ve Roiser, 2012; Simon ve diğerleri, 2013). Bunun dışında erken yaşlarda gerçekleşen travmatik süreçlerin dürtüsellik ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Valderrama, Macrynika ve Miranda, 2020; Sanchez ve Bangasser, 2022). Benzer şekilde çocukluk çağı olumsuz yaşantıların da dürtüsellik ile ilişkili olduğu görülmektedir (Shin, McDonald ve Conley, 2018). Ergenlik döneminde de bireylerin akranları tarafından zorbalığa maruz kalması bireylerin dürtüsel davranışlar sergilemesine neden olabileceği düşünülmektedir. Amerikalı gençlerle yapılan ve 24,345 öğrenciyi kapsayan bir çalışmada zorbalık mağduru olanların zorbalık mağduru olmayanlara göre dürtüsel davranış sergileme riskinin daha yüksek olduğu görülmüştür (O'Brennan, Bradshaw ve Sawyer, 2009). Dürtüsellik genel olarak bireyin öz kontrol eksikliği nedeniyle ortaya çıkan bir bozukluk olarak görülmektedir (Frieze ve Hoffmann, 2009; Wolff, Kronke ve Goschke, 2016). Yüksek dürtüsellik ve düşük öz denetim büyük ölçüde birbiri ile örtüşen ve birbirinden tamamen bağımsız kavramlar değildir (Ludwig ve diğerleri, 2013). Mao ve diğerleri (2018) yaptıkları çalışmada sorumluluk, nevroz ve açıklık kişilik özellikleri ile dürtüsellik arasındaki ilişkide öz kontrolün aracı rolü olduğunu ifade etmektedir. Sonuç olarak dürtüselliğin ortaya çıkmasında kişilik özelliklerinin yanı sıra biyolojik, psikolojik ve çevresel faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Dürtüselliğin Sonuçları

Literatür incelendiğinde dürtüselliğin pek çok olumsuz durum ile ilişkileri olduğu görülmektedir. Dürtüselliğin saldırganlıkla ilişkili olduğu ve intihar eğilimini artıran bir faktör olduğu görülmektedir (Moore, Allot ve O'Connor, 2023). Benzer

şekilde dürtüsellik depresyon, anksiyete ve stres (Moustafa, Tindle, Freyecka ve Misiak, 2017), problemli akıllı telefon kullanımı (Guo ve diğerleri, 2022; Kim, Seong, Jeon, Jung ve Lee, 2024), saldırganlık (Moore ve diğerleri, 2023) ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Yapılan araştırmalar erken ergenlik döneminde meydana gelen dürtüsellikteki değişimlerin orta ve geç ergenlik döneminde alkol kullanım bozukluğu ve antisosyal kişilik bozukluğunu öngördüğünü ifade etmiştir (Defoe, Khurana, Betancourt, Hurt ve Romer, 2022). Ayrıca dürtüsel bireylerin risk alma algılarının diğer bireylere göre farklı olduğu bu nedenle de daha fazla risk içeren davranışlara yöneldikleri ifade edilmektedir (Megias-Robles, Cándido, Maldonado, Baltruschat ve Catena, 2022). Bunun yanı sıra dürtüsellik bireylerin akademik başarısı ile de negatif ilişkili olduğu görülmektedir (Lozano, Gordillo ve Perez, 2014). Sonuç olarak dürtüsellik bireyin yaşamını olumsuz olarak etkileyebilecek faktörlerden birisidir. Ayrıca pek çok psikolojik rahatsızlıkla ilişkilidir ve bu rahatsızlıkların nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Bu nedenle dürtüsellik ortaya çıkarabileceği davranışları anlamak büyük önem taşımaktadır. Özellikle internet kullanımının arttığı ve bireylerin yaşamlarının bir parçası haline gelmesi nedeniyle gündelik yaşamdaki etkilerinin yanı sıra dürtüsellik internet ortamındaki etkilerini de anlamak önem taşımaktadır.

Dürtüsellik ve Çevrimiçi Trol Davranışlar

Dürtüsellik hem işlevsel hem de işlevsel olmayan dürtüsellik olarak kavramsallaştırılmıştır (Dickman, 1990). İşlevsel olmayan dürtüsellik, psikopati ile pozitif ilişkili olarak görülmektedir (Jones ve Paulhus, 2011). Hem işlevsel olmayan dürtüsellik hem de psikopati ile antisosyal davranışlar arasında ilişki bulunmaktadır (Chabrol, Van Leeuwen, Rodgers ve Séjourné, 2009; Maneiro, Gómez-Fraguela, Cutrín, Romero, 2017, Moor ve Anderson, 2019). Literatürde çevrimiçi trolleme davranışı antisosyal davranış olarak geçmektedir. Benzer şekilde antisosyal davranış olarak nitelendirilen psikopati de çevrimiçi trolleme ile ilişkili bir kişilik özelliği olarak görülmektedir (Moor ve Anderson, 2019).

March ve diğerleri (2017) yüksek düzeyde işlevsel olmayan dürtüsellikçe sahip bireylerin trolleme olasılığının daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte özellikle yüksek ve orta düzey psikopatinin bu ilişkide düzenleyici rolü olduğunu ifade etmektedir. Türk-Kurtça ve Demirci (2023) ise psikopati ve dürtüsellik düzeyleri yüksek bireylerin saldırgan mizah aracılığıyla trolleme ile ilişkili olduğunu ifade

etmektedir. Yapılan yeni araştırmalar trolleme davranışını reaktif ve proaktif olmak üzere iki faktörlü bir yapıdan oluştuğunu göstermektedir. Proaktif trolleme genellikle kasıtlı ve bilinçli bir şekilde başkalarına zarar verme ve kışkırtma amaçlı ortaya çıkmaktadır. Bunun aksine reaktif trolleme başkalarının kışkırtmalarına yönelik savunmacı tepkileri içermektedir. Reaktif trolleme de kasıtlı ve amaçlı olmakla birlikte genellikle öfke gibi yüksek duygusal uyarılma sonucu ortaya çıkan dürtüsel tepkilerdir (Mao, Xu ve Kim, 2023). Trolleme, dürtüsellik ve psikopati arasındaki ilişkilere bakıldığında trolleme davranışının dürtüsel ve saldırgan bir doğaya sahip olduğu düşünölmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu ve verilerin analizleri hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, yetişkin bireylerin çevrimiçi trolleme ve intikam düzeyleri arasındaki ilişkide empati ve dürtüselliğin aracı rolünü incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel desen kullanılmıştır. Çevrimiçi trol davranışlar ile intikam arasındaki ilişkinin aracı değişkenlerini belirlemek amacıyla araştırmanın bağımlı değişkeni çevrimiçi trolleme, bağımsız değişkeni intikam olarak belirlenmiştir. Empati ve dürtüsellik ise araştırmanın aracı değişkenleri olarak belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 18-67 yaş arası ($\bar{X} = 22.95$) toplam 749 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılar uygun örneklem yöntemi ile gönüllülük esasına göre araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil olan katılımcılara ait diğer demografik bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların büyük oranda kadınlardan oluştuğu (%73.30) erkek oranının (%25.77) olduğu ve kalan katılımcıların (%0.93) cinsiyet belirtmediği görülmüştür. Katılımcılara ilişkin eğitim durumu incelendiğinde katılımcıların önemli bir bölümünün lisans mezunu olduğu (%67.02) görülmektedir. Katılımcıların internet kullanım süreleri incelendiğinde en yüksek frekansa sahip grubun internet kullanım süresinin 368 (%49.16) katılımcı ile 3-6 saat olduğu görülmektedir. Katılımcıların çok yüksek bir oranının (%97.33) sosyal medya üzerinden kazanç sağlamadığı son olarak katılımcıların önemli bir bölümünün (%45.13) sosyal medyada ayda birkaç kez paylaşım yaptığı görülmüştür.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	Kategoriler	<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kadın	549	73.30
	Erkek	193	25.77
	Belirtmek	7	0.93
	İstemiyorum		
Eğitim Durumu	İlkokul	2	0.27
	Ortaokul	2	0.27
	Lise	40	5.34
	Önlisans	176	23.50
	Lisans	502	67.02
	Lisansüstü	27	3.60
Günlük ortalama internet kullanım süresi	1 saatten az	21	2.80
	1-3 saat arası	270	36.05
	3-6 saat arası	368	49.13
	6 saat üzeri	90	12.02
İşiniz için aktif sosyal medya kullanımı şart mı?	Evet	206	27.50
	Hayır	543	72.50
Sosyal medyadan maddi kazanç sağlıyor musunuz?	Evet	20	2.67
	Hayır	729	97.33
Sosyal medya paylaşım sıklığı	Hemen hemen hiç	232	30.97
	Ayda birkaç kez	338	45.13
	Haftada birkaç kez	146	19.50
	Günde birkaç kez	27	3.60
	Gün içerisinde çok sık	6	0.80

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda katılımcıların yaş, cinsiyet, günlük internet kullanım süresi ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları ile ilgili bilgileri ifade etmelerini sağlayacak sorulara yer verilmiştir. Böylece toplam yedi sayıda sorudan oluşan kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formuna EK-1’de yer verilmiştir.

Çevrimiçi Trollük Ölçeği (ÇTÖ)

Çevrimiçi Trollük Ölçeği, Hamarta ve diğerleri (2021) tarafından geliştirilmiştir. ÇTÖ beşli likert (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) olarak derecelendirilmiş 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80 iken en düşük puan 16'dır. Ölçekten alınan puanın artması, çevrimiçi trollük düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. ÇTÖ üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar zarar temelli trolleme, kışkırtma temelli trolleme ve sahtelik temelli trolleme olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayıları, zarar verme temelli trolleme için .85, kışkırtma temelli trolleme için .73, sahtelik temelli trollük için .66 ve ölçeğin tamamı için .89 olarak bulunmuştur. Yapılan araştırmada açımlayıcı faktör analizi sonuçlarından oluşan model doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiş ve uyum indisleri kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Mevcut araştırma için yapılan analizde ölçeğin Cronbach alfa değerleri zarar verme temelli trolleme için .87, kışkırtma temelli trollük için .84, sahtelik temelli trollük için .78 ve ölçeğin tamamı için .82 olarak hesaplanmıştır. Çevrimiçi trollük ölçeğine EK-2'de yer verilmiştir.

İntikam Ölçeği (İÖ)

İÖ, Stuckkless ve Goranson (1992) tarafından geliştirilmiş 20 madde ve tek boyutlu bir ölçektir. Ölçek yedili likert tipi (1-Kesinlikle katılmıyorum, 7-Kesinlikle katılıyorum) derecelendirilmeye sahiptir. Türkçeye uyarlanması Satıcı, Can ve Akın (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin 1, 4, 5, 8, 9, 11, 15, 17, 18 ve 20 numaralı maddeleri ters olarak puanlandıktan sonra toplam puan hesaplanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 iken en yüksek puan 140'dır. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek intikam düzeyini göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısını belirlemek için açımlayıcı faktör analizi kullanılmış ve orijinal forma benzer şekilde tek faktörlü bir yapıda olduğu görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi kullanılmış ve uyum indeksi değerlerinin uygun düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin güvenirlik analizleri için test-tekrar test güvenirlik katsayısı .87 Cronbach alfa değeri .91 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırma için yapılan analizde ölçeğin Cronbach alfa değeri .91 olarak hesaplanmıştır. İntikam ölçeğine EK-3'de yer verilmiştir.

Toronto Empati Ölçeği (TEÖ)

TEÖ, Spreng, McKinnon, Mar ve Levine (2009) tarafından geliştirilmiş Türkçe uyarlaması Totan, Dogan ve Sapmaz (2012) tarafından üniversite öğrencileri örnekleminde yapılmıştır. Ölçek 13 maddeden oluşan beşli likert (1-Hiç Uygun Değil, 5-Tamamen Uygun) tipinde ve tek boyutlu bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 65 iken en düşük puan 13'dür. Ölçekten alınan puan arttıkça bireyin empati düzeyi de artmaktadır. Ölçeğin Türkiye örneklemindeki yapı geçerliliğini incelemek için doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucu uyum indeksi değerleri uygun düzeyde bulunmuş ve orijinal formun faktör yapısının Türkiye örnekleminde doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği için Empatik Eğilim Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği ile korelasyonları incelenmiştir. Ölçeğin güvenirlik analizleri için test tekrar test ve Cronbach alfa iç tutarlık yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .79 ve test tekrar test yöntemiyle hesaplanan güvenirlik katsayısı ise .73 olarak tespit edilmiştir. Mevcut araştırma için yapılan analizde ölçeğin Cronbach alfa değeri .78 olarak hesaplanmıştır. Toronto empati ölçeğine EK-4'de yer verilmiştir.

Barrat Dürtüsellik Ölçeği (BDÖ)

Patton, Standford ve Barratt (1995) tarafından geliştirilmiş; Tamam, Güleç ve Karataş (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. BDÖ, dördümlü Likert (1-Nadiren/Hiçbir Zaman, 4-Hemen Her Zaman/Her Zaman) olarak derecelendirilmiş 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ölçek dikkat dürtüsellliği (2, 3, 7, 8, 9), motor dürtüsellliği (4, 10, 12, 13, 14) ve plan yapmama (1, 5, 6, 11, 15) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin 1, 5, 6, 11, 15 numaralı maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 iken en düşük puan 15'dir. Ölçekten alınan puanların artması dürtüsellik düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Ölçeğin ölçüt geçerliliği için Frontal Sistemler Davranış Ölçeği ile korelasyonlar incelenmiştir. Ölçeğin güvenirlik analizi için Cronbach alfa katsayısı kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Cronbach alfa katsayıları, dikkat dürtüsellliği için .64, motor dürtüsellliği için .70, plan yapmama için .80 ve ölçeğin tamamı için .82 olarak ifade edilmiştir. Mevcut araştırma için yapılan analizde ölçeğin Cronbach alfa değerleri dikkat dürtüsellliği için .73, motor

dürtüsellığı için .60, plan yapmama için .75 ve ölçeğin tamamı için .78 olarak hesaplanmıştır. Toronto empati ölçeğine EK-5’de yer verilmiştir.

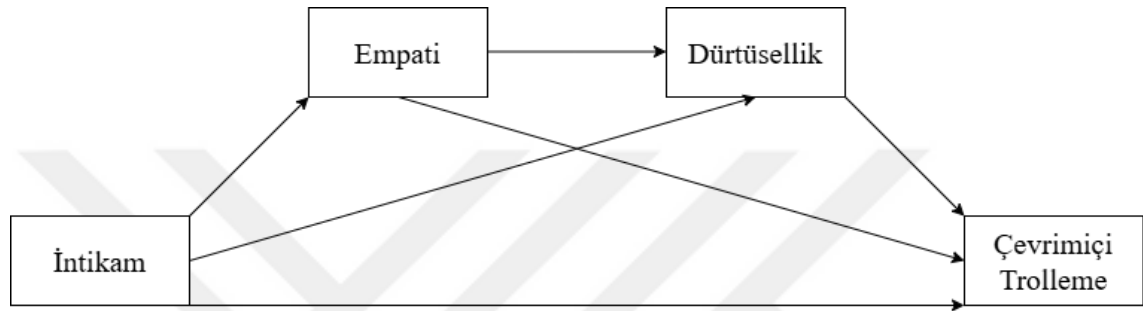
Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinden önce araştırmada kullanılan ölçeklerin geliştirici/uyarlayıcı yazarlarından ve TOGÜ Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılardan ölçek formlarını gönüllülük esasına göre doldurmaları istenmiştir. Veriler Google Form aracılığıyla sosyal medya platformları üzerinden toplanmıştır. Sosyal medya platformlarında özellikle trol davranışların yoğun olduğu gruplarda ölçekler paylaşılarak veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılım gösteren 789 katılımcıdan 40 tanesi uç değer analizleri sonucunda araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu nedenle araştırmanın nihai örneklem grubu 749 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılara araştırma süreci hakkında gerekli bilgiler Google Form üzerinden bilgilendirilmiş onam formu ile belirtilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formu EK-6’da sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Veri analizi için Kişisel Bilgi Formu, Çevrimiçi Trolleme Ölçeği, Barrat Dürtüsellik Ölçeği, Toronto Empati Ölçeği ve İntikam Ölçeğinden elde edilen veriler SPSS 27.0 paket programına aktarılmıştır. Veri setinin analize uygunluğunu değerlendirmek amacıyla normallik, doğrusallık, uç değer ve çoklu doğrusallık analizi yapılmıştır. Tek değişkenli uç veri analizleri için Z puanları hesaplanmış ve -3 ve +3 arasındaki değerler dışında kalan veriler uç değer olarak değerlendirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Çok değişkenli uç değer analizi için mahalonobis uzaklıkları hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek karar verilmiştir. Literatürde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ve +1.5 arasında olduğu durumda verilerin normal dağılım gösterdiği yorumu yapılmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Değişkenler arasında oto korelasyon durumu Durbin-Watson değeri ile incelenmiştir. Literatürde Durbin-Watson değerinin 1-3 aralığında olması önerilmektedir (Field, 2013, s.514). Mevcut araştırmada çoklu bağlantılık sorunu olup olmadığını incelemek amacıyla tolerans değeri ve varyans büyütme faktörü (VIF) değeri kullanılmıştır. Literatürde tolerans değerinin .20’den küçük ve VIF değerlerinin 10’dan büyük olduğu durumlarda çoklu bağlantılık sorunu olduğu ifade edilmektedir.

Araştırmada değişkenler arası ilişkileri incelemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. İntikam düzeyleri ve çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkide dürtüsellik ve empatinin aracı ilişkini incelemek amacıyla yol analizi kullanılmıştır. Yol analizini gerçekleştirmek amacıyla SPSS PROCESS makro eklentisi kullanılmıştır (Hayes, 2022). Yol analizini gerçekleştirmek amacıyla PROCESS makro eklentisindeki 6. Model kullanılmıştır. Bu modelde çevrimiçi trolleme bağımlı, intikam bağımsız, empati ve dürtüsellik ise aracı değişkenler olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda Şekil 1’de verilen model test edilmiştir.

Şekil 1. Hipotez Model

BÖLÜM 4

BULGULAR

Öncül Analizler

Veri setinde tek değişkenli uç değerlerin analizi için Z puanları hesaplanmış -3 ve +3 aralığı dışındaki 39 değer araştırmaya dahil edilmemiştir. Çok değişkenli uç değer analizi için Mahalonobis uzaklıkları hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda uç değer olarak değerlendirilen bir (1) veri araştırma dışı bırakılmıştır. Mevcut araştırmada veri setinin normal dağılım gösterip göstermediği çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek karar verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ve +1.5 aralığında olduğu görülmüş ve verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut araştırma için ulaşılan çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 3’de sunulmaktadır. Değişkenler arasında oto korelasyon durumu Durbin-Watson değeri ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda Durbin-Watson değeri 1.86 olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle değişkenler arası oto korelasyon durumunun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak çoklu bağlantılık sorunu olup olmadığını incelemek için varyans büyütme faktörü (VIF) ve tolerans değeri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda tolerans değeri dürtüsellik için .83, empati için .80 ve intikam için .81 olarak hesaplanmıştır. VIF değeri dürtüsellik için 1.21, empati için 1.25 ve intikam için 1.23 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak çoklu bağlantılık sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. Verilerin Normalliğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları

Değişken	Çarpıklık	Basıklık
Çevrimiçi Trolleme	1.27	.65
Empati	-.45	-.15
Dürtüsellik	.46	-.12
İntikam	.35	-.17

Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Korelasyon analizinin sonuçlarına göre ÇTÖ toplam puanı ile BDÖ toplam puan ($r = .34, p < .001$; %95 CI [.27, .41]) ve İÖ toplam puan ($r = .33, p < .001$; %95 CI [.27, .39]) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki

bulunmaktadır. ÇTÖ toplam puanı ile TEÖ toplam puanı ($r = -.32, p < .001$; %95 CI [-.39, -.25]) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca TEÖ toplam puan ile ($r = -.35, p < .001$; %95 CI [-.42, -.27]) dürtüsellik ve intikam ($r = -.38, p < .001$; %95 CI [-.44, -.31]) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Son olarak dürtüsellik ile intikam arasında ($r = .34, p < .001$; %95 CI [.27, .40]) pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Korelasyon analizine ilişkin bulgular Tablo 4’de sunulmuştur.

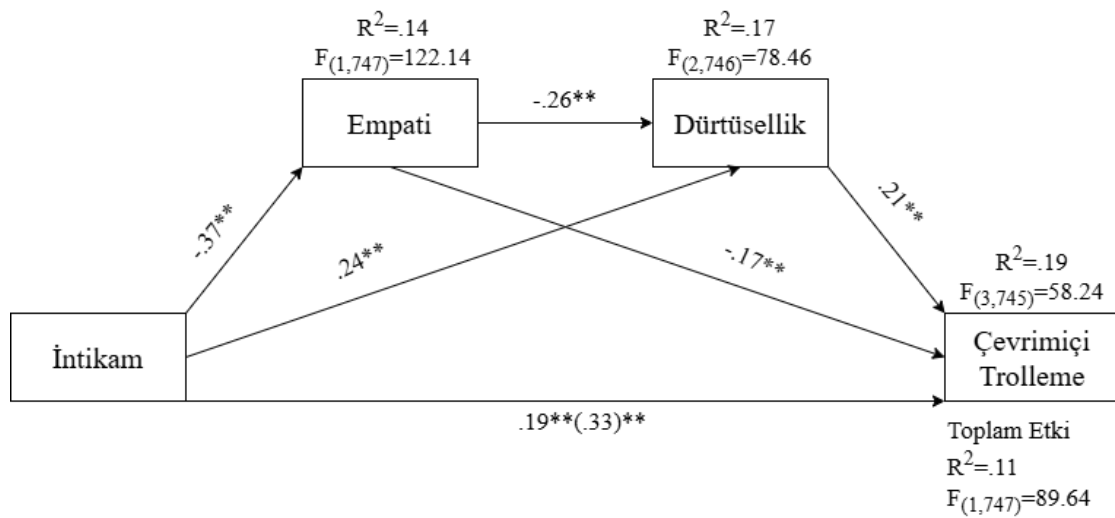
Tablo 4. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Değişken	$\bar{X}$	SS	1	2	3	4
ÇTÖ (1)	24.76	9.77	1			
TEÖ (2)	54.87	6.06	-.32**	1		
BDÖ (3)	27.86	5.93	.34**	-.35**	1	
İÖ (4)	65.90	21.49	.33**	-.38**	.34**	1

** < .001, TEÖ=Toronto empati ölçeği; BDÖ=Barrat dürtüsellik ölçeği; ÇTÖ=Çevrimiçi trolleme ölçeği; İÖ=İntikam ölçeği

Yol Analizine İlişkin Bulgular

Yol analizinin gerçekleştirilmesi için PROCESS makro eklentisinde yer alan model 6 kullanılmıştır (Hayes, 2022). Model 6 kullanılarak Şekil 1’de görülen sıralı aracılık analizi hipotezi test edilmiştir. Sıralı aracılık analizinde çevrimiçi trolleme bağımlı, intikam bağımsız, empati ve dürtüsellik aracı değişkenler olarak modele eklenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen standardize edilmiş katsayılar Şekil 2’de standartlaştırılmamış katsayılar Tablo 5’de sunulmuştur.

Şekil 2.Yol Analizine İlişkin Standardize Regresyon Katsayıları

Not: Parantez içi değer modele aracı değişkenler dahil edilmeden önceki regresyon katsayılarını ifade etmektedir.

Tablo 5. Standartlaştırılmamış Katsayılar ve %95 Bootstrap Güven Aralıkları

	$M_1(TEÖ)$			$M_2(BDÖ)$			$ÇTÖ(Y)$		
	Katsayı	AS	ÜS	Katsayı	AS	ÜS	Katsayı	AS	ÜS
İÖ (X)	-.11**	-.12	-.09	.07**	.05	.09	.09**	.05	.12
TEÖ (M_1)				-.26**	-.33	-.19	-.28**	-.40	-.16
BDÖ (M_2)							.35**	.23	.47
	$R^2 = .14$			$R^2 = .17$			$R^2 = .19$		

**p < .001, AS: Bootstrap güven aralığı, ÜS: Bootstrap güven aralığının üst sınırı; TEÖ=Toronto empati ölçeği; BDÖ=Barrat dürtüsellik ölçeği; ÇTÖ=Çevrimiçi trolleme ölçeği; İÖ=İntikam ölçeği

Yapılan analiz sonucunda intikam ile empati ($\beta = -.37, p < .001$); empati ile dürtüsellik ($\beta = -.26, p < .001$); dürtüsellik ile çevrimiçi trolleme ($\beta = .21, p < .001$); intikam ile dürtüsellik ($\beta = .24, p < .001$); intikam ile çevrimiçi trolleme ($\beta = .19, p < .001$) ve empati ile çevrimiçi trolleme ($\beta = -.17, p < .001$) arasındaki yollar anlamlıdır. Modelde aracı değişkenler dahil edilmeden önce intikam ve çevrimiçi trolleme arasındaki ilişki ($\beta = .33, p < .001$) iken modele aracı değişkenler dahil edildikten sonra intikam ve çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkinin azaldığı görülmüştür ($\beta = .19, p < .001$). Bulgular intikam ve çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellik kısmi aracılık rolü üstlendiğini göstermektedir. Yol analizine ilişkin model ve standardize yol katsayıları Şekil 2’de sunulmuştur. Yol analizine ilişkin standartlaştırılmamış kat sayılar Tablo 5’de sunulmuştur.

Empati ve dürtüsellik intikam ve çevrimiçi trol davranışlar arasındaki aracılık etkisinin anlamlılığını incelemek amacıyla bootstrap yöntemi kullanılmıştır. Doğrudan ve dolaylı etkilerin hesaplanması amacıyla %95 güven aralığı ve 10000 yeniden örnekleme kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Güven aralığının alt ve üst sınırları arasında 0 (sıfır) bulunmaması doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlı olduğu anlamına gelmektedir. Mevcut araştırma için yapılan analizde güven aralığı alt ve üst limitlerinin sıfır içermediği dolayısıyla dolaylı etkilerin anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 6. İntikamın Çevrimiçi Trolleme Üzerindeki Dolaylı Etkileri

	Dolaylı Etki	Standart Hata	AS	ÜS	Standardize Olmayan Dolaylı Etki
Toplam Dolaylı Etki	.14	.02	.10	.18	.06
İÖ→TEÖ→ÇTÖ	.07	.02	.03	.10	.03
İÖ→BDÖ→ÇTÖ	.05	.01	.03	.08	.02
İÖ→TEÖ→BDÖ→ÇTÖ	.02	.01	.01	.03	.01

AS: Alt sınır ÜS: Üst sınır; ÇTÖ: Çevrimiçi trol davranışlar Ölçeği ;İÖ: İntikam Ölçeği ;BDÖ: Barrat dürtüsellik ölçeği ; TEÖ: Toronto empati ölçeği; Bootstrap: 10000

Tablo 6 incelendiğinde intikam ve çevrimiçi trol davranışlar arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolü olduğu ve aracı rolün anlamlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte intikam ve çevrimiçi trol davranışlar arasındaki ilişkide dürtüsellüğün aracı rol üstlendiği ve bu aracılığın anlamlı olduğu görülmektedir. Son olarak intikam ve çevrimiçi trol davranışlar arasında empati ve dürtüsellik sıralı aracı rol üstlendiği ve bu aracılık etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Mevcut araştırmanın amacı yetişkin sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçi trol davranışları, intikam, empati ve dürtüsellik arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu doğrultuda yetişkin sosyal medya kullanıcılarında çevrimiçi trolleme ve intikam arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellikğin aracı role sahip olduğu varsayımı ile gerçekleştirilen model test edilmiştir. Bu bölümde yapılan istatistiksel analizler doğrultusunda elde edilen sonuçlar literatürde yer alan araştırmalar doğrultusunda tartışılmıştır.

Çevrimiçi Trolleme ve İntikam

Araştırmada çevrimiçi trolleme ve intikam arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre intikam ile çevrimiçi trolleme arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle çevrimiçi trolleme puanları arttıkça intikam puanları da artmaktadır. Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile benzer çalışmaların olduğu görülmektedir (Cook ve diğerleri, 2018; Komaç ve Çağıltay, 2019; Mao ve Hu, 2025; Shachaf ve Hara, 2010).

İntikam davranışı, karşılıklılık ilkesinin gereği zarara karşılık zarar verme eğilimi olarak ifade edilebilir (Gouldner, 1960). Bununla birlikte intikam davranışının temel nedenlerinden birisi birebir karşılığını verme arzusudur (McCullough ve diğerleri, 2001). Çevrimiçi trolleme davranışının ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden birisi de geçmişte trollenmiş olmaktır. Buna göre geçmişte trollenmiş birey yaşadığı durumun karşılığı olarak aynı davranışı bir başkasına yaşatmayı istemektedir (Cook ve diğerleri, 2018). Dolayısıyla intikam düzeyi yüksek bireylerin çevrimiçi ortamda trollendikten sonra benzer davranışları sergileyebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda trollerin, mağdurlarını gerçek yaşamda tanıması gerekmektedir (Fichman ve Sanfilippo, 2016, s.9-10). Bu durum intikamın, durumla bağlantılı olmayan bir başkasından alınmasına neden olabilir ve trollemenin virüsler gibi yayılmasına olanak tanımaktadır.

Mao ve Hu'nun (2025) yaptıkları çevrimiçi trolleme sınıflandırmasına göre çevrimiçi trolleme proaktif ve reaktif trolleme olmak üzere iki türde ortaya çıkmaktadır. Proaktif trolleme, başkaları tarafından kışkırtma olmaksızın düşmanca davranışlar

sergileme durumudur. Bu doğrultuda proaktif trolleme, basit bir kışkırtmadan da öte belli bir hedef doğrultusunda gerçekleştirilen kasıtlı ve planlı bir saldırgan davranıştır. Proaktif trolleme yapan bireylerin hedeflerinden bazıları sosyal statü elde etme, kontrol duygusu kazanma ya da kişisel zevk olarak ifade edilmektedir. Reaktif trolleme ise başkalarından gelen kışkırtma ve tehditlere cevap olarak düşmanca davranışlar sergileme durumudur. Reaktif trolleme, başkalarından gelen tehditleri ve kışkırtmaları etkisiz hale getirmek amacıyla ortaya çıkmaktadır. Özetle trolleme davranışının reaktif trolleme boyutu, intikam ve yakın duygularla ilişkili bir kavram olarak görülmektedir. Literatür incelendiğinde reaktif trollemenin intikam ile ilişkisini inceleyen çalışmalar intikam ve benzeri kavramlarla ilişkili olabileceği göstermektedir.

Bireyler bazı durumlarda sevdiklerini korumak için kolektif bir şekilde çevrimiçi trolleme davranışı sergileyebilir. Örneğin Sun ve Fichman (2020) bir ünlünün hayranlarının o ünlü hakkında olumsuz yorum yazan kullanıcılara karşı trol davranışlar sergileme olasılığının yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu tarz kullanıcıların sevdiği ünlüye yapılan davranışın birebir karşılığını vermek isteyerek intikam arzusu taşıdığı düşünülmektedir. Bununla birlikte çevrimiçi oynanan oyunlarda diğer oyuncuların trol davranışlarına karşı bir misilleme tepkisi olarak trol davranış ortaya koyduğu görülmektedir (Cook ve diğerleri, 2018). Rahatsızlık veren yorumlar ve trol davranışlar bireylerde korku gibi duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bireyler sosyal medya platformlarında korkutmak ve rahatsız etmek istedikleri kişilere karşı trol davranışlar sergilemektedir (Miyazaki, Uchiba, Kwak, An ve Sasahara, 2024). Voisey ve Heintz'e göre (2024) troller, trol davranışını komik ve eğlenceli bulmalarına rağmen başkaları tarafından trollenmekten hoşlanmamaktadır. Bu durum başkalarına zarar vermekten keyif aldıklarını göstermektedir. Aynı zamanda bazı araştırmacılara göre trol davranış sergileyen bireylerin önemli bir bölümü geçmişte trollenmiş kişilerden oluşmaktadır (Cook ve diğerleri, 2018; Wilson ve Seigfried-Spellar, 2023). Bu nedenle bazı troller, sosyal medyada trolleme veya benzeri olumsuz yaşam olaylarıyla karşılaşmaları sonucu trol davranışlar sergilerek intikam arayışına girdiği görülmektedir. Dolayısıyla internet kullanıcılarının karşılaştıkları kışkırtma vb. olumsuz yaşantılar sonucu intikam arzusunun gelişebileceği ve intikam almak amacıyla trolleme davranışına başvurabilecekleri düşünülmektedir.

Çevrimiçi Trolleme ve Empati

Araştırmada çevrimiçi trolleme ve empati arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre empati ile çevrimiçi trolleme arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle çevrimiçi trolleme puanları arttıkça empati puanları azalmaktadır. Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile benzer çalışmaların olduğu görülmektedir (Howard, Zolnierrek, Critz, Dailey ve Ceballos, 2019; Hamarta ve diğerleri, 2023; Marrington ve diğerleri, 2023; Sest ve March, 2017).

Bir başkasının duygusal durumunu anlama, fikirlerini algılama ve bunlara tepki verme becerisi empati olarak adlandırılmaktadır (Barker, 2008). Empati becerisi bireylerin sosyalleşmelerine olumlu katkı sağlayan temel işlevlerden birisidir (Hetu, Tascherau-Dumouchel ve Jackson, 2012). Literatür incelendiğinde empatinin arkadaşlık kalitesi (Smith ve Rose, 2011) ve olumlu çatışma çözme stratejileri (de Wied, Branje ve Meeus, 2007) ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda empati düzeyi daha düşük bireylerin antisosyal davranışlarda bulunma olasılığının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Warden ve MacKinnon, 2003). Çevrimiçi trolleme davranışı saldırgan doğası nedeniyle antisosyal bir davranış olarak ifade edilmektedir (Buckels ve diğerleri, 2014). Bu durum mevcut araştırmanın, empati becerisi düşük bireylerin daha yüksek çevrimiçi trolleme düzeyine sahip olduğuna yönelik bulgusuyla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca beden dili, jest ve mimikler gibi sözel olmayan ifadelerin eksikliği nedeniyle çevrimiçi ortamda kurulan iletişim, yüz yüze iletişime göre bazı sınırlamalarla karşı karşıya kalabilir. Çevrimiçi disinhibisyon olarak adlandırılan bu etki çevrimiçi etkileşimi olumsuz etkilemektedir (Suler, 2004). Çevrimiçi ortamlarda kurulan etkileşimler, çeşitli sınırlamalar nedeniyle yüz yüze etkileşimlere göre bireylerin empati becerisini daha düşük düzeyde gerçekleştirmelerine neden olur (Chan ve diğerleri, 2016; Carrier ve diğerleri, 2015; Koike ve diğerleri, 2019). Dolayısıyla çevrimiçi ortamlarda empati becerisinin sınırlı olması bireylerin çevrimiçi trolleme gibi antisosyal davranışları daha fazla sergilemesine yol açtığı düşünülmektedir.

Sosyal medya katılım teorisine göre daha yüksek kullanıcı sayısı sosyal medya platformlarının daha fazla kullanılmasına yol açmaktadır (Di Gangi ve Wasko, 2016). Kullanıcılar çeşitli faaliyetlere ne kadar sık katılırsa sosyal medya platformu, diğer kullanıcılar için o kadar değerli hale gelmektedir (Kankanhalli, Tan ve Wei, 2005;

Bernoff ve Li, 2008). Bununla birlikte kullanım sıklığının, teknolojinin antisosyal kullanımı ve daha fazla problemlili internet kullanımı ile ilişkili olduğu görülmektedir (Laconi, Tricar ve Chabrol, 2015; Tokunaga ve Rains, 2010). Örneğin siber zorbalık genellikle aşırı internet kullanımı olan kullanıcılar tarafından gerçekleştirilmektedir (Juvonen ve Gross, 2008). Bireylerin aşırı internet kullanımı ve çevrimiçi şiddet içerikli oyunların aşırı oynanması ise empati becerisini olumsuz etkilemektedir (Jiaojiao, Chuang ve Gengfeng, 2017). Bu durumu doğrular nitelikte Qui, Sun, Wu ve Li (2024) yaptıkları araştırmada antisosyal içeriklere maruz kalmanın trol davranışlar ile ilişkili olduğunu ancak empatinin bu ilişkiyi yumuşattığını ifade etmiştir. Dolayısıyla internet kullanım sürelerinin artması bireylerin empati becerilerinin azalmasına ve dolayısıyla trol davranışların daha fazla ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Çevrimiçi Trolleme ve Dürtüsellik

Araştırmada çevrimiçi trolleme ve dürtüsellik arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre dürtüsellik ile çevrimiçi trolleme arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle çevrimiçi trolleme puanları arttıkça dürtüsellik puanları da artmaktadır. Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile benzer çalışmaların olduğu görülmektedir (March ve diğerleri 2017; Türk-Kurtça ve Demirci, 2023).

Yüksek düzeyde dürtüsellik saldırgan davranışlar için bir risk faktörü oluşturmaktadır. Genel suç teorisine göre düşük öz kontrol yüksek suç işlemeye ilişkilidir. Bu durumun nedeni bireyler dürtüsel davrandıklarında davranışlarının sonuçlarını değerlendirmekte zorlanmalarıdır (Gottfredson ve Hirschi, 1990, s.89). Yapılan araştırmalar düşük öz kontrolün sorunlu davranışlarla ilişkili olduğunu doğrulamaktadır (Vazsonyi, Mikuška ve Kelley, 2017). Düşük öz kontrol, yüksek dürtüsellik bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (De Ridder, Lensvelt-Mulders, Finkenauer, Stok ve Baumeister, 2018). Bununla birlikte dürtüsel bireylerin, internet bağımlılığı (Zhang, Mei, Li, Chai, Li ve Du, 2015) ve internet oyun bozukluğu (Şalvarlı ve Griffiths, 2019) gibi davranışlara eğilimli oldukları ifade edilmektedir. Çevrimiçi trol davranışlarının görüldüğü alanlar genellikle sosyal medya platformları (Sanfilippo, Fichman ve Yang, 2017; Santos, Pimentel ve Mariano, 2023) ve çevrimiçi oyunlardır (Cook ve diğerleri, 2018; Hilvert-Bruce ve Neill, 2020). Buna ek olarak Mao ve Hu (2025) reaktif trollemenin genellikle öfke gibi duygusal uyarılma sonucunda dürtüsel

bir şekilde aniden ortaya çıktığını ifade etmektedir. Dolayısıyla dürtüselliğin sorunlu davranışlarla yakından ilişkili olması ve dürtüsel bireylerin internet kullanım alışkanlıklarını kontrol edememesinin çevrimiçi trolleme davranışı için bir risk faktörü oluşturduğu düşünülmektedir.

Sosyal öğrenme kuramına göre bireyler günlük yaşantılarında diğer bireylerle etkileşim halindedir. Bu etkileşim sürecinde bireyleri gözlemleyerek veya model alarak öğrenmeler gerçekleştirmektedir. Bireyler gözlemledikleri ya da model aldıkları davranışın sonucunda ortaya çıkan kazançlar veya zararlar, davranışın gerçekleştirilmesi sürecinde önem taşımaktadır (Bandura, 1976, s.16-17). Ayrıca bireylerin, sosyal medya platformlarında gerçekleştirdikleri etkileşimde de farklı davranışlara maruz kalabileceği ya da gözlemleyebileceği düşünülmektedir. Sosyal medya platformlarında bulunan beğeni ve paylaşma gibi özellikler bireylerin trol davranışlarına destek vermelerine neden olmaktadır (Montez ve Kim, 2025). Bununla birlikte sosyal medyada yapılan olumsuz davranışların cezalandırılmayacağı düşüncesi bireylerin saldırgan davranışlar sergilemesine ortam oluşturmaktadır (Goyanes, Inganzo ve Zuniga, 2024). Dürtüsel davranışlar, bir ödülün olduğu durumlarda ya da cezalandırmanın olmadığı ortamlarda daha fazla ortaya çıkmaktadır (Poulton ve Hester, 2020). Dolayısıyla bireyler, sosyal medya platformlarında karşılaştıkları trol davranışların beğeni ve paylaşım gibi olumlu olarak algılanan dönütler aldığını ya da bu davranışların cezalandırılmadığını gözlemleyebilmektedir. Bu nedenle bireylerin, trol davranışlar sergileyebileceği düşünülmektedir.

İntikam ve Empati

Araştırmada intikam ve empati arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre intikam ile empati arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle empati puanları arttıkça intikam puanları azalmaktadır. Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile benzer çalışmaların olduğu görülmektedir (Giammarco ve Vernon, 2014; Ruggi ve diğerleri, 2012).

Olumsuz yaşam olayları sonrasında bireyde oluşabilecek duygulardan birisi intikamdır. Bireylerin intikam duygusundan kurtulma yollarından birisi de bağışlamadır (McCullough ve diğerleri, 2001). Bağışlama teorik olarak, birey olumsuz yaşam olayı sonrası yaşadığı olumsuz duygu ve düşünceleri kabul ettiği ve bunları yeniden yönlendirerek olumsuz yaşam olayından sorumlu kişileri cezalandırma arzusundan

kurtulma sürecidir (Brush, McGee, Cavanagh ve Woodward, 2001). Bağışlamanın ortaya çıkması için en önemli faktörlerden birisi de empatidir (Enright ve diğerleri, 1998, s.25). Empati bireyin karşısındaki bireyin düşünce ve duygularını anlamasını sağlamaktadır. Bu durum bireyin affetme davranışında önemli rol oynayabilir (Giammarco ve Vernon, 2014). Özetle empati becerisi bireylerin, karşısındakilerin duygu ve düşüncelerini anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle empatinin, bağışlama sürecinde bireyin öfke ve intikam gibi duygularını azaltmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle empati düzeyi yüksek bireylerin daha az intikam davranışına başvuracağı düşünülmektedir.

İntikam ve Dürtüsellik

Araştırmada intikam ve dürtüsellik arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre dürtüsellik ile intikam arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle dürtüsellik puanları arttıkça intikam puanları da artmaktadır. Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile benzer çalışmaların olduğu görülmektedir (Young, 2010).

Yüksek dürtüsellik düzeyi, bireylerin saldırgan davranışlar gerçekleştirmesinde bir risk faktörü olduğu ifade edilmektedir (Moore ve diğerleri, 2023). Genel saldırganlık modeline göre, saldırgan davranışların temelinde biyolojik, psikolojik, sosyolojik süreçler yer almaktadır. Bununla birlikte genel saldırganlık modeline göre, anlık değerlendirme sonrası eğer kişinin yeterli kaynakları (zaman, bilişsel kapasite vb.) yoksa ve anlık değerlendirme sonucu tatmin ediciyse birey anlık değerlendirme içeriğine bağlı olarak agresif veya agresif olmayan dürtüsel eylemler ortaya koyabilir (Anderson ve Bushman, 2002). Dürtüsellüğün biyolojik kökenlerine bakıldığında genetik faktörler ya da fizyolojik olarak dopamin düzeylerinin değişimi sonucu ortaya çıkmaktadır (Ashok ve diğerleri, 2017; Dalley ve Roiser, 2012; Pettorruso ve diğerleri, 2019; Simon ve diğerleri, 2013). Buna ek olarak dürtüsellüğün ortaya çıkmasında erken çocukluk yaşantıları (Shin, McDonald ve Conley, 2018), ergenlik dönemi maruz kalınan akran zorbalığı (O'Brennan, Bradshaw ve Sawyer, 2009) gibi çevresel ve psikolojik etkenlerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla genel saldırganlık modeli çerçevesinde incelendiğinde dürtüsellüğün saldırganlık üzerinde kolaylaştırıcı bir yönü olduğu görülmektedir. İntikam arzusu genellikle karşıdaki bireye zarar verme amacıyla ortaya konan saldırgan davranışlarla ortaya çıkmaktadır (McCullough ve diğerleri, 2001).

İntikam davranışı genellikle planlanmış bir şekilde gerçekleştirilse de bazı durumlarda bireyler gelecekte elde edecekleri daha büyük bir intikam yerine yakın zamanda daha küçük bir intikamı tercih etmektedir (West ve diğerleri, 2022). Dürtüsel bireyler genellikle davranışlarını kontrol etmekte zorlanmaktadır. Bu durum bireylerin olumsuz sonuç oluşturabilecek davranışlar sergilemesine yol açmaktadır (Daruna ve Barnes 1993). Özetle dürtüsellüğün saldırganlık davranışlarını kolaylaştırması nedeniyle intikam davranışı ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bu durum mevcut araştırmanın intikam ve dürtüsellik ile ilgili bulgusuyla tutarlılık göstermektedir.

Dürtüsellik ve Empati

Araştırmada dürtüsellik ve empati arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre dürtüsellik ile empati arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle dürtüsellik puanları arttıkça empati puanları azalmaktadır. Literatür incelendiğinde mevcut araştırma ile benzer çalışmaların olduğu görülmektedir (Álvarez-García ve diğerleri, 2019).

Empati, bireylerin duygu ve düşüncelerini anlama ve paylaşma yeteneğini tanımlamaktadır (Oliveira Silva ve diğerleri, 2018). Sosyal davranış bağlamında bireyler için en önemli belirleyicilerden birisi empatidir (Kämpfe, Penzhorn, Schikora, Dünzl ve Schneidenbach, 2009). Empatinin varlığı prososyal davranışlarla ilişkilendirilmişken yokluğu olumsuz davranışlarla (Jolliffe ve Farrington, 2004) ve saldırganlıkla (Cricchio ve diğerleri, 2022) ilişkilendirilmiştir. Dürtüsellik ise bireylerin ani ve düşünmeden eylemlerini sonuçlandırması anlamına gelmektedir (Stahl ve diğerleri, 2014). Whiteside ve Lynam (2001) dürtüsellliği anlamak için kişilik özelliklerini kullanarak dürtüsellliği, aciliyet, önceden düşünme eksikliği, sabır eksikliği ve duyum arama olmak üzere dört faktörde incelemiştir. Aciliyet, olumsuz bir duruma karşı ani ve güçlü bir şekilde ortaya çıkan tepkilerdir. Önceden düşünmeme, bir eylemi gerçekleştirmeden önce olası sonuçları dikkate almama eğilimi olarak adlandırılmaktadır. Sabır eksikliği, bireyin odaklanma ve disiplinle görevlerini devam ettirememesini anlamına gelmektedir. Son olarak duyum arayışı, heyecan verici, yeni veya riskli eylemlere olan açıklığı ifade etmektedir. Dolayısıyla dürtüsel bireylerin, odaklanmayı sürdürmekte zorluk çektikleri ve davranışlarının sonuçlarını düşünmekte zorlanmaları nedeniyle riskli davranışlarda bulunabilecekleri düşünülmektedir.

Dürtüsellik bireylerin bazen riskli davranışları daha fazla sergilemesine neden olurken (Megias-Robles ve diğerleri, 2022) bazen de bireylerin saldırgan davranışlar (Moore, Allot ve O'Connor, 2023) sergilemesine neden olur. Benzer şekilde düşük empati düzeyi de bireylerin saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilir (Cricchio ve diğerleri, 2022). Literatür incelendiğinde yapılan araştırmalar, empati ve dürtüsellik ilişkili olabileceğini ifade etmektedir (Dodaj ve diğerleri, 2020; Marzilli, Cerniglia ve Cimino, 2021). Özetle dürtüsel bireylerin davranış biçimleri ve empati eksikliği yaşayan bireylerin benzer davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Bununla birlikte dürtüsel bireyler başkalarının duygularını anlama için kendilerine yeterli süreyi ayırmayabilirler. Öte yandan empati düzeyi yüksek bireyler başkalarının durumlarını anlayabildikleri için dürtülerini yönlendirebilir ve başkalarının yaşayabileceği olumsuz sonuçların farkında olarak dürtüsel davranışlarını engelleyebilirler.

İntikam ve Çevrimiçi Trolleme Arasındaki İlişkide Empati ve Dürtüsellik Aracı Rolü

Araştırma sonuçlarına göre çevrimiçi trolleme ve intikam arasındaki ilişkide empati üzerinden gerçekleşen dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum empatinin trolleme ve intikam arasındaki ilişkide aracı değişkenlerden biri olduğunu göstermektedir. Televizyon, akıllı telefonlar ve video oyunları aracılığıyla medya şiddetine maruz kalmak bireylerin saldırgan davranışlarının artmasına neden olabilmektedir (Dou ve Zhang, 2025a; Teng ve diğerleri, 2019). Genel saldırganlık modeline göre medya şiddetinin saldırganlık üzerinde kısa vadeli ve uzun vadeli olmak üzere iki farklı şekilde etkileri bulunmaktadır. Kısa vadeli etkiler medya şiddetine kısa süreli maruz kalmanın ardından ani ve geçici değişiklikleri ifade ederken uzun vadeli etkiler tekrarlayan medya şiddeti sonucunda nispeten kalıcı değişiklikleri ifade etmektedir (Bushman ve Huesmann, 2006). Yapılan boylamsal çalışmalarda ise medya şiddetinin ruminasyon ve empati yoluyla saldırgan davranış dolaylı olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Dou ve Zhang, 2025b). Dolayısıyla sosyal medya platformlarında şiddet içerikli öğelere maruz kalmak bireylerin ruminasyon ve empati üzerinden saldırgan davranışlar sergilemesine yol açabilmektedir. İntikam isteği, yaşanan olumsuz yaşam olayı üzerine tekrarlayan düşüncelere neden olabilmektedir (McCullough ve diğerleri, 2001). Yapılan araştırmalar intikam ile öfke ruminasyonu arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Elemo, Satici ve Saricali, 2018). İntikam ile ruminasyon

ilişkisi düşünüldüğünde sosyal medya şiddetine maruz kalan bireylerin ruminasyon temelli saldırgan davranışlarında intikam isteğinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Empati bireylerin saldırgan davranışları ile negatif ilişkili faktörlerden birisidir (Cricchio ve diğerleri, 2022). Bununla birlikte empati, bireyleri affetmede önemli rol oynayan bir kavramdır. Bu durum bireylerin intikam temelli saldırgan davranışlarının azalmasını teşvik edebilecek önemli bir faktördür (Ma ve Jiang, 2020). Bağışlama üzerine yapılmış araştırmalar bağışlamanın bireylerin öfke düzeylerini azaltmakla birlikte kişiler arası ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Gambaro, 2003). Okul ve internet zorbalığı kapsamında bağışlama öfkeyi azaltma ve zarardan kaçınma için koruyucu faktör olarak ifade edilirken bağışlamama depresyon ve intikam için risk faktörü olarak ifade edilmektedir (Barcaccia, Howard Schneider, Pallini ve Baiocco, 2017; Watson, Rapee ve Todoroy, 2017). Bununla birlikte internet zorbalığına maruz kalan gençlerin bağışlama eğilimi yüksekse daha az internet şiddetine maruz kaldığı belirtilmektedir (Quintana-Orts ve Rey, 2018). Benzer şekilde empati düzeyi yüksek bireylerin daha az çevrimiçi nefret söylemi bildirdikleri görülmektedir (Wachs ve diğerleri, 2022). Dolayısıyla intikam ve çevrimiçi trol davranışlar arasındaki ilişkide bağışlamanın etkisiyle birlikte empatinin intikam kaynaklı çevrimiçi trol davranışlar üzerinde bir engelleyici olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak aşırı sosyal medya platformu kullanımının, bireylerin empati becerilerinin zayıflamasına ya da empati becerilerini olumsuz etkilenmesine neden olarak saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan bireyler saldırgan bir davranışa tanık olduklarında saldırgandan ziyade daha çok mağdur ile empati kurarlar. Bu durum saldırgan davranışları gerçekleştiren bireylere yönelik cezalandırıcı eğilimlerin artmasına neden olmaktadır (Camara, Sel ve Hanel, 2025). Bu bulgular ışığında bazı empati düzeyi yüksek bireylerin mağdurları korumak amacıyla saldırgan davranışlar da sergileyebileceği sonucuna ulaşılabilir.

Araştırma sonuçlarına göre çevrimiçi trolleme ve intikam arasındaki ilişkide dürtüsellik üzerinden gerçekleşen dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum dürtüsellik trolleme ve intikam arasındaki ilişkide aracı değişkenlerden biri olduğunu göstermektedir. Yüksek düzeyde dürtüsellik problemlili internet kullanımına yatkınlık oluşturmaktadır (Augner, Vlasak ve Barth, 2023). Daha açık bir ifadeyle yüksek düzeyde dürtüsellik sahibi olan bireylerin saldırgan davranışları daha sık

sergilediği görülmektedir (Yu ve diğerleri, 2021). Ayrıca, problemli internet kullanımı (Haddad ve diğerleri, 2021), sosyal medya bağımlılığı (Fareed, Jabeen, Aurangzeb ve Aslam, 2024) ve internet oyun bozukluğu (Li ve diğerleri, 2023) ile saldırganlığın pozitif yönde ilişkili oldukları görülmektedir. Genel saldırganlık modeline göre saldırgan içeriklere maruz kalmak bireylerin saldırganlık davranışlarının artmasına önemli rol oynamaktadır (Anderson ve Bushman, 2010). Dolayısıyla uzun süreli şiddet içerikli video oyunu oynamanın ya da sosyal medya platformlarında şiddet içerikli öğelere maruz kalmanın saldırgan bir davranış olan çevrimiçi trol davranışların ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Dürtüsel bireyler ertelenmiş büyük ödüller yerine anında küçük ödülleri tercih etmektedir. Bu durum dürtüsel bireylerin ödüle yönelik aşırı duyarlı olduklarını göstermektedir (Martin ve Potts, 2004). Sosyal medya platformlarında yapılan paylaşım sonrası geri bildirim genellikle beğeni şeklinde gerçekleşmektedir. Sosyal medya platformlarında bulunan beğeni mekanizması sosyal ödül işlevi görmektedir (Sherman, Payton, Hernandez, Greenfield ve Dapretto, 2016; Sherman ve Hernandez, 2018). Bununla birlikte sosyal medya platformlarında gönderi paylaşma sonrası sosyal medya kullanımı artmaktadır (Grinberg, Dow, Adamic, ve Naaman, 2016). Bu durumun paylaşımlar üzerinden daha fazla ödül beklentisiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal medya platformlarında bulunan beğeni, paylaşım gibi ödüllendirici mekanizmaların bulunması ve cezalandırıcı mekanizmaların bulunmaması nedeniyle dürtüsel davranışların sosyal medya platformlarda daha sık ortaya çıkacağı söylenebilir. Ayrıca sosyal medya platformlarında gönderilerinin ödüllendirilmemesi (Örn., az beğeni alması, olumsuz yorumlar yapılması vb.) bireylerin intikam kaynaklı dürtüsel tepki verme eğilimlerini artırabilir. Bu durum intikam kaynaklı çevrimiçi trol davranışlarının dürtüsellik aracılığıyla ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Araştırmada yetişkin sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçi trolleme davranışı ve intikam düzeyleri arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellüğün aracı rolünü incelemek amacıyla sıralı aracılık analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre empati ve dürtüsellüğün sıralı aracılık yolu ile çevrimiçi trolleme ve intikam arasındaki ilişkiye aracılık ettiği soncuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre intikam, empati ve dürtüsellik aracılığıyla çevrimiçi trol davranışların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu sonuç intikam arzu düzeyi yüksek olan bireylerin, empati düzeylerinin düşüş gösterdiği ve dürtüsellik düzeylerinin arttığı bu sayede çevrimiçi trol davranışlar

gerçekleştirdikleri anlamına gelmektedir. Literatür incelendiğinde araştırmada yer alan değişkenlerin ilişkilerinin bir arada incelendiği başka bir çalışma bulunmasada değişkenler arasındaki ilişkilerin ayrı ayrı değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Ruggi ve diğerleri (2012) yaptıkları araştırmada intikam davranışı ile empati arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmanın sonuçları, empatinin intikam ile negatif yönde ilişkili olduğunu ifade eden diğer çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Fatfouta, Gerlach, Schröder-Abé ve Merkl, 2015; Giammarco ve Vernon, 2014). Aynı zamanda bireylerin empati düzeylerinin düşük olması, antisosyal davranışları ortaya çıkması için risk faktörü oluşturmaktadır (Van Langen ve diğerleri, 2014). Benzer şekilde dürtüsellik de antisosyal davranışların ortaya çıkmasında risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Jones ve diğerleri, 2011). Çevrimiçi trolleme davranışları saldırgan doğası nedeniyle antisosyal bir davranış olarak ifade edilmektedir (Buckels ve diğerleri, 2014). Dolayısıyla bireyin intikam düzeyindeki artışın empati düzeyindeki azalma ve dürtüsellik düzeyindeki artışla birlikte, antisosyal bir davranış türü olan çevrimiçi trolleme davranışının ortaya çıkmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Ek olarak düşük empati düzeyine sahip bireyler başkalarının duygularını dikkate almadan tepki verme eğiliminde olabilir. Bireylerin empati düzeyinin düşük, dürtüsellik düzeyinin yüksek olması bir arada gerçekleştiğinde antisosyal davranışların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Örneğin empati eksikliği antisosyal davranışların gelişiminde önemli bir faktör olmasına rağmen dürtü kontrolü sağlayabilmesi başkalarına zarar vermekten kaçınmalarını sağlayabilir. Benzer şekilde dürtü kontrolü düşük olan bireyler sahip oldukları empati becerisi nedeniyle antisosyal davranışlara eğilimli olmayabilir. Ancak düşük dürtü kontrolü ve düşük empatinin birleşimi antisosyal davranış için potansiyel bir tehlike oluşturmaktadır.

Genel saldırganlık modeline göre, bireylerin saldırgan davranışlarının ortaya çıkmasında sosyal, biyolojik, kişisel, gelişimsel ve bilişsel faktörler etkili olmaktadır. Buna göre hem kişisel hem de durumsal faktörler saldırganlığı etkilemektedir. Genel saldırganlık modeline göre bu faktörler bireyin mevcut içsel durumu (biliş, duygu, uyarılma) ile etkileşime girer. Bu durum değerlendirme ve karar verme süreçlerini etkileyerek saldırgan yada saldırgan olmayan davranışların ortaya çıkmasına neden olur (Allen ve diğerleri, 2018). Çevrimiçi ortamın kısıtlamaları nedeniyle bireylerin empati becerilerini çevrimiçi ortamlarda yüz yüze ilişkilere göre daha düşük seviyede gerçekleştirmektedir. Bu durum, bireylerin çevrimiçi ortamda olumsuz bir durumla karşı

karşıya kaldığında empatiyi yeterli düzeyde kullanamamasına neden olmaktadır. Böylece, bireyin değerlendirme ve karar verme süreçlerini etkileyerek intikam arzusunu artırabileceği ve sonuç olarak saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabileceği düşünülmektedir. Dürtüsel bireyler davranışlarının uzun vadeli sonuçlarını değerlendirmekte zorlanmaktadır (Evenden, 1999). Bu durum dürtüsel bireylerin, intikam almanın olası olumsuz sonuçlarını değerlendirmekte zorlanmasına neden olmaktadır. Bazı bireylerin kısa sürede alınan intikamı, uzun vadeli intikamlara tercih ettiği görülmektedir (West ve diğerleri, 2022). Dolayısıyla dürtüsel bireylerin çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları olumsuz duruma karşı intikam almanın daha az olumsuz sonuç doğuracağı ve bu nedenle anlık tatmin arayışına girebilecekleri düşünülmektedir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen verilerle yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları açıklanmıştır. Ayrıca araştırma bulguları ve yapılan tartışmalar doğrultusunda alan uzmanları, çalışanları ve araştırmacılar için önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma sonuçlarına göre intikam ile çevrimiçi trolleme pozitif yönde anlamlı ilişkilidir.

Araştırma sonuçlarına göre empati ile çevrimiçi trolleme negatif yönde anlamlı ilişkilidir.

Araştırma sonuçlarına göre dürtüsellik ile çevrimiçi trolleme pozitif yönde anlamlı ilişkilidir.

Araştırma sonuçlarına göre yetişkin sosyal medya kullanıcılarında intikam ile çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkide empati aracılık rolü üstlenmektedir

Araştırma sonuçlarına göre yetişkin sosyal medya kullanıcılarında intikam ile çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkide dürtüsellik aracılık rolü üstlenmektedir

Araştırma sonuçlarına göre yetişkin sosyal medya kullanıcılarında intikam ile çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkide empati ve dürtüsellik sıralı aracılık rolü üstlenmektedir

Öneriler

Araştırmacılar İçin Öneriler

- Yapılan araştırmada intikam ve çevrimiçi trolleme arasındaki ilişkide dürtüsellik ve empatinin aracı rolü incelenmiştir. Çevrimiçi trolleme ve intikam arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için empati ve dürtüsellikğin alt boyutları üzerinden analizler yapılabilir.
- İntikam, empati ve dürtüsellikğin çevrimiçi trolleme üzerindeki uzun vaadeli etkilerini inceleyen boylamsal çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Araştırma sonucu ortaya çıkan aracılık etkilerinin tam olarak anlaşılabilmesi için karma yöntemli çalışmalar gerçekleştirilebilir.

- Empati ve dürtüsellik arasındaki etkileşimlerin çevrimiçi trolleme üzerindeki dolaylı etkilerini açıklayabilecek diğer aracı ve düzenleyici değişkenler kullanılarak daha detaylı analizler gerçekleştirilebilir.

Alan Uzmanları ve Çalışanlar İçin Öneriler

- Klinik uygulamalarda çevrimiçi trolleme eğilimi yüksek olan bireylerin değerlendirilmesinde intikam, empati ve dürtüsellik düzeyleri dikkate alınabilir.
- Trolleme eğilimi yüksek bireylerle empati ve dürtü kontrol becerilerini geliştirmeye odaklı çalışmalar yürütülebilir. Yapılacak bu çalışmalar trolleme eğilimi yüksek bireylerin olumsuz davranışlarının önlenmesinde ya da azaltılmasında etkili olabilir.
- Çevrimiçi davranışların psikolojik etkileri ve çevrimiçi trolleme konusunda farkındalık eğitimlerinde trol davranış gerçekleştiren bireylerin kişisel özelliklerine yönelik bilgilendirmede aşamasında araştırma sonuçları kullanılabilir.
- Bu çalışma yetişkinler üzerinde gerçekleştirilmiş olsa da araştırmalar okul çağındaki çocukların da çevrimiçi zorbalık davranışları sergilediğini göstermektedir (Mishna ve diğerleri, 2010). Bu nedenle okullarda çevrimiçi olumsuz davranışların ortaya çıkmasını önlemek amacıyla empati ve dürtüsellik konuları kapsamında eğitim çalışmaları gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akhtar, S. ve Morrison, C. M. (2019). The prevalence and impact of online trolling of UK members of parliament. *Computers in Human Behavior*, 99, 322-327. DOI: 10.1016/j.chb.2019.05.015
- Allen, J. J., Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2018). The general aggression model. *Current opinion in psychology*, 19, 75-80. DOI: 10.1016/j.copsyc.2017.03.034
- Álvarez-García, D., González-Castro, P., Núñez, J. C., Rodríguez, C. ve Cerezo, R. (2019). Impact of family and friends on antisocial adolescent behavior: The mediating role of impulsivity and empathy. *Frontiers in psychology*, 10, 2071. DOI:10.3389/fpsyg.2019.02071
- Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, 53(1), 27-51. DOI:10.1146/annurev.psych.53.100901.135231
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., Rothstein, H. R. ve Saleem, M. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in Eastern and Western countries: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 136(2), 151–173. DOI:10.1037/a0018251
- Antoniadou, N. ve Kokkinos, C. M. (2015). Cyber and school bullying: Same or different phenomena?. *Aggression and violent behavior*, 25, 363-372. DOI: 10.1016/j.avb.2015.09.01374
- Aqeel, M., Rohail, I., Ahsan, S., Ahmed, A. ve Saad, M. B. (2017). Moderating role of the forgiveness between vengeance and aggression in Pakistani murderers. *Wulfenia Journal*, 24(3), 269-283.
- Aronson, E. (1995). *The social animal* (7th ed.). NY: Worth/ Freeman.
- Ashok, A. H., Marques, T. R., Jauhar, S., Nour, M. M., Goodwin, G. M., Young, A. H. ve Howes, O. D. (2017). The dopamine hypothesis of bipolar affective disorder: the state of the art and implications for treatment. *Molecular psychiatry*, 22(5), 666-679. DOI: 10.1038/mp.2017.16
- Augner, C., Vlasak, T. ve Barth, A. (2023). The relationship between problematic internet use and attention deficit, hyperactivity and impulsivity: A meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 168, 1-12. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2023.10.032
- Bandura, A. (1976). *Social learning theory*. Englewood Cliffs NJ, Prentice hall.

- Barcaccia, B., Howard Schneider, B., Pallini, S. ve Baiocco, R. (2017). Bullying and the detrimental role of un-forgiveness in adolescents' wellbeing. *Psicothema*, 29(2), 217-222. DOI: 10.7334/psicothema2016.251
- Barcaccia, B., Salvati, M., Pallini, S., Baiocco, R., Curcio, G., Mancini, F. ve Vecchio, G. M. (2020). Interpersonal forgiveness and adolescent depression. The mediational role of self-reassurance and self-criticism. *Journal of Child and Family Studies*, 29(2), 462-470. DOI: 10.1007/s10826-019-01550-1
- Barker R. L. (2008). *The social work dictionary*. Washington DC, NASW Press.
- Barlett, C. P., Simmers, M. M., Roth, B. ve Gentile, D. (2021). Comparing cyberbullying prevalence and process before and during the COVID-19 pandemic. *The journal of social psychology*, 161(4), 408-418. DOI: 10.1080/00224545.2021.1918619
- Baron-Cohen, S. ve Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of autism and developmental disorders*, 34, 163-175. DOI: 10.1023/B:JADD.0000022607.19833.00
- Batson C. D., Ahmad N., Lishner D. A. ve Tsang J. (2015). Empathy and altruism. In Snyder C. R., Lopez S. J. (Eds.), *Handbook of positive psychology* (485–498). Oxford UK, Oxford University Press.
- Batson, C. D., Ahmad, N., Lishner, D. A., Tsang, J., Snyder, C. R. ve Lopez, S. J. (2002). Empathy and altruism. *The Oxford handbook of hypo-egoic phenomena*, 161-174. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195187243.013.0039
- Baumeister, R. F. (1997). *Evil: Inside human cruelty and violence*. WH Freeman/Times Books/Henry Holt & Co.
- Baures, M. M. (1996). Letting go of bitterness and hate. *Journal of Humanistic Psychology*, 36(1), 75-90. DOI: 10.1177/00221678960361007
- Bechwati, N. N. ve Morrin, M. (2007). Understanding voter vengeance. *Journal of Consumer Psychology*, 17(4), 277-291. DOI: 10.1016/S1057-7408(07)70038-4
- Bentley, L. A. ve Cowan, D. G. (2021). The socially dominant troll: Acceptance attitudes towards trolling. *Personality and Individual Differences*, 173, Article 110628. DOI: 10.1016/j.paid.2021.110628
- Bernoff, J. ve Li, C. (2008). Harnessing the power of the oh-so-social web. *MIT Sloan management review*, 49(3), 36.
- Berry, J. W., Worthington Jr, E. L., O'Connor, L. E., Parrott III, L. ve Wade, N. G. (2005). Forgivingness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of personality*, 73(1), 183-226. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2004.00308.x

- Binark, M., Karataş, Ş., Çomu, T. ve Koca, E. (2015). Türkiye’de Twitter’da trol kültürü. *Toplum ve Bilim*, 135, 124-158.
- Bishop, J. (2013). The art of trolling law enforcement: a review and model for implementing ‘flame trolling’ legislation enacted in Great Britain (1981–2012). *International Review of Law, Computers & Technology*, 27(3), 301-318. DOI: 10.1080/13600869.2013.796706
- Bishop, J. (2014). Representations of ‘trolls’ in mass media communication: a review of media-texts and moral panics relating to ‘internet trolling’. *International Journal of Web Based Communities*, 10(1), 7-24. DOI: 10.1504/IJWBC.2014.058384
- Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current opinion in psychology*, 19, 39-42. DOI: 10.1016/j.copsyc.2017.03.030
- Block, R. (2024). *An online culture of aggression: Exploring social-cognitive factors associated with cyberaggression*. Master's thesis, Iowa State University, Ames, Iowa.
- Bor, A. ve Petersen, M. B. (2022). The psychology of online political hostility: A comprehensive, cross-national test of the mismatch hypothesis. *American political science review*, 116(1), 1-18. DOI: 10.1017/S0003055421000885
- Bresin, K. (2019). Impulsivity and aggression: A meta-analysis using the UPPS model of impulsivity. *Aggression and violent behavior*, 48, 124-140. DOI: 10.1016/j.avb.2019.08.003
- Bright, L. F., Kleiser, S. B. ve Grau, S. L. (2015). Too much Facebook? An exploratory examination of social media fatigue. *Computers in human behavior*, 44, 148-155. DOI: 10.1016/j.chb.2014.11.048
- Brown, R. P. (2004). Vengeance is mine: Narcissism, vengeance, and the tendency to forgive. *Journal of research in Personality*, 38(6), 576-584. DOI: 10.1016/j.jrp.2003.10.003
- Brush, B. L., McGee, E. M., Cavanagh, B. ve Woodward, M. (2001). Forgiveness: A concept analysis. *Journal of Holistic Nursing*, 19(1), 27-41. DOI: 10.1177/089801010101900104
- Buckels, E. E., Trapnell, P. D. ve Paulhus, D. L. (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and individual Differences*, 67, 97-102. DOI: 10.1016/j.paid.2014.01.016
- Bushman, B. J. (2002). Does venting anger feed or extinguish the flame? Catharsis, rumination, distraction, anger, and aggressive responding. *Personality and social psychology bulletin*, 28(6), 724-731. DOI: 10.1177/0146167202289002

- Bushman, B. J. ve Huesmann, L. R. (2006). Short-term and long-term effects of violent media on aggression in children and adults. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 160(4), 348-352. DOI: 10.1001/archpedi.160.4.348
- Camara, C. F., Sel, A. ve Hanel, P. H. (2025). When empathy leads to aggression: The effects of empathy on punitive attitudes towards aggressors. *British Journal of Social Psychology*, 64(3), e12907. DOI: 10.1111/bjso.12907
- Campbell J. (2024). Internet troll. <https://www.ebsco.com/research-starters/science/internet-troll> adresinden alınmıştır.
- Carlsmith, K. M., Wilson, T. D. ve Gilbert, D. T. (2008). The paradoxical consequences of revenge. *Journal of personality and social psychology*, 95(6), 1316-1324. DOI: 10.1037/a0012165
- Carrier, L. M., Spradlin, A., Bunce, J. P. ve Rosen, L. D. (2015). Virtual empathy: Positive and negative impacts of going online upon empathy in young adults. *Computers in Human Behavior*, 52, 39-48. DOI: 10.1016/j.chb.2015.05.026
- Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R. ve Séjourné, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and individual differences*, 47(7), 734-739. DOI: 10.1016/j.paid.2009.06.020
- Chan, S. W., Sussmann, J. E., Romaniuk, L., Stewart, T., Lawrie, S. M., Hall, J., McIntosh, A.M. ve Whalley, H. C. (2016). Deactivation in anterior cingulate cortex during facial processing in young individuals with high familial risk and early development of depression: f MRI findings from the Scottish Bipolar Family Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(11), 1277-1286. DOI: 10.1111/jcpp.12591
- Cheng, J., Bernstein, M., Danescu-Niculescu-Mizil, C. ve Leskovec, J. (2017). Anyone can become a troll: Causes of trolling behavior in online discussions. *In Proceedings of the 2017 ACM conference on computer supported cooperative work and social computing*. 1217-1230. DOI: 10.1145/2998181.2998213
- Chester, D. S. ve DeWall, C. N. (2018). Personality correlates of revenge-seeking: Multidimensional links to physical aggression, impulsivity, and aggressive pleasure. *Aggressive behavior*, 44(3), 235-245. DOI: 10.1002/ab.21746
- Cloke, K. (1993). Revenge, forgiveness, and the magic of mediation. *Mediation Quarterly*, 11(1), 67-78. DOI: 10.1002/crq.3900110108
- Cohen, D. ve Strayer, J. (1996). Empathy in conduct-disordered and comparison youth. *Developmental psychology*, 32(6), 988-998. DOI: 10.1037/0012-1649.32.6.988

- Coles, B. A. ve West, M. (2016). Trolling the trolls: Online forum users constructions of the nature and properties of trolling. *Computers in Human Behavior*, 60, 233-244. DOI: 10.1016/j.chb.2016.02.070
- Cook, C., Schaafsma, J. ve Antheunis, M. (2018). Under the bridge: An in-depth examination of online trolling in the gaming context. *New Media & Society*, 20(9), 3323-3340. DOI: 10.1177/1461444817748578
- Cota-McKinley, A. L., Woody, W. D. ve Bell, P. A. (2001). Vengeance: Effects of gender, age, and religious background. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 27(5), 343-350. DOI: 10.1002/ab.1019
- Craker, N. ve March, E. (2016). The dark side of Facebook®: The Dark Tetrad, negative social potency, and trolling behaviours. *Personality and Individual Differences*, 102, 79-84. DOI: 10.1016/j.paid.2016.06.043
- Cricchio, M. G. L., Musso, P., Coco, A. L., Cassibba, R. ve Liga, F. (2022). The relation between empathy and aggression: The role of attachment style. *Europe's journal of psychology*, 18(3), 319-336. DOI: 10.5964/ejop.4509
- Cuff, B. M., Brown, S. J., Taylor, L. ve Howat, D. J. (2016). Empathy: A review of the concept. *Emotion review*, 8(2), 144-153. DOI: 10.1177/1754073914558466
- Dalley, J. W. ve Roiser, J. P. (2012). Dopamine, serotonin and impulsivity. *Neuroscience*, 215, 42-58. DOI: 10.1016/j.neuroscience.2012.03.065
- Daruna, J. H. ve Barnes, P. A. (1993). A neurodevelopmental view of impulsivity. In W. G. McCown, J. L. Johnson ve M. B. Shure (Eds.), *The impulsive client: Theory, research, and treatment* (pp. 23–37). American Psychological Association. DOI: 10.1037/10500-002
- Das, T., Prasad, M.D. ve Vignaanth, B.K.G. (2025). The Role of Trolling in Mental Health and Creativity of Online Content Creators. *International Journal of Indian Psychology*, 13(2), 131-146. DOI: 10.25215/1302.012
- DataReportal (2024a). Internet use in 2024. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-deep-dive-the-state-of-internet-adoption> adresinden alınmıştır.
- DataReportal (2024b). Digital 2024: Turkey. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-turkey> adresinden alınmıştır.
- De Ridder, D.T., Lensvelt-Mulders, G., Finkenauer, C., Stok, F. M. ve Baumeister, R. F. (2018). Taking stock of self-control: A meta-analysis of how trait self-control relates to a wide range of behaviors. In *Self-regulation and self-control*. 213-255. Routledge. DOI: 10.1177/1088868311418749

- De Waal, F. B. ve Preston, S. D. (2017). Mammalian empathy: behavioural manifestations and neural basis. *Nature Reviews Neuroscience*, 18(8), 498-509. DOI: 10.1038/nrn.2017.72
- De Wied, M., Branje, S. J. ve Meeus, W. H. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33(1), 48-55. DOI: 10.1002/ab.20166
- Decety J., Jackson P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioural and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71–100. DOI: 10.1177/1534582304267187
- Decety, J. ve Lamm, C. (2006). Human empathy through the lens of social neuroscience. *The scientific World journal*, 6(1), 1146-1163.
- Defoe, I. N., Khurana, A., Betancourt, L. M., Hurt, H. ve Romer, D. (2022). Cascades from early adolescent impulsivity to late adolescent antisocial personality disorder and alcohol use disorder. *Journal of Adolescent Health*, 71(5), 579-586. DOI: 10.1100/tsw.2006.221
- Department for Digital, Culture, Media & Sport (2022). New plans to protect people from anonymous trolls online. <https://www.gov.uk/government/news/new-plans-to-protect-people-from-anonymous-trolls-online> adresinden alınmıştır.
- Deveau, V. (2005). *Getting even: An investigation of revenge in romantic relationships*. Yayınlanmamış doktora tezi. University of Calgary, Department of Psychology, Calgary, Alberta.
- Di Gangi, P. M. ve Wasko, M. M. (2016). Social media engagement theory: Exploring the influence of user engagement on social media usage. *Journal of Organizational and End User Computing*, 28(2), 53-73. DOI: 10.4018/JOEUC.2016040104
- Dickman, S. J. (1990). Functional and dysfunctional impulsivity: personality and cognitive correlates. *Journal of personality and social psychology*, 58(1), 95. DOI: 10.1037/0022-3514.58.1.95
- Ding, J. L., Lin, Y. ve Chen, I. H. (2025). Why individuals with trait anger and revenge motivation are more likely to engage in cyberbullying perpetration? The online disinhibition effect. *Frontiers in Public Health*, 13, Article 1496965. DOI: 10.3389/fpubh.2025.1496965
- Dixon, L. J., Tull, M. T., Lee, A. A., Kimbrel, N. A. ve Gratz, K. L. (2017). The role of emotion-driven impulse control difficulties in the relation between social anxiety and aggression. *Journal of Clinical Psychology*, 73(6), 722-732. DOI: 10.1002/jclp.22372

- Dodaj, A., Sesar, K. ve Šimić, N. (2020). Impulsivity and empathy in dating violence among a sample of college females. *Behavioral Sciences*, 10(7), 117. DOI: 10.3390/bs10070117
- Doğan, D., Çınar, M. ve Seferoğlu, S. S. (2017). Sosyal medyanın karanlık yüzleri trollerle ilgili bir inceleme. H. F. Odabaşı, B. Akkoyunlu ve A. İşman (Ed). *Eğitim Teknolojileri Okumaları 2017*, (45. Bölüm, ss. 887-915). TOJET ve Sakarya Üniversitesi, Adapazarı.
- Donath, J. S. (1999). Identity and deception in the virtual community. Smith, M. A. and Kollock, P. (Eds.), *Communities in cyberspace* (pp. 29–59). London: Routledge
- Dou, Y. ve Zhang, M. (2025a). Longitudinal reciprocal relationship between media violence exposure and aggression among junior high school students in China: a cross-lagged analysis. *Frontiers in Psychology*, 15, 1441738. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1441738
- Dou, Y. ve Zhang, M. (2025b). Longitudinal associations between media violence exposure and aggressive behavior among Chinese adolescents: the mediating role of rumination and empathy. *Current Psychology*, 44(7), 6066-6078. DOI: 10.1007/s12144-025-07645-x
- Duckworth, A. L. ve Kern, M. L. (2011). A meta-analysis of the convergent validity of self-control measures. *Journal of research in personality*, 45(3), 259-268. DOI: 10.1016/j.jrp.2011.02.004
- Duggan, M., 2017. *Pew Research: Online Harassment in 2017*, Pew Research Center: Internet, Science & Tech. United States of America. <https://coilink.org/20.500.12592/vx266s> adresinden alınmıştır
- Elemo, A. S., Satıcı, S. A., ve Saricali, M. (2018). Anger rumination and subjective happiness: forgiveness and vengeance as mediators. *International Journal of Happiness and Development*, 4(2), 147-158. DOI: 10.1504/IJHD.2018.092046
- Elster, J. (1990). Norms of revenge. *Ethics*, 100(4), 862-885. <http://www.jstor.org/stable/2381783>
- Enright, R. D., Freedman, S. ve Rique, J. (1998). The psychology of interpersonal forgiveness. In R. D. Enright ve J. North (Eds.), *Exploring forgiveness* (pp. 46–62). University of Wisconsin Press.
- Evenden, J. L. (1999). Varieties of impulsivity. *Psychopharmacology*, 146(4), 348-361. DOI: 10.1007/PL00005481
- Fareed, S., Jabeen, S., Aurangzeb, S. ve Aslam, R. (2024). Social media addiction, social media use and aggression in young adults. *Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(3), 2411-2416. DOI: 10.52131/pjhss.2024.v12i3.2414

- Fatfouta, R., Gerlach, T. M., Schröder-Abé, M. ve Merkl, A. (2015). Narcissism and lack of interpersonal forgiveness: The mediating role of state anger, state rumination, and state empathy. *Personality and Individual Differences*, 75, 36-40. DOI: 10.1016/j.paid.2014.10.051
- Feinstein, B. A., Bhatia, V. ve Davila, J. (2014). Rumination mediates the association between cyber-victimization and depressive symptoms. *Journal of interpersonal violence*, 29(9), 1732-1746. DOI: 10.1177/0886260513511534
- Fichman, P. ve Sanfilippo, M. R. (2016). *Online trolling and its perpetrators: Under the cyberbridge*. Rowman & Littlefield.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS* (4th ed.). London: Sage Publications.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1988). Coping as a mediator of emotion. *Journal of personality and social psychology*, 54(3), 466-475. DOI: 10.1037/0022-3514.54.3.466
- Frankenhuis, W. E., Panchanathan, K. ve Nettle, D. (2016). Cognition in harsh and unpredictable environments. *Current Opinion in Psychology*, 7, 76-80. DOI: 10.1016/j.copsyc.2015.08.011
- Friese, M. ve Hofmann, W. (2009). Control me or I will control you: Impulses, trait self-control, and the guidance of behavior. *Journal of Research in Personality*, 43(5), 795-805. DOI: 10.1016/j.jrp.2009.07.004
- Gambaro, M. E. (2002). School-based forgiveness education in the management of trait anger in early adolescents. Doktora Tezi. The University of Wisconsin-Madison.
- Gammon, J. (2014). Over a quarter of Americans have made malicious online comments. *YouGov*, 2014. <https://today.yougov.com/politics/articles/10751-over-quarter-americans-admit-malicious-online-comm> adresinden alınmıştır.
- Gaudette, T., Scrivens, R., Davies, G. ve Frank, R. (2021). Upvoting extremism: Collective identity formation and the extreme right on Reddit. *New Media & Society*, 23(12), 3491-3508. DOI: 10.1177/1461444820958123
- Gencoglu, C., Sahin, E. ve Topkaya, N. (2018). General Self-Efficacy and Forgiveness of Self, Others, and Situations as Predictors of Depression, Anxiety, and Stress in University Students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 18(3), 605-626. DOI: 10.12738/estp.2018.3.0128
- Giammarco, E. A. ve Vernon, P. A. (2014). Vengeance and the Dark Triad: The role of empathy and perspective taking in trait forgivingness. *Personality and individual differences*, 67, 23-29. DOI: 10.1016/j.paid.2014.02.010
- Goldman, A. I. (1993). Ethics and cognitive science. *Ethics*, 103(2), 337-360. <http://www.jstor.org/stable/2381527>

- Gottfredson, M. R. ve Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. In *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Gouldner, A. W. (1960). The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American sociological review*, 25, 161-178. DOI: 10.2307/2092623
- Goyanes, M., Inguanzo, I. ve Gil de Zúñiga, H. (2025). Trolling and insulting others on social media in Spain: the role of social media news use, culture of impunity, and social media envy. *Journal of Information Technology & Politics*, 22(2), 243-258. DOI: 10.1080/19331681.2024.2348150
- Griffiths, M. D. (2014). Adolescent trolling in online environments: A brief overview. *Education and Health*, 32(3), 85-87.
- Grinberg, N., Dow, P. A., Adamic, L. A. ve Naaman, M. (2016, May). Changes in engagement before and after posting to Facebook. In *Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*’ de sunuldu, California, USA. 564-574. DOI: 10.1145/2858036.2858501
- Guo, Z., He, Y., Yang, T., Ren, L., Qiu, R., Zhu, X. ve Wu, S. (2022). The roles of behavioral inhibition/activation systems and impulsivity in problematic smartphone use: A network analysis. *Frontiers in Public Health*, 10, Article 1014548. DOI: 10.3389/fpubh.2022.1014548
- Haddad, C., Malaeb, D., Sacre, H., Khalil, J. B., Khansa, W., Al Hajj, R., ... ve Hallit, S. (2021). Association of problematic internet use with depression, impulsivity, anger, aggression, and social anxiety: Results of a national study among Lebanese adolescents. *Pediatric investigation*, 5(04), 255-264. DOI: 10.1002/ped4.12299
- Hai-Jew, S. (2014). Vengeance culture online: A qualitative meta-analysis and position paper. In *Human rights and the impact of ICT in the public sphere: Participation, democracy, and political autonomy*. IGI Global Scientific Publishing.
- Hamarta, E., Aka, M. ve Akbulut, Ö. F. (2023). Dark Triad Personality and Online Trolling: The Mediating Role of Empathy. *European Journal of Psychology and Educational Research*, 6(1), 45-53. DOI: 10.12973/ejper.6.1.45
- Hamarta, E., Akat, M. ve Deniz, M. (2021). Development of online trolling scale: Validity and reliability study. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 11(63), 457-470. DOI: 10.17066/tpdrd.1050742
- Hameed, I. ve Irfan, B. Z. (2020). Social media self-control failure leading to antisocial aggressive behavior. *Human behavior and emerging technologies*, 3(2), 296-303. DOI: 10.1002/hbe2.226

- Hardaker, C. (2010). Trolling in asynchronous computer-mediated communication: From user discussions to academic definitions. *Journal of Politeness Research*, 6(2), 215-242. DOI: 10.1515/jplr.2010.011
- Hayes, J. A. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (Methodology in the social sciences)* (3th ed.). The Guilford Press.
- Herring, S., Job-Sluder, K., Scheckler, R. ve Barab, S. (2002). Searching for safety online: Managing" trolling" in a feminist forum. *The information society*, 18(5), 371-384. DOI: 10.1080/01972240290108186
- Hétu, S., Taschereau-Dumouchel, V. ve Jackson, P. L. (2012). Stimulating the brain to study social interactions and empathy. *Brain Stimulation*, 5(2), 95-102. DOI: 10.1016/j.brs.2012.03.005
- Hilvert-Bruce, Z. ve Neill, J. T. (2020). I'm just trolling: The role of normative beliefs in aggressive behaviour in online gaming. *Computers in Human Behavior*, 102, 303-311. DOI: 10.1016/j.chb.2019.09.003
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, 14(3), 206-221. DOI: 10.1080/13811118.2010.494133
- Ho, R., ForsterLee, L., ForsterLee, R. ve Crofts, N. (2002). Justice versus vengeance: Motives underlying punitive judgements. *Personality and Individual Differences*, 33(3), 365-377. DOI: 10.1016/S0191-8869(01)00161-1
- Ho, S. S. ve McLeod, D. M. (2008). Social-psychological influences on opinion expression in face-to-face and computer-mediated communication. *Communication research*, 35(2), 190-207. DOI: 10.1177/0093650207313159
- Hoffman, M. L. (1987). The contribution of empathy to justice and moral judgment. In N. Eisenberg ve J. Strayer (Eds.), *Empathy and its development* (pp. 47–80). Cambridge University Press.
- Hong, F. Y. ve Cheng, K. T. (2018). Correlation between university students' online trolling behavior and online trolling victimization forms, current conditions, and personality traits. *Telematics and Informatics*, 35(2), 397-405. DOI: 10.1016/j.tele.2017.12.016
- Hopkinson, C. (2013). Trolling in online discussions: From provocation to community-building. *Brno studies in English*, 39(1), 5-25. DOI: 10.5817/BSE2013-1-1
- Howard, K., Zolnierrek, K. H., Critz, K., Dailey, S. ve Ceballos, N. (2019). An examination of psychosocial factors associated with malicious online trolling behaviors. *Personality and Individual Differences*, 149, 309-314. DOI: 10.1016/j.paid.2019.06.020

- Huang, L., Chen, L. ve Ma, S. (2025). The relationship between social media fatigue and online trolling behavior among college students: the mediating roles of relative deprivation and hostile attribution bias. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1495235. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1495235
- Irmayanti, N. ve Chusniyah, T. (2024). Empathy in the Digital Age: The Role of Self-Control and Social Control in Addressing Cyberviolence. *The Journal of Counseling*, 8(2), 144-152. DOI: 10.23887/bisma.v8i2.86154
- Jacobs, B. (2023). *Coping With Trolling in Streams on Twitch. tv From The Streamer's Perspective*. Master's Thesis, Department Communication and Cognition School of Humanities and Digital Sciences, Tilburg University, Tilburg.
- Jiao, C., Wang, T., Peng, X. ve Cui, F. (2017). Impaired empathy processing in individuals with internet addiction disorder: An event-related potential study. *Frontiers in Human Neuroscience*, 11, Article 498. DOI: 10.3389/fnhum.2017.00498
- Jiaojiao, J., Chuang G., Gengfeng, N. (2017). The effect of internet use on empathy. *Advances in Psychological Science*, 25(4), 652-661. DOI: 10.3724/SP.J.1042.2017.00652
- Joinson, A. (1998). Causes and implications of disinhibited behavior on the Internet. In J. Gackenbach (Ed.), *Psychology and the Internet: Intrapersonal, interpersonal, and transpersonal implications* (pp. 43–60). Academic Press.
- Jolliffe, D. ve Farrington, D. P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 9(5), 441-476. DOI: 10.1016/j.avb.2003.03.001
- Jones, D. N. ve Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 679-682. DOI: 10.1016/j.paid.2011.04.011
- Jones, S. E., Miller, J. D. ve Lynam, D. R. (2011). Personality, antisocial behavior, and aggression: A meta-analytic review. *Journal of Criminal Justice*, 39(4), 329-337. DOI: 10.1016/j.jcrimjus.2011.03.004
- Juvonen, J. ve Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School health*, 78(9), 496-505. DOI: 10.1111/j.1746-1561.2008.00335.x
- Kalliopuska, M. ve Tiitinen, U. (1991). Influence of two developmental programmes on the empathy and prosociability of preschool children. *Perceptual and Motor skills*, 72(1), 323-328. DOI: 10.2466/PMS.72.1.323-328
- Kämpfe, N., Penzhorn, J., Schikora, J., Dünzl, J. ve Schneidenbach, J. (2009). Empathy and social desirability: a comparison of delinquent and non-delinquent

- participants using direct and indirect measures. *Psychology, Crime & Law*, 15(1), 1-17. DOI: 10.1080/10683160802010640
- Kankanhalli, A., Tan, B. C. ve Wei, K. K. (2005). Contributing knowledge to electronic knowledge repositories: An empirical investigation. *MIS quarterly*, 29(1) 113-143. DOI: 10.2307/25148670
- Karataş, Ş. ve Binark, M. (2016). Yeni medyada yaratıcı kültür: Troller ve ürünleri ‘caps’ ler. *TRT Akademi. Dijital Medya*, 1(2), 426-448.
- Kift, S., Campbell, M. ve Butler, D. (2009). Cyberbullying in social networking sites and blogs: Legal issues for young people and schools. *Journal of Law, Information & Science*, 20(2), 60-97.
- Kim, H. S. ve Smith, R. H. (1993). Revenge and conflict escalation. *Negotiation Journal*, 9(1), 37-43. DOI: 10.1007/BF01000414
- Kim, M., Seong, G., Jeon, M. J., Jung, Y. C. ve Lee, D. (2024). The mediating effect of attentional impulsivity between mindfulness and problematic smartphone use. *BMC psychiatry*, 24(1), 294. DOI: 10.1186/s12888-024-05708-0
- Koike, T., Sumiya, M., Nakagawa, E., Okazaki, S. ve Sadato, N. (2019). What makes eye contact special? Neural substrates of on-line mutual eye-gaze: a hyperscanning fMRI study. *Eneuro*, 6(1), 1-18. DOI: 10.1523/ENEURO.0284-18.2019
- Komaç, G. ve Çağıltay, K. (2019, November). An overview of trolling behavior in online spaces and gaming context. In *2019 1st International Informatics and Software Engineering Conference*, 1-4. DOI: 10.1109/UBMYK48245.2019.8965625
- Kopecký, K. (2016). Misuse of web cameras to manipulate children within the so-called webcam trolling. *Telematics and Informatics*, 33(1), 1-7. DOI: 10.1016/j.tele.2015.06.005
- Kordnoghi, R., Moradi, S. ve Delfan Beiranvand, A. (2017). The Role of Empathy, Communication Skills and Conflict Resolution in Reducing Adolescents' Aggressive Behavior: Violence at Schools. *Contemporary Psychology*, 12(2), 172-185. DOI: 10.32598/bjcp.12.2.172
- Kowalski, R. M. ve Giumetti, G. W. (2017). Bullying in the digital age. In *Cybercrime and its victims* (pp. 167-186). Routledge.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N. ve Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological bulletin*, 140(4), 1073-1137.

- Kritzinger, E., Bada, M. ve Nurse, J. R. (2017). A study into the cybersecurity awareness initiatives for school learners in South Africa and the UK. *Information Security Education for a Global Digital Society: 10th IFIP WG 11.8 World Conference, WISE 10, Rome, Italy, May 29-31, 2017, Proceedings 10*, 110-120. DOI: 10.1007/978-3-319-58553-6_10
- Lachmann, B., Sindermann, C., Sariyska, R. Y., Luo, R., Melchers, M. C., Becker, B., Cooper, A. J. ve Montag, C. (2018). The role of empathy and life satisfaction in internet and smartphone use disorder. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-11. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.00398
- Laconi, S., Tricard, N. ve Chabrol, H. (2015). Differences between specific and generalized problematic Internet uses according to gender, age, time spent online and psychopathological symptoms. *Computers in Human Behavior*, 48, 236-244. DOI: 10.1016/j.chb.2015.02.006
- Ladanyi, J. ve Doyle-Portillo, S. (2017). The development and validation of the Grief Play Scale (GPS) in MMORPGs. *Personality and Individual Differences*, 114, 125-133. DOI: 10.1016/j.paid.2017.03.062
- Lazarus, R. S. (1991). Progress on a cognitive-motivational-relational theory of emotion. *American psychologist*, 46(8), 819-834. DOI: 10.1037/0003-066X.46.8.819
- Lee, S. Y. (2025). Do bored people engage in online trolling more actively? Exploring the role of dark personalities and boredom proneness. *Personality and Individual Differences*, 234, Article 112956. DOI: 10.1016/j.paid.2024.112956
- Li, C. (2010). Groundswell. Winning in a world transformed by social technologies. *Strategic Direction*, 26(8). DOI: 10.1108/sd.2010.05626hae.002
- Li, S., Wu, Z., Zhang, Y., Xu, M., Wang, X. ve Ma, X. (2023). Internet gaming disorder and aggression: A meta-analysis of teenagers and young adults. *Frontiers in Public Health*, 11, 1111889. DOI: 10.3389/fpubh.2023.1111889
- Lowry, P. B., Moody, G. D. ve Chatterjee, S. (2017). Using IT design to prevent cyberbullying. *Journal of management information systems*, 34(3), 863-901. DOI: 10.1080/07421222.2017.1373012
- Lozano, J. H., Gordillo, F. ve Pérez, M. A. (2014). Impulsivity, intelligence, and academic performance: Testing the interaction hypothesis. *Personality and Individual Differences*, 61, 63-68. DOI: 10.1016/j.paid.2014.01.013
- Ludwig, V. U., Stelzel, C., Krutiak, H., Prunkl, C. E., Steimke, R., Paschke, L. M., Kathmann, N. ve Walter, H. (2013). Impulsivity, self-control, and hypnotic suggestibility. *Consciousness and cognition*, 22(2), 637-653. DOI: 10.1016/j.concog.2013.04.001

- Ma, L. ve Jiang, Y. (2020). Empathy mediates the relationship between motivations after transgression and forgiveness. *Frontiers in psychology*, 11, 1466. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.01466
- Macaskill, A., Maltby, J. ve Day, L. (2002). Forgiveness of self and others and emotional empathy. *The Journal of social psychology*, 142(5), 663-665. DOI: 10.1080/00224540209603925
- Maneiro, L., Gómez-Fraguela, J. A., Cutrín, O. ve Romero, E. (2017). Impulsivity traits as correlates of antisocial behaviour in adolescents. *Personality and individual differences*, 104, 417-422. DOI: 10.1016/j.paid.2016.08.045
- Manuoğlu, E. ve Öner-Özkan, B. (2022). Sarcastic and Deviant Trolling in Turkey: Associations With Dark Triad and Aggression. *Social Media Society*, 8(3), DOI: 10.1177/2056305122112605
- Mao, T., Pan, W., Zhu, Y., Yang, J., Dong, Q. ve Zhou, G. (2018). Self-control mediates the relationship between personality trait and impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 129, 70-75. DOI: 10.1016/j.paid.2018.03.013
- Mao, Y. ve Hu, B. (2025). From Trolling Victimization to Reactive Trolling: Moderated Mediation Effects of Online Disinhibition and Motivations. *Social Science Computer Review*, 43(1), 27-47. DOI: 10.1016/j.paid.2018.03.013
- Mao, Y., Xu, T. ve Kim, K. J. (2023). Motivations for proactive and reactive trolling on social media: Developing and validating a four-factor model. *Social Media and Society*, 9(4), DOI: 10.1177/20563051231203682
- March, E. (2019). Psychopathy, sadism, empathy, and the motivation to cause harm: New evidence confirms malevolent nature of the Internet Troll. *Personality and Individual Differences*, 141, 133-137. DOI: 10.1016/j.paid.2019.01.001
- March, E. ve Steele, G. (2020). High esteem and hurting others online: Trait sadism moderates the relationship between self-esteem and internet trolling. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(7), 441-446. DOI: 10.1089/cyber.2019.0652
- March, E., Grieve, R., Marrington, J. ve Jonason, P. K. (2017). Trolling on Tinder®(and other dating apps): Examining the role of the Dark Tetrad and impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 110, 139-143. DOI: 10.1016/j.paid.2017.01.025
- Marinoni, C., Rizzo, M. ve Zanetti, M. A. (2024). Social media, online gaming, and cyberbullying during the COVID-19 pandemic: the mediation effect of time spent online. *Adolescents*, 4(2), 297-310. Marinoni, C., Rizzo, M. ve Zanetti, M. A. (2024). Social media, online gaming, and cyberbullying during the COVID-

- 19 pandemic: the mediation effect of time spent online. *Adolescents*, 4(2), 297-310. DOI: 10.3390/adolescents4020021
- Marrington, J. Z., March, E., Murray, S., Jeffries, C., Machin, T. ve March, S. (2023). An exploration of trolling behaviours in Australian adolescents: An online survey. *Plos one*, 18(4), Article e0284378. DOI: 10.1371/journal.pone.0284378
- Martin, L. E. ve Potts, G. F. (2004). Reward sensitivity in impulsivity. *Neuroreport*, 15(9), 1519-1522. DOI: 10.1097/01.wnr.0000132920.12990.b9
- Marzilli, E., Cerniglia, L. ve Cimino, S. (2021). Antisocial personality problems in emerging adulthood: The role of family functioning, impulsivity, and empathy. *Brain sciences*, 11(6), 687. DOI: 10.3390/brainsci11060687
- Masui, K. (2019). Loneliness moderates the relationship between Dark Tetrad personality traits and internet trolling. *Personality and Individual Differences*, 150, Article 109475. DOI: 10.1016/j.paid.2019.06.018
- Matud, M. P. (2004). Gender differences in stress and coping styles. *Personality and individual differences*, 37(7), 1401-1415. DOI: 10.1016/j.paid.2004.01.010
- McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D. ve Johnson, J. L. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the Big Five. *Personality and social psychology bulletin*, 27(5), 601-610. DOI: 10.1177/0146167201275008
- McCullough, M. E., Pargament, K. I. ve Thoresen, C. E. (Eds.). (2000). *Forgiveness: Theory, research, and practice*. Guilford Press.
- McMahon, S. D., Wernsman, J. ve Parnes, A. L. (2006). Understanding prosocial behavior: The impact of empathy and gender among African American adolescents. *Journal of adolescent health*, 39(1), 135-137. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2005.10.008
- Megías-Robles, A., Cándido, A., Maldonado, A., Baltruschat, S. ve Catena, A. (2022). Differences between risk perception and risk-taking are related to impulsivity levels. *International journal of clinical and health psychology*, 22(3), Article 100318. DOI: 10.1016/j.ijchp.2022.100318
- Melchers, M. C., Li, M., Haas, B. W., Reuter, M., Bischoff, L. ve Montag, C. (2016). Similar personality patterns are associated with empathy in four different countries. *Frontiers in psychology*, 7, 1-12. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.00290
- Melchers, M., Li, M., Chen, Y., Zhang, W. ve Montag, C. (2015). Low empathy is associated with problematic use of the internet: Empirical evidence from china and germany. *Asian Journal of Psychiatry*, 17, 56-60. DOI: 10.1016/j.ajp.2015.06.019

- Mercimek, B., Yaman, N. D., Kelek, A. ve Odabaşı, H. F. (2016). Dijital dünyanın yeni gerçeği: Troller. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 67-77.
- Mihaylov, T., Georgiev, G. ve Nakov, P. (2015). Finding opinion manipulation trolls in news community forums. In *Proceedings of the nineteenth conference on computational natural language learning*, 310-314. DOI: 10.18653/v1/K15-1032
- Miller, A. J., Worthington Jr, E. L. ve McDaniel, M. A. (2008). Gender and forgiveness: A meta-analytic review and research agenda. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(8), 843-876. DOI: 10.1521/jscp.2008.27.8.843
- Miller, P. A. ve Eisenberg, N. (1988). The relation of empathy to aggressive and externalizing/antisocial behavior. *Psychological Bulletin*, 103(3), 324–344. DOI: 10.1037/0033-2909.103.3.324
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J. ve Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American journal of orthopsychiatry*, 80(3), 362-374. DOI: 10.1111/j.1939-0025.2010.01040.x
- Miyazaki, K., Uchiba, T., Kwak, H., An, J. ve Sasahara, K. (2024). The impact of toxic trolling comments on anti-vaccine YouTube videos. *Scientific Reports*, 14(1), Article 5088. DOI: 10.1038/s41598-024-54925-w
- Montez, D. ve Kim, D. H. (2025). How do silent trolls become overt trolls? Fear of punishment and online disinhibition moderate the trolling path. *Social Media+ Society*, 11(1), DOI: 10.1177/20563051251320437
- Moor, L. ve Anderson, J. R. (2019). A systematic literature review of the relationship between dark personality traits and antisocial online behaviours. *Personality and individual differences*, 144, 40-55. DOI: 10.1016/j.paid.2019.02.027
- Moore, F. R., Allott, C. ve O'Connor, R. (2023). Impulsivity, aggression, and impulsive aggression in suicidality. *Personality and individual differences*, 202, Article 111971. DOI: 10.1016/j.paid.2022.111971
- Moustafa, A. A., Miezah, D., Dadabai, S. ve Richard, Y. (2021). Impulsivity and its relationship with anxiety, stress, and depression. In A. A. Moustafa (Ed.), *The nature of depression: An updated review*, 183–194. Elsevier Academic Press. DOI: 10.1016/B978-0-12-817676-4.00011-0
- Moustafa, A. A., Tindle, R., Frydecka, D. ve Misiak, B. (2017). Impulsivity and its relationship with anxiety, depression and stress. *Comprehensive psychiatry*, 74, 173-179. DOI: 10.1016/j.comppsy.2017.01.013
- Murray, C. (2008). Schools and social networking: Fear or education. *Synergy Perspectives: Local*, 6(1), 8-12. <https://search.informit.org/doi/10.3316/aeipt.169816>

- Nadali, S., Murad, M. A. A., Sharef, N. M., Mustapha, A. ve Shojaee, S. (2013). A review of cyberbullying detection: An overview. In *2013 13th international conference on intelligent systems design and applications* (pp. 325-330). IEEE. DOI: 10.1109/ISDA.2013.6920758
- Nitschinsk, L., Tobin, S. J. ve Vanman, E. J. (2022). The disinhibiting effects of anonymity increase online trolling. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(6), 377-383. DOI: 10.1089/cyber.2022.0005
- O'Brennan, L. M., Bradshaw, C. P. ve Sawyer, A. L. (2009). Examining developmental differences in the social-emotional problems among frequent bullies, victims, and bully/victims. *Psychology in the Schools*, 46(2), 100-115. DOI: 10.1002/pits.20357
- Oliveira Silva, P., Maia, L., Coutinho, J., Frank, B., Soares, J. M., Sampaio, A. ve Gonçalves, Ó. (2018). Empathy by default: Correlates in the brain at rest. *Psicothema*, 30(1), 97-103. DOI: 10.7334/psicothema2016.366
- Özsoy, D. (2015). Tweeting political fear: Trolls in Turkey. *Journal of History School*, 12(22), 535-552. DOI: 10.14225/Joh750
- Park, S., Na, E. Y. ve Kim, E. M. (2014). The relationship between online activities, netiquette and cyberbullying. *Children and youth services review*, 42, 74-81. DOI: 10.1016/j.childyouth.2014.04.002
- Patton, J. H., Stanford, M. S. ve Barratt, E. S. (1995). Factor structure of the Barratt impulsiveness scale. *Journal of clinical psychology*, 51(6), 768-774. DOI: 10.1002/1097-4679(199511)51:6<768::AID-JCLP2270510607>3.0.CO;2-1
- Paulin, M. ve Boon, S. D. (2021). Revenge via social media and relationship contexts: Prevalence and measurement. *Journal of Social and Personal Relationships*, 38(12), 3692-3712. DOI: 10.1177/02654075211045316
- Pettorruso, M., Martinotti, G., Cocciolillo, F., De Risio, L., Cinquino, A., Di Nicola, M., Camardese, G., Migliara, G., Moccia, L., Conte, E., Janiri, L. ve Di Giuda, D. (2019). Striatal presynaptic dopaminergic dysfunction in gambling disorder: A¹²³I-FP-CIT SPECT study. *Addiction biology*, 24(5), 1077-1086. DOI: 10.1111/adb.12677
- Petyko, M. (2017). "You're trolling because..." – A Corpus-based Study of Perceived Trolling and Motive Attribution in the Comment Threads of Three British Political Blogs. 56-60. DOI: 10.5281/zenodo.1040875
- Phillips, W., 2011. LOLing at tragedy: Facebook trolls, memorial pages and resistance to grief online. *First Monday* 16 (12). DOI: 10.5210/fm.v16i12.3168

- Poulton, A. ve Hester, R. (2020). Transition to substance use disorders: impulsivity for reward and learning from reward. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 15(10), 1182-1191. DOI: 10.1093/scan/nsz077
- Qiu, Y., Sun, Q., Wu, B. ve Li, F. (2024). Is high exposure to antisocial media content associated with increased participation in malicious online trolling? exploring the moderated mediation model of hostile attribution bias and empathy. *BMC psychology*, 12(1), 401. DOI: 10.1186/s40359-024-01898-0
- Quintana-Orts, C. ve Rey, L. (2018). Forgiveness and cyberbullying in adolescence: Does willingness to forgive help minimize the risk of becoming a cyberbully?. *Computers in Human Behavior*, 81, 209-214. DOI: 10.1016/j.chb.2017.12.021
- Rafferty, R. ve Vander Ven, T. (2014). "I hate everything about you": A qualitative examination of cyberbullying and on-line aggression in a college sample. *Deviant behavior*, 35(5), 364-377. DOI: 10.1080/01639625.2013.849171
- Reicher, S. D., Spears, R. ve Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. *European review of social psychology*, 6(1), 161-198. DOI: 10.1080/14792779443000049
- Reid, J. B. ve Patterson, G. R. (1989). The development of antisocial behaviour patterns in childhood and adolescence. *European Journal of personality*, 3(2), 107-119. DOI: 10.1002/per.2410030205
- Rohmann, E., Winkler, S. M., Ozimek, P. ve Bierhoff, H. W. (2024). Are narcissists trolls? A cross-sectional study about aggression, trolling behavior, narcissism, and the moderating role of self-esteem. *Telematics and Informatics*, 90, Article 102122. DOI: 10.1016/j.tele.2024.102122
- Ruggi, S., Gilli, G., Stuckless, N. ve Oasi, O. (2012). Assessing vindictiveness: Psychological aspects by a reliability and validity study of the Vengeance Scale in the Italian context. *Current Psychology*, 31, 365-380. DOI: 10.1007/s12144-012-9153-2
- Sanchez, E. O. ve Bangasser, D. A. (2022). The effects of early life stress on impulsivity. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 137, Article 104638. DOI: 10.1016/j.neubiorev.2022.104638
- Sanfilippo, M. R., Fichman, P. ve Yang, S. (2018). Multidimensionality of online trolling behaviors. *The Information Society*, 34(1), 27-39. DOI: 10.1080/01972243.2017.1391911
- Santos, I. L., Pimentel, C. E. ve Mariano, T. E. (2023). Online trolling: The impact of antisocial online content, social media use, and gender. *Psychological Reports*, 126(3), 1416-1429. DOI: 10.1177/00332941211055705

- Satici, S. A., Can, G. ve Akin, A. (2015). İntikam Ölçeği: Türkçeye uyarlama çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 36-43. DOI: 10.5455/apd.170563
- Schmid, J. (2005). The vengeance puzzle—retributive justice or hostile aggression?. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 31(6), 589-600. DOI: 10.1002/ab.20041
- Sest, N. ve March, E. (2017). Constructing the cyber-troll: Psychopathy, sadism, and empathy. *Personality and Individual Differences*, 119, 69-72. DOI: 10.1016/j.paid.2017.06.038
- Shachaf, P. ve Hara, N. (2010). Beyond vandalism: Wikipedia trolls. *Journal of Information Science*, 36(3), 357-370. DOI: 10.1177/0165551510365390
- Shamay-Tsoory, S. G., Aharon-Peretz, J. ve Perry, D. (2009). Two systems for empathy: a double dissociation between emotional and cognitive empathy in inferior frontal gyrus versus ventromedial prefrontal lesions. *Brain*, 132(3), 617-627. DOI: 10.1093/brain/awn279
- Sherman, L. E., Hernandez, L. M., Greenfield, P. M. ve Dapretto, M. (2018). What the brain ‘Likes’: neural correlates of providing feedback on social media. *Social cognitive and affective neuroscience*, 13(7), 699-707. DOI: 10.1093/scan/nsy051
- Sherman, L. E., Payton, A. A., Hernandez, L. M., Greenfield, P. M. ve Dapretto, M. (2016). The power of the like in adolescence: Effects of peer influence on neural and behavioral responses to social media. *Psychological science*, 27(7), 1027-1035. DOI: 10.1177/0956797616645673
- Shin, S. H., McDonald, S. E. ve Conley, D. (2018). Profiles of adverse childhood experiences and impulsivity. *Child abuse & neglect*, 85, 118-126. DOI: 10.1016/j.chiabu.2018.07.028
- Simon, N. W., Beas, B. S., Montgomery, K. S., Haberman, R. P., Bizon, J. L. ve Setlow, B. (2013). Prefrontal cortical–striatal dopamine receptor m RNA expression predicts distinct forms of impulsivity. *European Journal of Neuroscience*, 37(11), 1779-1788. DOI: 10.1111/ejn.12191
- Smith, P.K. and Livingstone, S. (2017). Child Users of Online and Mobile Technologies – Risks, Harms and Intervention. In *Child Psychology and Psychiatry* (eds D. Skuse, H. Bruce and L. Dowdney). DOI: 10.1002/9781119170235.ch17
- Smith, R. L. ve Rose, A. J. (2011). The “cost of caring” in youths' friendships: Considering associations among social perspective taking, co-rumination, and empathetic distress. *Developmental psychology*, 47(6), 1792. DOI: 10.1037/a0025309

- Spears, R. (2017). Social identity model of deindividuation effects. In *The International Encyclopedia of Media Effects* (eds P. Rössler, C.A. Hoffner and L. Zoonen). 1-9. DOI: 10.1002/9781118783764.wbieme0091
- Spreng, R. N., McKinnon, M. C., Mar, R. A. ve Levine, B. (2009). The Toronto Empathy Questionnaire: Scale development and initial validation of a factor-analytic solution to multiple empathy measures. *Journal of personality assessment*, 91(1), 62-71. DOI: 10.1080/00223890802484381
- Stahl, C., Voss, A., Schmitz, F., Nuszbaum, M., Tüscher, O., Lieb, K. ve Klauer, K. C. (2014). Behavioral components of impulsivity. *Journal of Experimental Psychology: General*, 143(2), 850-886. DOI: 10.1037/a0033981
- Stillwell, A. M., Baumeister, R. F. ve Del Priore, R. E. (2008). We're all victims here: Toward a psychology of revenge. *Basic and Applied Social Psychology*, 30(3), 253-263. DOI: 10.1080/01973530802375094
- Stocks, E. L., Lishner, D. A., Waits, B. L. ve Downum, E. M. (2011). I'm embarrassed for you: The effect of valuing and perspective taking on empathic embarrassment and empathic concern. *Journal of Applied Social Psychology*, 41(1), 1-26. DOI: 10.1111/j.1559-1816.2010.00699.x
- Stotland E., Matthews K. E., Sherman S., Hansson R. O., Richardson B. Z. (1978). Empathy, fantasy and helping. Beverly Hills, CA: Sage.
- Stuckless, N. ve Goranson, R. (1992). The vengeance scale: Development of a measure of attitudes toward revenge. *Journal of social behavior and personality*, 7(1), 25.
- Stuckless, N., Ford, B. D. ve Vitelli, R. (1995). Vengeance, anger and irrational beliefs in inmates: A caveat regarding social desirability. *Personality and Individual Differences*, 18(1), 1-6. DOI: 10.1016/0191-8869(94)00134-E
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & behavior*, 7(3), 321-326.
- Sun, L. H. ve Fichman, P. (2020). The collective trolling lifecycle. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 71(7), 770-783. DOI: 10.1002/asi.24296
- Şalvarlı, Ş.İ., Griffiths, M.D. (2019). The Association Between Internet Gaming Disorder and Impulsivity: A Systematic Review of Literature. *International Journal of Mental Health and Addiction* 20, 92–118. DOI: 10.1007/s11469-019-00126-w
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). Using multivariate statistics (5th ed.). New York: Pearson.

- Tamam, L., Güleç, H. ve Karatas, G. (2013). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu (BIS-11-KF) Türkçe Uyarlama Çalışması/Short Form of Barratt Impulsiveness Scale (BIS-11-SF) Turkish Adaptation Study. *Noro-Psikiyatri Arsivi*, 50(2), 130. DOI: 10.4274/npa.y 6296
- Tavares, M. ve Rein, B. (2024). The virtual disengagement hypothesis: A neurophysiological framework for reduced empathy on social media. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, 24(6), 965-971. DOI: 10.3758/s13415-024-01212-w
- Teng, Z., Nie, Q., Guo, C., Zhang, Q., Liu, Y. ve Bushman, B. J. (2019). A longitudinal study of link between exposure to violent video games and aggression in Chinese adolescents: The mediating role of moral disengagement. *Developmental psychology*, 55(1), 184-195. DOI: 10.1037/dev0000624
- Tian, H. ve Yerbury, H. (2022). "I'm in the center of a vortex": Mapping the affective experiences of trolling victims. *First Monday*, 27(10). DOI: 10.5210/fm.v27i10.12361
- Tokunaga, R. S. ve Rains, S. A. (2010). An evaluation of two characterizations of the relationships between problematic Internet use, time spent using the Internet, and psychosocial problems. *Human Communication Research*, 36(4), 512-545. DOI: 10.1111/j.1468-2958.2010.01386.x
- Totan, T., Dogan, T. ve Sapmaz, F. (2012). The toronto empathy questionnaire: evaluation of psychometric properties among turkish university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 46, 179-198.
- Toussaint, L. L., Shields, G. S. ve Slavich, G. M. (2016). Forgiveness, stress, and health: A 5-week dynamic parallel process study. *Annals of Behavioral Medicine*, 50(5), 727-735. DOI: 10.1007/s12160-016-9796-6
- Tsantarliotis, P. (2016). Identification of troll vulnerable targets in online social networks. *University of Ioannina, Epirus, Greece*.
- Türk Kurtça, T. ve Demirci, I. (2023). Psychopathy, impulsivity, and internet trolling: Role of aggressive humour. *Behaviour & Information Technology*, 42(15), 2560-2571. DOI: 10.1080/0144929X.2022.2133635
- Türk, G. D. ve Tugen, B. (2015). Türk toplumunda sosyal medyaya eleştirel bakış eksikliği: Türk troller ve trolleme. *1. Uluslararası Kritik ve Analitik Düşünme Sempozyumu*, 74-83.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=%C4%B0nternet%2](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=%C4%B0nternet%2)

Okullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%88%2C8%20oldu adresinden alınmıştır.

- Udris, R. (2014). Cyberbullying among high school students in Japan: Development and validation of the Online Disinhibition Scale. *Computers in Human Behavior*, 41, 253-261. DOI: 10.1016/j.chb.2014.09.036
- Valderrama, J., Macrynika, N. ve Miranda, R. (2022). Early life trauma, suicide ideation, and suicide attempts: The role of rumination and impulsivity. *Archives of suicide research*, 26(2), 731-747. DOI: 10.1080/13811118.2020.1828208
- Van Langen, M. A., Wissink, I. B., van Vugt, E. S., Van der Stouwe, T. ve Stams, G. J. J. M. (2014). The relation between empathy and offending: A meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 19(2), 179-189.
- VanOyen Witvliet, C. (2001). Forgiveness and health: Review and reflections on a matter of faith, feelings, and physiology. *Journal of Psychology and Theology*, 29(3), 212-224. DOI: 10.1177/009164710102900303
- Vazsonyi, A. T., Mikuška, J. ve Kelley, E. L. (2017). It's time: A meta-analysis on the self-control-deviance link. *Journal of criminal justice*, 48, 48-63. DOI: 10.1016/j.jcrimjus.2016.10.001
- Veszelszki, Á. (2017). Verbal and visual aggression in trolling. *Virtual reality-Real visibility*, 141-155.
- Vogels, E. A. (2021). *The state of online harassment* (Vol. 13, p. 625). Washington, DC: Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment/> adresinden alınmıştır.
- Voisey, S. ve Heintz, S. (2024). Do Dark Humour Users Have Dark Tendencies? Relationships between Dark Humour, the Dark Tetrad, and Online Trolling. *Behavioral Sciences*, 14(6), 493. DOI: 10.3390/bs14060493
- Volkmer, S. A., Gaube, S., Raue, M. ve Lerner, E. (2023). Troll story: The dark tetrad and online trolling revisited with a glance at humor. *PLoS One*, 18(3), Article e0280271. DOI: 10.1371/journal.pone.0280271
- Wachs, S., Bilz, L., Wettstein, A., Wright, M. F., Krause, N., Ballaschk, C. ve Kansok-Dusche, J. (2022). The online hate speech cycle of violence: Moderating effects of moral disengagement and empathy in the victim-to-perpetrator relationship. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(4), 223-229. DOI: 10.1089/cyber.2021.0159
- Warden, D. ve Mackinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: An investigation of their sociometric status, empathy and social problem-solving strategies. *British Journal of Developmental Psychology*, 21(3), 367-385. DOI: 10.1348/026151003322277757

- Watson, H., Rapee, R. ve Todorov, N. (2017). Forgiveness reduces anger in a school bullying context. *Journal of interpersonal violence*, 32(11), 1642-1657. DOI: 10.1177/0886260515589931
- West, S. J., Lasko, E. N., Hall, C. J., Khan, N. G. ve Chester, D. S. (2022). Some revenge now or more revenge later? Applying an intertemporal framework to retaliatory aggression. *Motivation Science*, 8(1), 33. DOI: 10.1037/mot0000248
- Whiteside, S. P. ve Lynam, D. R. (2001). The five factor model and impulsivity: Using a structural model of personality to understand impulsivity. *Personality and individual differences*, 30(4), 669-689. DOI: 10.1016/S0191-8869(00)00064-7
- Wilson, J. (1983). The purposes of retribution. *Philosophy*, 58(226), 521-527. DOI: 10.1017/S0031819100066675
- Wilson, N. C. ve Seigfried-Spellar, K. C. (2023). Cybervictimization, social, and financial strains influence internet trolling behaviors: a general strain theory perspective. *Social Science Computer Review*, 41(3), 967-982. DOI: 10.1177/08944393211065868
- Wolff, M., Krönke, K. M. ve Goschke, T. (2016). Trait self-control is predicted by how reward associations modulate Stroop interference. *Psychological research*, 80(6), 944-951. DOI: 10.1007/s00426-015-0707-4
- Wright, M. F., Harper, B. D. ve Wachs, S. (2019). The associations between cyberbullying and callous-unemotional traits among adolescents: The moderating effect of online disinhibition. *Personality and individual differences*, 140 (1), 41-45. DOI: 10.1016/j.paid.2018.04.001
- Ybarra, M. L. ve Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316. DOI: 10.1111/j.1469-7610.2004.00328.x
- Young, J. D. (2010). Psychometric and experimental investigation of impulsivity, rumination, revenge, and forgiveness. Doctoral Thesis. Wayne State University, Detroit, Michigan.
- Ysseldyk, R., Matheson, K. ve Anisman, H. (2007). Rumination: Bridging a gap between forgivingness, vengefulness, and psychological health. *Personality and individual differences*, 42(8), 1573-1584. DOI: 10.1016/j.paid.2006.10.032
- Yu, C., Zhang, J., Zuo, X., Lian, Q., Tu, X. ve Lou, C. (2021). Correlations of impulsivity and aggressive behaviours among adolescents in Shanghai, China using bioecological model: cross-sectional data from Global Early Adolescent Study. *BMJ open*, 11(7), e043785. DOI: 10.1136/bmjopen-2020-043785

- Zaki, J., Weber, J., Bolger, N. ve Ochsner, K. (2009). The neural bases of empathic accuracy. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(27), 11382-11387. DOI: 10.1073/pnas.0902666106
- Zanetti, M. A., Marinoni, C. ve Pedroni, S. (2022). Bullying and Cyberbullying during the COVID-19 Pandemic: A survey of the school population. *RiCOGNIZIONI. Rivista di Lingue e Letterature straniere e Culture moderne*, 9(18). DOI: 10.13135/2384-8987/7113
- Zezulka, L. A. ve Seigfried-Spellar, K. (2016). Differentiating cyberbullies and internet trolls by personality characteristics and self-esteem. *Journal of Digital Forensics, Security, and Law*, 11(3), 7-26. DOI: 10.15394/jdfsl.2016.1415
- Zhang, Y., Mei, S., Li, L., Chai, J., Li, J. ve Du, H. (2015). The relationship between impulsivity and internet addiction in Chinese college students: A moderated mediation analysis of meaning in life and self-esteem. *PloS one*, 10(7), Article e0131597. DOI: 10.1371/journal.pone.0131597
- Zhao, L. ve Yu, J. (2021). A meta-analytic review of moral disengagement and cyberbullying. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 681299. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.681299
- Zhu, W., Yang, Y., Tian, X., Huang, Y. ve Bai, X. (2024). Personal Relative Deprivation and Online Aggression in College Students: A Moderated Mediation Model of Revenge Motivation and a Violent Attitude. *Behavioral Sciences*, 14(11), 1108. DOI: 10.3390/bs14111108
- Zych, I., Kaakinen, M., Savolainen, I., Sirola, A., Paek, H. J. ve Oksanen, A. (2023). The role of impulsivity, social relations online and offline, and compulsive Internet use in cyberaggression: A four-country study. *New media & society*, 25(1), 181-198. DOI: 10.1177/14614448211009459

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Demografik Bilgiler

1. Yaşınız:

2. Cinsiyetiniz: K () E () Belirtmek İstemiyorum ()

3.Eğitim Düzeyiniz: İlkokul () Ortaokul () Lise () Önlisans () Lisans () Lisansüstü ()

4. Evde ve işte cep telefonunuzla günlük ortalama internet kullanım süreniz

1 saatten az () 1-3 saat arası () 3-6 saat arası () 6 saat ve üzeri ()

5. İşiniz sosyal medyayı aktif bir biçimde kullanmayı gerektiriyor mu?

Evet () Hayır ()

6. Sosyal medya platformları üzerinden maddi kazanç sağlıyor musunuz?

Evet () Hayır ()

7. Sosyal medyada ne sıklıkla paylaşım/yorum yapıyorsunuz?

Hemen hemen hiç paylaşım/yorum yapmam ()

Ayda birkaç kez paylaşım/yorum yaparım ()

Haftada birkaç kez paylaşım/yorum yaparım ()

Gün içerisinde birkaç kez paylaşım/yorum yaparım ()

Gün içerisinde çok sık paylaşım/yorum yaparım ()

Ek 2. Çevrimiçi Trollük Ölçeği

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Arkadaşlarımla dalga geçmek için onların komik fotoğraflarını habersizce paylaşırım.	1	2	3	4	5
2.		1	2	3	4	5
3.		1	2	3	4	5
4.	Eğlenmek için online ortamlarda insanların linç edilmesini desteklerim.	1	2	3	4	5
5.		1	2	3	4	5
6.		1	2	3	4	5
7.		1	2	3	4	5
8.		1	2	3	4	5
9.		1	2	3	4	5
10.	Yanlış olduğunu bildiğim halde sevmediğim insanlarla ilgili olumsuz paylaşımlar yaparım.	1	2	3	4	5
11.		1	2	3	4	5
12.		1	2	3	4	5
13.		1	2	3	4	5
14.		1	2	3	4	5
15.		1	2	3	4	5
16.	Normalde bulunmadığım bir yerde bulunmuş gibi paylaşım yaptığım olur.	1	2	3	4	5

Ek 3. İntikam Ölçeği

Bu anketlerden elde edilen sonuçlar bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Lütfen doğru veya yanlış cevap olmadığınızı unutmayınız. Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz. Her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Bana yanlış yapan birinden öç almak için zamanımı harcamaya veya çaba sarf etmeye değmez.	1	2	3	4	5
2.		1	2	3	4	5
3.		1	2	3	4	5
4.		1	2	3	4	5
5.	"Bırak geçmiş geçmişte kalsın" sözü yaşam felsefemdir.	1	2	3	4	5
6.		1	2	3	4	5
7.		1	2	3	4	5
8.		1	2	3	4	5
9.	Kinci biri değilim.	1	2	3	4	5
10.		1	2	3	4	5
11.		1	2	3	4	5
12.		1	2	3	4	5
13.	Eğer haksızlığa uğramışsam intikamımı almadan duramam.	1	2	3	4	5
14.		1	2	3	4	5
15.		1	2	3	4	5
16.		1	2	3	4	5
17.	"Sana taş atana gül atmak" her zaman daha iyidir.	1	2	3	4	5
18.		1	2	3	4	5
19.		1	2	3	4	5
20.		1	2	3	4	5

Ek 4. Toronto Empati Ölçeği

		Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun
1.	Diğer insanların başına gelen talihsizlikler beni çok etkilemez.	1	2	3	4	5
2.		1	2	3	4	5
3.		1	2	3	4	5
4.		1	2	3	4	5
5.	Bir arkadaşım sorunları hakkında konuşmaya başladığında konuyu değiştirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
6.		1	2	3	4	5
7.		1	2	3	4	5
8.		1	2	3	4	5
9.		1	2	3	4	5
10.	Üzgün bir insan gördüğümde ona yardım etmek için güçlü bir istek duyarım.	1	2	3	4	5
11.		1	2	3	4	5
12.		1	2	3	4	5
13.		1	2	3	4	5

Ek 5. Barrat Dürtüsellik Ölçeği

		Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1.	İşlerimi dikkatle planlarım	1	2	3	4
2.		1	2	3	4
3.		1	2	3	4
4.		1	2	3	4
5.	Dikkatli düşünen birisiyim	1	2	3	4
6.		1	2	3	4
7.		1	2	3	4
8.		1	2	3	4
9.	Zor problemler çözmem gerektiğinde kolayca sıkılırım	1	2	3	4
10.		1	2	3	4
11.		1	2	3	4
12.		1	2	3	4
13.	Hobilerimi değiştiririm	1	2	3	4
14.		1	2	3	4
15.		1	2	3	4

Ek 6. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sosyal medya kullanımı alışkanlıkları

Değerli katılımcı,

Yüksek lisans tez kapsamında bireylerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ile ilgili bir çalışma yürütülmektedir. Çalışmamıza katılım gösterdiğiniz için teşekkür ederiz.

Süreç: Araştırmaya katılmamız bireylerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarını daha iyi anlamak için yapılan bilimsel çalışmaya katkı sağlayacaktır. Sizden beklenen form içerisindeki yönergeleri dikkatli bir biçimde okuyup size en uygun gelen seçeneği işaretlemenizdir. Çalışmaya katılmamız yaklaşık 10 dk sürecektir.

Gizlilik ve geri çekilme: Araştırmanın herhangi bir aşamasında sizden kimlik bilgisi istenmeyecektir. Çalışma kapsamında toplanan tüm veriler gizli kalacak ve katılımcıların kimlik bilgilerini içeren herhangi bir soru yer almayacaktır. Katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı olup katılımcılar, araştırmanın herhangi bir bölümünde geri çekilme hakkına sahiptir.

Araştırmacılar:

- Muhammet Enes GÜNEŞ
- Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SARIKAYA

İletişim: Daha fazla bilgi için iletişim adresi aşağıda sunulmuştur.

Muhammet Enes GÜNEŞ

Mail:

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

18 yaş ve üzeri olduğumu, yukarıdaki bilgileri okuyup anladığımı beyan ederim. Araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum.	
Evet, araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum.	
Hayır, araştırmadan ayrılmak istiyorum.	

Bu araştırma sadece sosyal medya kullanıcılarına yöneliktir. Herhangi bir sosyal medya hesabınız (twitter, instagram vb.) bulunmuyorsa lütfen araştırmaya devam etmeyiniz.	
Devam etmek istiyorum	
Herhangi bir sosyal medya hesabım yok. Araştırmadan ayrılmak istiyorum.	

Ek 7. Ölçek Kullanım İzinleri

	Çevrimiçi Trollük Ölçeği Hk. Gelen Kutusu x muhammed akat Alıcı: ben Muhammet Hocam merhaba, ekte Çevrimiçi Trollük Ölçeği Maddeleri yer almaktadır. Ölçeği çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. Ölçeğe dair diğer bilgilere ölçek makalemizden ulaşabilirsiniz. Çalışmalarınızda başarılar dilerim. Akat	26 Kas 2023 Paz 15:43
	Barratt Dürtüsellik Ölçeği Gelen Kutusu x Muhammet Enes GÜNEŞ Alıcı: Itamam Sayın Prof. Dr. Lut TAMAM Ben Muhammet Enes GÜNEŞ. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Çevrimiçi troll davranışlarını incelemeyi amaçladığım çalışmamda uyarlamış olduğunuz "Barratt Dürtüsellik" ölçeğinizi kullanmak için izninizi rica ediyorum. İzin vermeniz durumunda ölçek formunu ve puanlama anahtarını da göndermenizi rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim. Saygılarımla Muhammet Enes GÜNEŞ	27 May 2024 Pzt 10:47
	Lut Tamam Alıcı: ben Ölçeği çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. İ Ölçeğe researchgate den ulaşabilirsiniz Kolaylıklar dilerim Prof Dr Lut Tamam	27 May 2024 Pzt 11:20
	Toronto Empati Ölçeği Gelen Kutusu x Muhammet Enes GÜNEŞ Alıcı: tariktotan Sayın Prof.Dr.Tarik TOTAN Ben Muhammet Enes GÜNEŞ. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Yüksek lisans tez çalışmamda uyarlamış olduğunuz "Toronto Empati" ölçeğinizi kullanmak için izninizi rica ediyorum. İzin vermeniz durumunda ölçek formunu ve puanlama anahtarını da göndermenizi rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim. Saygılarımla Muhammet Enes GÜNEŞ	13 Şub 2024 Sal 11:39
	Tarık Totan Alıcı: ben Sayın Güneş, Toronto Empati Ölçeğine ve puanlanmasına bu e-postanın ekinde ulaşabilir, araştırmanızda kullanabilirsiniz. Başarı, esenlik ve kolaylıklar dilerim. Saygılarımla, Prof. Dr. Tarık TOTAN	15 Şub 2024 Per 17:45
	İntikam Ölçeği Gelen Kutusu x Muhammet Enes GÜNEŞ Alıcı: Seydi Sayın Prof.Dr. Seydi Ahmet SATICI Ben Muhammet Enes GÜNEŞ. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Yüksek lisans tez çalışmamda uyarlamış olduğunuz "İntikam" ölçeğinizi kullanmak için izninizi rica ediyorum. İzin vermeniz durumunda ölçek formunu ve puanlama anahtarını da göndermenizi rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim. Saygılarımla Muhammet Enes GÜNEŞ	30 Tem 2024 09:53
	Seydi Ahmet SATICI Alıcı: ben Muhammet merhabalar, Ekte ölçeği gönderiyorum. Bilimsel çalışmalarında kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar dilerim. Prof. Dr. Seydi Ahmet SATICI Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi - Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Journal of Social and Educational Research Editörü	24 Eyl 2024 15:29

Ek 8. Özgeçmiş